

DE HOOP VAN CHRISTUS' KERK

Toekomstverwachting van Godgeleerden uit Engeland in de 17e eeuw

DOOR

W. WESTERBEKE

INHOUD

INLEIDING

HOOFDSTUK 1

De bekering van de joden

Ontwikkeling van de visie
Tijd van de bekering van de Joden
Gebed voor de Joden

HOOFDSTUK 2

De uitbreiding van Christus' kerk na de bekering van de Joden

Ontwikkeling van de visie
Citaten van John Bunyan

HOOFDSTUK 3

Romeinen 11, de grondslag van de hoop

Het getuigenis van Paulus
Het laatste der dagen
Een verkeerde conclusie van de apostelen?

HOOFDSTUK 4

Dr. J. Owens toekomstvisie

Verwachting voor de Joden
De opkomst van de Antichrist
Beschrijving van de Antichrist
Het einde van het Antichristendom
Tijdberekening
Geloofsverwachting
Het laatste der dagen
Conclusie

Geraadpleegde literatuur

INLEIDING

Er is geen hoofdstuk in de bijbel waar de nationale bekering van Israël en de daarop volgende heerlijke staat van Christus' Kerk op aarde zo duidelijk wordt beschreven als in Romeinen 11. Paulus bewijst Israëls bekering en de wereldwijde zegen daaruit voortvloeiend, uit de Profetieën. De profetie is de basis door de God van Israël aan Zijn volk gegeven. Uit de profetieën is het duidelijk dat Israël door de Heere nooit voorbestemd is om dood en verderf in de wereld te brengen, maar veeleer Gods gunst en zegen, Gal. 3:8. De voornaamste Gift door de Vader aan de wereld geschonken via het Joodse volk, is Zijn eigen Kind Jezus. En door Hem is de wereld gezegend met het Evangelie. Paulus legt aan de Romeinen uit dat het Evangelie door de Joden bij de heidenen is gekomen, omdat de Joden het voor het merendeel verwierpen. Maar als het Joodse volk wederom aangenomen wordt zal hun bekering veel meer zegen in de wereld brengen dan hun verwerping van het Evangelie ooit gedaan heeft. Deze uitleg had de Kerk des Heeren nodig. Zonder de ontvouwing van deze verborgenheid had de Kerk een zeer waardevolle troost gemist.

De exegese van Romeinen 11 is vanaf de Reformatie voorwerp van intensieve studie geweest. En geen wonder. Ieder die de Kerk des Heeren liefheeft, over haar breuken treurt, de bekering van Jood en heiden begeert en de Heere smeekt om *Uw koninkrijk kome*, heeft belangstelling naar dit onderwerp. Het is van groot belang om te weten waar onze hoop op rust en waar het anker van ons pleiten aan de genadetroon in vast gehecht is.

Met dit doel is dit boekje geschreven. In de Engelstalige wereld is over dit onderwerp meer geschreven dan in het Nederlands. Vooral de Puriteinen in Engeland munten uit in een evenwichtige schriftuitleg. De *ontwikkeling* van hun leerstellingen over Israëls bekering en het nieuwe leven wat de Kerk hierdoor ontvangt is o.a. beschreven in een leerzaam boek 'The Puritan Hope' door Ian H. Murray, uitgave 1975. Enkele lange citaten zijn hieruit ontleend. Ik heb apart aandacht gegeven aan de toekomstvisie van Dr. John Owen. Zijn toekomstvisie is verspreid in diverse commentaren en preken. Het is de moeite waard om ze van onder het stof te halen. De verklaringen van Schotse en Hollandse schrijvers zijn buiten beschouwing gelaten.

-Het is al jaren geleden dat ik dit geschreven heb. Thans is een groot deel van de erfenis van de Puriteinen voor ieder toegankelijk. Het is zelfs op Internet te lezen en gemakkelijk te kopiëren.-

Paulus zegt dat de gave van de uitleg van profetie door Gods Geest geschonken wordt. Maar er is nog een uitnemender gave. "Al had ik de gave van profetie en de liefde niet, zo ware ik niets", 1 Kor. 13:2. De liefde Gods uitgestort in ons hart door de Heilige Geest vergaat nimmermeer. En dit is belangrijker dan alle andere gaven. Als dit boek er aan mee mag werken om de leer van de Puriteinen inzake de zaligmakende werkingen van God Geest te onderzoeken en te beleven, is mijn moeite rijk beloond. En als de Heere hun geschriften nog wil zegenen nadat ze gestorven zijn tot onze eeuwige zaligheid, zou mijn blijdschap volkomen zijn. De Heere werke in ons hart die gegronde hoop door Christus op God, tot Zijn eer, om Zijn verbonds wil.

Middelburg, 19 januari 2000.

copyright W. Westerbeke.

DE BEKERING VAN DE JODEN

ONTWIKKELING IN DE VISIE

Er ligt een diepe betekenis in de woorden van Zacharia toen hij de komst van de Messias aankondigde: "Met welke ons bezocht heeft de *Opgang uit de hoogte*; om te verschijnen degenen die gezeten zijn in duisternis en schaduw des doods", Lukas 1:78,79. Christus is de Opgang uit de hoogte. Evenals de zon die uit de hoogte komt en over de aarde opgaat. Langzaam verdrijft ze de duisternis. Het Licht van de Zon der Gerechtigheid ging langzaam op in Israël. Diezelfde gang heeft de kerk van Christus ook gemaakt toen zij verlost werd uit de grote duisternis van de Roomse kerk. De Zon der Gerechtigheid ging op in Europa in de Reformatie. In het bijzonder heeft de waarheid helder geschinen in Engeland. Uitgezonderd enkele Reformatoren, zijn diverse Engelse Godgeleerden beroemd geworden, die als heldere sterren aan de kerkhemel hebben geschinen. En dat betreft niet alleen de praktische Godgeleerdheid, maar ook hun nauwkeurige exegese van de bijbel. Zij munten ook uit in hun tekstverklaring van de nog onvervulde profetie. Trapsgewijs ging dit licht op, zoals blijkt uit hun geschriften. Murray, beschrijft die ontwikkeling als volgt:

"Bij de verschillende denkbeelden die de Reformatie in de 16e eeuw vergezelden, was het onvermijdelijk dat het probleem van onvervulde profetie ook weer naar voren werd gebracht. Doordat de bijbel weer op de preekstoel en in de huizen werd gebruikt, was dit vanzelfsprekend. Want jarenlang lag de evangelische betekenis van Christus' tweede komst en de leer van de laatste dingen buiten het gezichtsveld, omdat de Heilige Schrift van de gewone man was weggenomen. De toekomstige gebeurtenissen, net als de leer aangaande de eeuwigheid, lag in diepe onkunde. Het vagevuur wierp haar schaduw over het leven: van de wieg tot het graf. De Antichrist werd niet nader omschreven, uitgezonderd in de overtuiging van enkele Lollarden of Waldenzen. **De Joden** werden veracht en verworpen; ze hoorden geen woorden van hoop van de belijdende kerk. Ook de ongekerstende wereld, liggende in de nabijheid van het klein gebied van 't Christendom, ontving geen boodschappers van het Evangelie des vredes.

Maar dit kon zo niet blijven toen de Schrift weer bekend gemaakt werd. De profetieën werden weer onderzocht. En omdat er vervolgingen uitbraken bleven de gelovigen des te meer stilstaan bij het uitzicht wat de profetie hen gaf. Niet voor niets beschreef John Knox de christenen van Engeland, die onder de regering van Maria Tudor leden, als mensen "die de komst van onze Heere liefhebben".

Toch moet het gelijk gezegd worden dat er in de Reformatietijd, behalve de hernieuwde vast hoop op Christus' tweede komst, onder de Protestanten geen algemeen aanvaard standpunt werd vastgelegd, betreffende de onvervulde profetie voor de tijd die aan Christus' komst vooraf gaat. Er werd hierin niet zo'n overeenstemming gevonden, zoals in veel andere delen van de bijbelse waarheid. Luther, bijvoorbeeld, beschouwde zijn leven aan het eind van de wereldgeschiedenis, dat de komst van Christus ten oordeel aanstaande was....

Deze voornaamste hoop hebben de Reformatoren dus duidelijk verklaard. Maar ten opzichte van de onvervulde profetie lieten ze geen eenstemmig getuigenis achter. Enkele van deze aspecten ontvingen weinig aandacht van de eerste generatie Reformatoren; dit lieten ze aan hun opvolgers over. Er was één uitzondering: het algemeen geloof dat het pauselijk systeem 'de mens der zonde' is (volgens 2 Thess. 2) of de 'hoer van Babylon' (volgens Openbaring 17), tegen wie de schrift waarschuwt. In de overtuiging van de 16e eeuwse protestanten was Rome de grote Antichrist. Deze mening werd zó sterk gehandhaafd, dat het pas in de 19e eeuw door de evangelischen ter discussie werd gesteld.

De eerste ontwikkeling in de bezinning op de profetie kwam doordat men meer aandacht ging geven aan de Schrift met betrekking op de **Joden**. Noch Luther, noch Calvijn zag een toekomstige algemene bekering van de Joden, beloofd in de Schrift. Echter, sommigen aan hun tijdgenoten, de vermaarde Martin Bucer en Petrus Martyr die respectievelijk te Cambridge en Oxford les gaven, onder de regering van Eduard VI, begrepen dat de Bijbel een toekomstige roeping van de Joden leert. Op dit punt volgden zij Theodorus Beza de opvolger van Calvijn te Genève. Al in 1560, 4 jaar vóór Calvijns dood, gaven de uitgeweken Engelse en Schotse protestantse leiders, de "Geneefse Bijbel" uit. Zij drukten dit geloof uit in hun kanttekeningen bij Romeinen 11: 15+26. Bij het laatste vers merken ze op: "Hij toont dat de tijd komt dat de hele natie der Joden, ofschoon niet ieder persoonlijk, verenigd zal worden met de kerk van Christus."

De eerste uitgave in het Engels waar deze overtuiging nogal uitvoerig verklaard wordt, was de vertaling van de "Verklaring over Romeinen" door Petrus Martyr uitgegeven te Londen, 1568. Hoogst waarschijnlijk dat Martyrs nauwkeurige uitleg van Romeinen 11 de weg gebaad heeft onder de Engelse Puriteinen voor een algemeen aanvaard standpunt betreffende de toekomstige bekering van de Joden. Immers, het Engelse Puritanisme was nauw verwant aan Joh. Calvijn. De visie die Martyrs verklaring weergaf, werd door de jonge studenten in Cambridge aangenomen.

Onder die studenten was Hugh Broughton, 1549-1612. Hij heeft de naam dat hij de eerste Engelsman is die het plan opvatte om als zendeling naar de Joden in het Nabije-Oosten te gaan, en ook de eerste die zich voornam om het Nieuwe Testament in het Hebreeuws te vertalen, tot nut van de Joden. Broughtons ijver tot bekering van de Joden vond geen sympathie, althans niet onder de bisschoppen van de Engelse kerk die hij geërgerd had door zijn neiging naar de Puriteinen. Hoewel de Engelse kerk hem niet bevorderde, was hij door zijn geleerdheid zó bekend in het Oosten dat de Opperrabbijn van Constantinopel hem in 1599 schreef en vervolgens uitnodigde om daar een publiek leraar te worden! Deze eerste poging voor zending onder de Joden werd vrijdeld door kerkelijke autoriteiten. Maar Broughtons boeken, waarvan de bekendste waarschijnlijk zijn uitlegging over Daniël, uitgave 1596 is, stimuleerde de verdere studie van het hele vraagstuk.

Broughton was te zeer een individu, dat hij leider kon worden van de Puriteinse beweging. Maar 2 jaar voordat hij uitgeworpen werd uit het 'Christ-College' aan de Universiteit te Cambridge, deed William Perkins z'n intrede op hetzelfde College. Een man waarvan we al zeiden, dat hij een grote invloed uitoefende op de mening van velen die in Engeland zouden gaan preken. Perkins sprak duidelijk over de toekomstige bekering van de Joden: "De Heere zegt: In Abraham zullen alle volken gezegend

worden." "Hieruit besluit ik dat de Joodse natie geroepen zal worden en bekeerd wordt tot de deelname van deze zegening. Wanneer en hoe, weet God. Maar dat het gebeuren zal voor het einde van de wereld, weten wij." (W. Perkins, Uitlegging van Galaten dl. II, blz. 80, Al de werken; Samenspraak over het einde van de wereld, dl. III, blz. 427).

In de eerste helft van de 17e eeuw werd het geloof in de bekering van de Joden vrij algemeen onder de Engelse Godgeleerden. In de periode van de burgeroorlogen in de 1640er jaren kwam dit onderwerp regelmatig ter sprake in preken die de predikanten voor het Engelse Parlement hielden. Het Parlement riep in 1643 de beroemde Westminster-Synode samen. Er waren Godgeleerden samen gekomen met tal van verschillende gezichtspunten. Maar het feit dat de Synode zich uitsprak om voor de bekering van de Joden te bidden heeft ongetwijfeld bijgedragen aan de overtuiging dat God Zijn beloften zal vervullen. Doordat deze geloofsverwachting vastgelegd werd in de '**Grote Catechismus**' werd heel de kerkelijke bevolking er van toen af in betrokken.

Er verschenen ook boeken die uitsluitend over de bekering van de Joden handelden. Waarschijnlijk een van de eerste was "De roeping der Joden", uitgegeven in 1621 door Dr. William Gouge, 1578-1653. De schrijver ervan was eigenlijk advocaat Sir Henri Finch.

Hetzelfde geloof in de toekomstige bekering van de Joden wordt zeer uitvoerig gevonden in de literatuur van de Puriteinen in de 17e eeuw. Het verschijnt niet alleen in de werken van zeer goed bekende Puriteinen als John Owen, Thomas Manton en John Flavel, - *hoewel het in de inhoudsopgave van de 19e eeuwse herdrukken niet altijd voorkomt* -, er wordt óók over gehandeld in een hele reeks schriftverklaringen: Jeremia Burroughs over Hosea, William Greenhill over Ezechiël, Elnathan Parr over Romeinen. Vanuit Schotland werd deze reeks flink uitgebreid o.a. Jacobus Durham over Openbaring, David Dickson over de Psalmen, George Hutheson over de kleine profeten, enz. Een lijst die zeer uitgebreid kan worden.

DE TIJD VAN DE BEKERING VAN DE JODEN

De eerste uitleggers van de toekomstige bekering van Israël, b.v. Petrus Martyr en William Perkins, plaatsten die gebeurtenis helemaal aan het eind der tijden. Martyr verklaarde het woord "volheid" in Paulus' uitdrukking "dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn", Romeinen 11:25, dat er bedoeld wordt dat Christus' koninkrijk onder de heidenen zijn *volle* openbaring heeft bereikt, namelijk zijn volkomenheid, in de tijd als Israël geroepen wordt. "Bij de bekering van de Joden", zegt hij "zullen de kerken opgewekt en versterkt worden." Maar de gedachte dat daarna nog meer heidenen bekeerd zullen worden, is onmogelijk. Martyr bewijst dat hiermee: "Er wordt gezegd dat de Joden dan zalig worden en zullen ingaan, als de volheid der heidenen ingegaan is. Als dan de roeping van de heidenen voltooid is, welke andere heidenen blijven er dan over als de Joden tot Christus gebracht worden?" Brief aan de Romeinen," engelse editie 1568. Tot zover Murray.

In dezelfde geest laat Chr.Love, 1616-1651 zich uit. Love was presbyteriaans predikant te Londen. Hij werd op 35 jarige leeftijd onthoofd. Preek over Kol.3:4 in 'Al de theologische werken', Kemmer, Utrecht.

"Dit is de eerste opstanding", Openbaring 20:5b. "De opstanding waar hiervan gesproken wordt is geen opstanding van het lichaam. Opstanding wordt in de Schrift menigmaal genomen in een burgerlijke zin als voor een verrijzen en opstanding van Gods volk uit de staat van verdorvenheid en de ware dienst van God; en uit de verdrukking van de vijanden tot een staat van zuiverheid en vrede. "Wat zal de aanneming van de Joden anders zijn dan het leven uit de dood?" Romeinen11:15. Daar wordt gesproken van de bekering van de Joden. Nu, wie zal die tekst opvatten van de verrijzing van alle Joden, naar het lichaam, uit hun graven? Want het zal voor de Joden zijn als een opstanding van de dood, wanneer ze zullen gebracht worden van die verstrooide en mismaakte staat waarin ze nu zijn tot die heerlijke staat van de omhelzing van het Evangelie; ziende hun dwalingen en zich verheugen in de ware dienst van God. En zij die in Ezechiël 37 dode en verdorde beenderen genoemd worden in hun gevangenis, die als dode mensen zijn, zullen uit hun graven verrijzen en weer levend worden. Dat is, zij zullen genieten een vruchtbare wederkering van de gevangenis en vrij zijn van de verdrukking".

Ed. Calamy 1600-1666, presbyteriaans predikant te Londen, (hij deed een rouwpredikatie over Love) heeft dezelfde mening. Zie de 4e preek over Psalm 119:92. Uit 'De ark der vromen', S.J. de Jonge, Goes, zj.

"God heeft beloofd dat er een nationale of algemene bekering der Joden zal wezen, Romeinen11:25,26, vóór het einde van de wereld. Dat de koninkrijken der wereld zullen worden onzes Heeren en van Zijn Christus, Openbaring 11:15. Desgelijks dat ook Babylon zal vallen, Openbaring18:2. Dit zijn de beloften Gods Die niet kan liegen. Die het beloofd heeft is getrouw, Die het ook doen zal, 1 Thess. 5:24. Hoewel deze dingen voor de mensen onmogelijk schijnen nochtans bij God zijn alle dingen mogelijk, Matth.19:26. Daarom bewijst de apostel Paulus de toekomstige bekering van de Joden door een bewijsreden genomen van de macht Gods. God is machtig ze weder in te enten, Romeinen11:23. Hetzelfde argument genomen van de macht Gods brengt een ander apostel voort om de val en ondergang van de antichrist te bewijzen. Daarom zullen haar plagen op één dag komen, namelijk dood en rouw en honger; en zij zal met vuur verbrand worden. De reden is: want sterk is de Heere God Die haar oordeelt, Openbaring 18:8."

Diverse Godgeleerden waren de mening toegedaan dat de bekering van de Joden aan 't eind van de tijd zal plaats vinden en dat het zo heel lang niet meer kon duren. Maar er waren ook andere visies.

Thomas Brightman, 1562-1607, schijnt één van de eerste godgeleerden uit de Puriteinse school, te zijn die het argument verwerpt dat de bekering van de Joden helemaal aan einde der tijden zal plaatsvinden. Brightman was een tijdgenoot van Perkins te Cambridge en een lid van het Queens College, voordat hij benoemd werd tot predikant te Hawnes, Bedfordshire, in 1592.

Brigthmans werk versterkt de visie dat de Joden geroepen worden. De overweging wanneer zij bekeerd zullen worden wordt er nog aan toegevoegd. Hij tracht aan te tonen

dat de tijd die Martyr had vastgesteld zo zeker nog niet is. Hoewel er een bepaalde volheid van de heidenen is vóórdat Israël zalig zal worden, is dat geen noodzaak om te geloven dat er daarna geen heidenen meer toegebracht zullen worden. Brightman oordeelt dat Paulus zèlf het tegendeel bewijst in Romeinen 11:15. Hij geloofde dat de roeping van de Joden deel uit maakt *van een nieuw en groter tijdperk in de historie, en niet van het einde.*

Dezelfde leer werd ook ontvouwd door de Puriteinse leiders die Perkins opvolgden aan de Universiteit te Cambridge. Een van hen is Richard Sibbes 1577-1635. In zijn beroemde boekje: "Het gekrookte riet", -de engelse uitgave was in 1630- schrijft Sibbes: "De Joden zijn nog niet gekomen onder de banier van Christus. Maar God, Die Jafeth uitbreidde en deed wonen in Sems tenten, zal Sem overreden om te wonen in Jafeths tenten," Romeinen 11:25. Maar Christus "Die de einden der aarde tot Zijn bezitting heeft gekregen," Psalm 21:8, zal al de schapen die de Vader Hem gegeven heeft, tot de stal brengen, opdat het zal worden één Herder en één kudde, Joh. 10:16. De oprechte Joden *verheugden* zich bij de gedachte aan de roeping van de heidenen en zullen wij ons niet verheugen bij de gedachte aan de roeping van de Joden?" Ned. uitgave: Het gekrookte riet, blz 177.)

Deze opmerking over de reden tot blijdschap is opmerkelijk. Het was al opgemerkt door Petrus Martyr. Als de wereldwijde bekering van de Joden nog op aarde moest gebeuren dan was de horizon van de wereldgeschiedenis niet zo geheel donker als Luther meende. De waarheid handhavende dat de grote dag voor de kerk zal zijn als Christus zal verschijnen ten laatsten dage, ziet Sibbes tòch een goede grond voor de verwachting van hetgeen wat hij noemt: "de laatste dagen vóór de grote dag." Hij vervolgt: "Evenals er bij de eerste komst van Christus blijdschap was, zo zal het ook zijn bij de ondergang van de Antichrist en de bekering der Joden..... Die dagen maken plaats voor de grote dag. Als de profetieën vervuld worden, zal er een dag van blijdschap zijn: "wij zullen ons verheugen en verblijden in Zijn zaligheid", Jesaja 26:9. In Openbaring 21:4 wordt op deze tekst gezien en daarom wordt er de bekering van de Joden mee bedoeld, en de heerlijke staat die ze deelachtig worden vóór het einde van de wereld." "Deze is onze God, wij hebben Hem verwacht". Jes. 26:9 en nu verheugen wij ons in Hem. O ja, en wat zegt de kerk hier? "Kom Heere Jezus, ja kom haastelijk." En een andere stem zegt: "Kom Heere; voordat wij in de hemel zijn. (Engelse uitgave, al de werken van R. Sibbes). Tot zover Murray.

Een andere leraar die het Woord Gods en de getuigenis van Jezus Christus hoog hield, was Thomas Shepard. Geboren 5 november 1605 te Towcester, Engeland. Studeerde te Cambridge en werd predikant. Hij vertrok naar Amerika in 1635 en werd tot zijn dood in 1649, leraar te Cambridge, New-England. Zijn boek "De gelijkenis van de tien maagden" werd vertaald door A. Comrie. In hoofdstuk 9 schrijft Shepard:

"Zie rondom u in de wereld. Wat is de reden waarom de kerken als onder koornmaten verborgen liggen? En dat ze met zoveel oneer bezoedeld zijn? Zodat, hoewel wij het volk des Heeren zijn, wij echter zo niet genoemd kunnen worden? Waarom zijn er haarkloverijen, onenigheden, aardsgezindheid, gemis van liefde en barmhartigheid, murmureringen en verlies van vorige levendigheid? *Als de Joden met de heerlijkheid*

Gods zullen blinken, dan zullen de koningen en alle volken hun heerlijkheid tot hen brengen."

Shepard heeft een boek geschreven: "De heldere zonneshijn van het Evangelie doorgebroken op de Indianen en New-England". In de Engelse uitgaaf van 1648 staat een voorwoord van 12 vooraanstaande Puriteinse godgeleerden. Zij schrijven:

"De einden der aarde zijn bestemd en beloofd om in de tijd het eigendom van Christus te worden... Het weinige wat wij ervan zien, is een klein onderpand om ons vurig te doen verlangen naar die dingen die wij hopen; het is een weinig in bezit, om ons te verzekeren van het overige wat beloofd is, wanneer 'de einden der aarde Zijn heerlijkheid zullen zien en de Koninkrijken der aarde onzes Heeren zijn geworden en van Zijn Christus'; wanneer Hij zal heersen van zee tot zee; en als die in de woeste plaatsen wonen zich voor Hem zullen neerbuigen', Openb. 11:15, Psalm 72:8-11 en Psalm 22:28.

Indien de dageraad zo aangenaam is, wat zal de heldere dag zijn? En indien de vruchten zo kostelijk zijn, wat zal de volle oogst zijn? Indien het kleine begin al zo vreugdevol is, hoe groot zal het zijn als God Zijn hele werk zal voltooien, 'wanneer de ganse aarde vol zal zijn van de kennis des Heeren'? Jesaja 11:9. En wanneer het Oosten en het Westen samen het lied des Lams zullen zingen?

Sommige mensen vinden pas voldoening als ze vele citaten uit de oude schrijvers horen. Nu, om u tegemoet te komen -hoewel Gods Woord voldoende is- volgen hier nog enkelen.

Matthew Henri 1662-1714, schrijft in zijn bekende Bijbelverklaring:

Jesja 2:4 "Wij hebben reden te hopen dat deze belofte nog meer zal vervuld worden in de laatste tijden van de Christelijke Kerk als de Geest overvloediger zal worden uitgestort. Dan zal er op aarde vrede wezen. Wie zal leven als God dit doen zal? Maar dón zal Hij het, als de bestemde tijd ervoor gekomen is, want Hij is geen mens dat Hij liegen zou".

Romeinen 11:12 etc. "De volken uit de heidenen moeten eerbied voor de Joden hebben en naar hun bekering verlangen. Dit ligt opgesloten in het vooruitzicht dat Hij opent op het voordeel dat de gemeente zou krijgen door hun bekering. Het zou zijn als het leven uit de dood. *En daarom mogen wij deze arme Joden niet beledigen of over hen heersen, maar veelmeer hen met medelijden aanzien en naar hun welvaart verlangen en begerig uizien naar hun aanstaande aanneming."*

Elisa Coles heeft dezelfde overtuiging. In zijn uitleg doet hij er -bijna ongemerkt- een tijdsbepaling bij. 'Stellige en praktikale verhandeling van Gods Souvereiniteit'. (Uitg. R. van Mazijk, Rotterdam, z.j.) Coles schrijft op blz.251 over de bijzondere liefde Gods omtrent uitverkoren personen, die openbaart komt vóór hun bekering. Eén ervan is de instandhouding van hun voorgelacht.

"Zo werden die dagen van verdrukking verkort en vele van de Joden door een bijzondere Voorzienigheid in 't leven behouden om der uitverkorenen wil, welke van hun geslacht zouden zijn, misschien **twee duizend jaren** daarna".

Op blz. 345 verklaart Coles nog duidelijker Gods bedoeling in het bewaren van de Joden tijdens de grote verdrukking door de Romeinen. "Het is waar, 't lichaam van de natie is nu om zijn ongeloof afgebroken, daar is een opschorting van 't uitwendig gedeelte des verbonds. Niet dat God hen ten enenmale verworpen heeft, want zulken welke aan de

bijzondere verkiezing deel hebben, worden altijd zalig, Romeinen 11:7. En de tijd zal komen wanneer geheel Israël zalig worden zal. Want zoveel de verkiezing aangaat zijn ze nog beminden, ofschoon nog niet geboren. Om hunnentwil was 't dat die dagen der verdrukking verkort werden, Matth. 24:22. Hetgeen overeenkomt met Jes. 65:5, "verderf ze niet, daar is een zegen in".

De Puriteinen hebben niet alleen hun verwachting over Israëls bekering uitgesproken, ze hadden ook *aandacht voor de onvervulde landsbelofte*. Niet allen deelden de mening dat het Joodse volk weer naar hun eigen land zouden terugkeren. Sommigen meenden dat de bekeerde Joden zich overal waar ze woonden zouden aansluiten bij de kerk van Christus. Anderen spraken onomwonden hun geloof uit dat de Joden weer naar hun eigen land zouden terugkeren, hetzij bekeerd, of nog onbekeerd.

Een van hen is William Greenhill, 1591-1671. "Verklaring der profetie van Ezechiël", Nederlandse uitgave 1732, vertaling Jac. Van Ostade.

"Spreek dan tot hen: Zo zegt de Heere HEERE: Zie Ik zal de kinderen Israëls halen uit het midden der heidenen waarheen zij getogen zijn en zal hen vergaderen van rondom en hen brengen in hun land. En Ik zal hen maken tot een enig volk in het land, op de bergen Israëls; en zij zullen allen tezamen een enigen Koning tot Koning hebben; en zij zullen niet meer tot twee koninkrijken zijn, noch voortaan meer in twee koninkrijken verdeeld zijn", Ezech. 37:22-28. ...Het gevoel van velen is daarom dat de twee staven, verbeeldende de twee huizen van Israël, nog zullen en moeten verenigd worden. De grote reden van dit gevoel is dat beiden nog nooit zijn verenigd geweest, noch ooit onder een enigen Koning en één Herder -namelijk David, de Messias- geweest zijn. Dit is hetgeen de profeet Hosea óók voorzegt, Hos. 1:11. ...Als men zou willen zeggen dat zulks reeds geschied was toen Jezus geboren is en in 't Joodse land geleefd en gepreekt heeft, dat kan niet voldoen. "Want Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen", Joh.1:11. Het volk van Israël is grotendeels gekant geweest tegen Christus...

Er is een tekst bij Zacharia die zeer opmerkelijk is, Zacharia 10:6-9. Let wel, toen Zacharia dit zei van het huis van Juda was het al teruggekeerd uit Babel naar Judea en Zacharia met hen. En ze waren al bezig met de tweede Tempel te bouwen. Nu, wat voorzegt de profeet? "En Ik zal het huis van Juda versterken en het huis van Jozef zal Ik behouden; en Ik zal hen weder inzetten; want Ik heb Mij hunner ontfermd en zij zullen wezen alsof Ik hen niet verstoten had; want Ik ben de HEERE hun God en Ik zal hen verhoren," enz.

- I. Men moet vaststellen dat de Joden eens algemeen bekeerd zullen worden en dat men zo'n volksbekering van de Joden nog moet verwachten en er daarom ook om mag bidden. Dit is de zo dikwijls beloofde bekering, wat niet bestaat in de bekering van enige weinige Joden, óf in 't begin van het Nieuwe Testament door de apostelen, óf naderhand van tijd tot tijd hier en daar een klein getal. Maar een nationale bekering, ofschoon juist niet van ieder die tot die natie behoort. Zie Hosea 3:5 "Daarna zullen zich de kinderen Israëls bekeren en zoeken de Heere hun God en David hun Koning; en zij zullen vrezende komen tot de Heere en Zijn

goedheid, in het laatste der dagen." Er zal eindelijk een zeer algemene, heerlijke en zichtbare bekering van de Joden zijn. En zij zullen tonen uitmuntende christenen te zijn, dienende de Heere en blinkend in geloof en godzalige wandel, 2 Cor. 3:15,16. En indien men hieraan nog mocht twijfelen, leest maar Romeinen 11 aandachtig en zonder vooroordeel.

- II. Maar daarbij, als de Joden zullen bekeerd zijn, *dan zullen ze het land Kanaän weer in bezit krijgen en bewonen*. Daarom belooft God zo dikwijls dat hij ze van alle kanten vergaderen zal en weer in hun land zal brengen, Hosea 1:10; Jeremia 50:4,5; Jesaja 2:2,3 en allerduidelijkst Jesaja 11:11-13 vergeleken met Jesaja 65:17-22 en Openbaring 7:4 en 14:1. "En Mijn Knecht David zal hunlieder Vorst zijn tot in eeuwigheid", Ezechiël 37:25b. Hierdoor wordt dan aangetoond dat Christus niet alleen een geestelijk Koning zal zijn over de bekeerde Joden, gelijk Hij dat is over alle gelovigen van het Oude en Nieuwe Testament uit Joden en heidenen, in hemel en op aarde, in de tijd en de eeuwigheid; maar hier wordt óók beloofd dat Christus op een bijzondere wijze de Koning der Joden zijn zal, ja op zodanige wijze als het totnogtoe nooit geweest was. En wel op een zichtbare en politieke manier. Want Hij moest op de troon van Zijn vader David zitten. Daartoe behoort Christus' belofte aan Zijn apostelen, Lucas 22:29. En wanneer zal dat geschieden? Wanneer de wedergeboorte aan de Joden zal gegeven worden, als 'het de tijd der wederoprichting aller dingen zijn zal'.

De geleerde Nederlandse vertaler merkt hierbij op "dat Israël en het Joodse land een geruste, gezegende en bloeiende kerk en politie zal genieten, onder Christelijke en godzalige Overheden. Hetzij in een monarchale of aristocratische, of meer *democratische*, of gemengde regering, doch onder de Heere Christus als David hun Vorst".

[Het is interessant om te lezen dat men in een tijdperk toen democratie onder de Nederlandse christenen werd afgewezen, toch al gedacht werd over een democratisch geregeerd Israël!]

GEBED VOOR DE JODEN

De Engelse godgeleerden brengen in hun preken en geschriften regelmatig een voorname zaak naar voren: Het gebed voor de Joden. Als men de onvervulde profetie gelooft, kan het niet anders of de geest des gebeds welt op in het hart om voor de vervulling te bidden. Als de liefde tot Christus kerk in ons hart leeft, wordt onze mond soms vervuld met gebed om de bloei en de voorspoed ervan. Van groot belang is de verklaring van de Westminster-Catechismus. Engelse en Schotse godgeleerden met diverse visies op bijbelse onderwerpen stemden overeen om de jeugd zowel als de volwassenen te leren bidden o.a. om de bekering van de Joden.

In de '**Grote Catechismus**' wordt gevraagd: Waarom bidden wij in de tweede bede van het gebed des Heeren: "Uw Koninkrijk kome"? Het antwoord luidt: "Wij bidden dat het koninkrijk van de zonde en de satan ten onder mag gaan, het evangelie door de hele wereld verkondigd worde, *de Joden geroepen*, de volheid der heidenen zal ingaan....dat Christus nu in onze harten moge regeren en de tijd van Zijn tweede komst moge verhaasten."

In de '**Regels voor de eredienst des Heeren**', artikel 'Gebed voor de predikatie' wordt in korte taal voorgeschreven dat er gebeden moet worden *voor de bekering van de Joden*.

Thomas Goodwin 1600-1680, was lid van de Westminster-Synode. Wat hij schreef beoefende hij in zijn binnenkamer en in het openbaar. Gevlucht uit Engeland, werd hij in 1639 voor korte tijd predikant in Arnhem.

In een verhandeling over Psalm 85:9 spreekt hij over verhoorde en onverhoorde gebeden. Onderstaand citaat is te vinden in "Theologische Werken", J.J.H. Kemmer, Utrecht, z.j. (citaat is aangepast naar de Engelse editie)

"Er kunnen sommige gebeden zijn waarvan gij moet tevreden zijn dat gij zelf ze nooit zult beantwoord zien in deze wereld, aangezien dat de vervulling niet geschiedt in uw tijd. Zoals diegene die gij misschien doet *om de roeping de Joden*, om de uitroeijing van Gods vijanden, het bloeien des Evangelies, de volkomen zuiverheid en vrije loop van Gods instellingen, het bijzondere goed en welvaren van het volk of die plaats daar gij woont. Allen die oprecht van hart zijn doen veel zodanige gebeden. Zaait veel van zulk kostelijk zaad waarvan gij moet tevreden zijn dat de Gemeente mogelijk eerst na lange jaren maaien zal... In de Gemeente worden flessen met tranen gevuld, daar worden fiolen gevuld die uitgestort zullen worden tot de ondergang van de vijanden. Wat een verzameling van gebeden is er vele eeuwen gedaan tot dat doel! En dat mag ook wel een oorzaak zijn waarom God zulke grote dingen wil doen omtrent het einde van de wereld, juist omdat er zo'n grote voorraad gebeden in zo menige eeuw opgelegd is, die dan beantwoord zullen worden. Hierin ondervinden wij in onze gebeden wat de profeten vroeger ondervonden in hun profetieën, 1 Petrus 1:11. "Onderzoekende op welken of hoedanigen tijd de Geest van Christus, Die in hen was, beduidde en tevoren getuigde het lijden dat op Christus komen zou en de heerlijkheid daarna volgende. Denwelken geopenbaard is dat zij niet zichzelf maar ons bedienden deze dingen". En zo is het ook in de Geest des gebeds. Want wij bidden door de leiding des Geestes, Die ons leert wat wij bidden moeten, om veel dingen die eerst in de volgende eeuwen geschieden. Voor de tegenwoordige tijd wordt u alleen geopenbaard, door een verborgen indruk gedaan aan uw geest, dat de gebeden dingen geschieden zullen. En zo hebt gij uw geloof daarin bevestigd en ook meteen een bewijs dat God, -ook om uw geloof daarin, evenals van anderen-, die wil volbrengen. En dat de toebrenging van uw gebeden veel helpt om het getal vol te maken. Op zulke tijden getuigt God ook gewoonlijk, voor die tegenwoordige tijd, de aanneming van 's mensen persoon. En openbaart het meest aan hem, dat hij één van de Zijnen is, zoals Hij deed aan Mozes. Hij openbaarde Zijn liefde aan Mozes nooit meer dan toen hij 't meest bad voor Gods volk. *En misschien is het een van de beste getuignissen van de oprechtheid van uw hart, dat ge voor het welvaren van de Gemeente bidden kunt, al was het voor een nog lang toekomstige tijd, wat ge nooit met uw ogen aanschouwen zult*; evenals David ook deed en zichzelf daarin verheugde, Psalm 109 vergeleken met Hand.1.

I. Ambrosius, 1604-1663, is de schrijver van het bekende boek "Het zien op Jezus". Reeds eerder was een publicatie van zijn hand verschenen: "De eerste, middelste en laatste dingen". Engelse editie 1650, Hollandse uitgave 1688. Over de voorbereiding tot het gebed, par. 13+14, blz.420, schrijft Ambrosius:

"Wij moeten bidden voor de algemene kerk van Christus. *'Roep de Joden thuis.* Gij hebt geopenbaard dat ze wederom ingeënt zullen worden en Gij zijt machtig ze weer in te enten, gelijk geschreven is: De Verlosser zal uit Sion komen en zal de goddeloosheden afwenden van Jacob. O, dat Gij de vervallen hut van David weer wilde oprichten en wat aan haar is afgebroken weer oprichten; en wees Jozefs overblijfsel genadig. O, dat Gij gelijk een herder zijn kudde opzoekt ten dage als hij in 't midden van zijn verspreide schapen is, also Uw schapen wilde opzoeken en redden uit al de plaatsen daarheen ze verstrooid zijn ten dage der wolken en der donkerheid. Breng ook de heidenen in. Gij hebt immers beloofd dat Gij Uw hand zult opheffen tot de heidenen en tot de volken Uw banier opsteken. Er is geprofeteerd dat de dagen zullen komen, namelijk het laatste der dagen, dat de berg van het huis des Heeren zal vastgesteld zijn op de top der bergen en dat hij verheven zal worden boven de heuvelen en tot dezelve zullen alle heidenen toevloeien. Ja Heere, de heidenen zullen tot Uw licht gaan en koningen tot de glans die U is opgegaan. De menigte der zee zal tot U gekeerd worden en het heir der heidenen zal tot U komen. Ja, is het niet aanstaande?....

Verdoe de Antichrist door de Geest Uws monds en maak hem teniet door de verschijning Zijner toekomst; hem, zeg ik, wiens toekomst is naar de werking des Satans in alle kracht en tekenen en wonderen der leugen. Wij loven U Heere, dat Gij zijn val alreeds begonnen hebt. Wij bidden U, breng eindelijk in die tien hoornen van het Beest dat ze de hoer mogen haten en haar woest maken en maak dat ze haar vlees eten en met vuur verbranden, Openbaring17".

George Newton 1602-1681, preek over Joh. 17:26 "En Ik heb hen Uw Naam bekendgemaakt". Een Engelstalige uitleg over Johannes 17.

"Laat ons strijden met Christus in het gebed dat Hij vervulle het woord dat Hij gesproken heeft tot de Vader voor zoveel getuigen. O, mijn geliefden, als u kijkt naar zoveel heidense volken die nog overdekt zijn met onkunde en Egyptische duisternis, die nog niets kennen van des Vaders Naam...ga tot Jezus Christus en zeg: O, Heere U hebt beleden dat U de Naam van Uw Vader zult verklaren aan andere personen en aan andere volken tot aan het einde der wereld... Laat onze harten met vreugde vervuld worden terwijl wij uitzien naar de vervulling van dit werk. O, laat het onze geesten opwekken onder alle ontmoedigende duisternissen en diepe teleurstellingen die op ons rusten vanwege de Kerk, gedenkende in welke gezegende staat en heerlijke toestand zij zal verkeren wanneer Christus de Naam van Zijn Vader zal verklaren aan al de naties onder de hemel, wanneer de Joden bekeerd worden en de volheid der heidenen zal ingegaan zijn. O, mijne geliefden, wat zal dat een vreugdevolle tijd zijn!"

William Burkitt, een geacht predikant in Dedhamin, Essex, schrijft over de noodzaak om te bidden voor de Joden in: Uitleggende aantekeningen over het Nieuwe Testament', Engelse editie, Londen 1712. In 1807 verscheen de 40^e editie van dit beroemde werk.

Romeinen 11:12 'Leert hieruit, dat er een algemene roeping van de Joden zal zijn tot het geloof in het Evangelie vóór Christus' tweede komst, is niet alleen mogelijk en waarschijnlijk, maar ongetwijfeld, zeker en gewis; en wel vanuit de profetieën en voorzeggingen van de profeten des Heeren. Laat ons het derhalve geloven en vurig er om bidden en gedurig in de verwachting ervan leven'.

HOOFDSTUK 2

DE UITBREIDING VAN CHRISTUS' KERK

De ontwikkeling van de visie

Zoals de visie op de bekering van de Joden zich trapsgewijs ontwikkelde zo ging het ook met de verwachting dat daardoor de Kerk des Heeren overal zal worden uitgebreid. De reeds genoemde Murray schrijft onder meer:

"In de eerste en meest populaire puriteinse uitleg over 'Romeinen' -Een eenvoudige uitlegging door Elnathan Parr, uitgegeven 1620- is het interessant om de ontwikkeling te merken in dezelfde richting. Parr studeerde in Eton, promoveerde in de Godgeleerdheid te Cambridge in 1597 en werd een begaafd dienaar des Woords te Palgrave in Suffolk. Hij stierf rond het jaar 1632. Romeinen 11 behandelt hij voornamelijk in overeenstemming met Martyr; hij verwijst naar diens werk. Maar in de vooruitzichten voor de wereld ten tijde van Israëls toekomstige roeping, accepteert hij de uitleg niet die Martyr de Godgeleerde van het Europese vasteland geeft, dat de volheid der heidenen en de roeping der Joden die daaruit voortvloeit, inhoudt dat Gods zaligmakend werk onder de heidenen eindigen zal.

"Het afhouden van de Joden uit de olijfboom betekende onze roeping. Maar de roeping van de Joden zal onze afhouding niet zijn, maar onze **grotere rijkdom in genade**; en dat in tweeërlei opzicht: Ten eerste, ten opzichte van het aantal gelovigen. Als de duizenden van Israël in zullen gaan, zal dat ongetwijfeld meewerken dat veel heidenen die nu in onkunde, dwaling en zonder hoop leven, het Evangelie zullen ontvangen en er zich mee verenigen. 'De wereld zal dan van goud zijn, rijk in gouden mensen', zegt Ambrosius. Ten tweede, ten opzichte van de genade, die dan veel overvloediger neerdaalt op de kerk."

In 1627, zeven jaar na het verschijnen van Parr's uitleg werd een nieuwe stoot gegeven *aan de verwachting dat een wereldwijde zegen verbonden is aan de roeping van de Joden*, door het verschijnen van het Latijnse werk van John Henri Alsted, "De geliefde stad". In 1642 werd dit werk in het Engels vertaald door W. Burton onder de titel: "De geliefde stad, of de 1000 jarige regering van de heiligen op aarde". De titel is misleidend en geeft de volledige inhoud niet weer.

Alsted drukt het voornaamste vraagstuk uit in deze woorden: "Of er een heerlijke kerkstaat op aarde zal zijn in het laatste der dagen en hoedanig die wezen zal?" Nadat hij 66 teksten uit de Bijbel heeft overwogen, beantwoordt hij de vraag bevestigend en geeft de volgende schets van het christelijk tijdperk:

1. Van Christus' geboorte tot de Synode te Jeruzalem, Hand. 15, is 50 jaar na Christus geboorte.
2. De tweede periode is de uitbreiding van de kerk door de hele wereld en behelst de roeping en bekering van de meeste volken.
3. Vanaf het begin tot het einde van de 1000 jaar. Dat houdt de opstanding van de martelaren in, de bekering van de overige volken der wereld en de Joden. Er zullen geen vervolgingen zijn.

4. Vanaf het einde van de 1000 jaar tot het laatste oordeel. De toestand van de kerk zal zeer ellendig zijn.

Het blijkt al dadelijk dat Alsted de periode van de grootste uitbreiding van de kerk op aarde, als de Joden geroepen worden, afleidt van de 1000 jaar, genoemd in Openbaring 20. De algemeen aanvaarde mening tot die tijd was: de 1000 jarige regering van Christus betekent Zijn geestelijke heerschappij in de kerk op aarde; 1000 is een symbool van de hele periode tussen Christus' eerste en tweede komst. Volgens deze traditionele mening delen alle christenen van alle tijden in Christus geestelijke regering. Deze hebben deel aan de eerste opstanding, Openbaring 20:5. Dat wil zeggen dat zijn degenen die levend gemaakt zijn door de wedergeboorte. Deze vergeestelijking van het woord 'opstanding' is niet zonder grond in de Schrift. B.v. Christus, sprekende over het tegenwoordig tijdperk van het Evangelie, zegt: "De ure komt en is nu, wanneer de doden zullen horen de stem des Zoons Gods en die ze gehoord hebben zullen leven", Joh. 5:25.

In deze uitleg, die door Augustinus zo populair geworden is, kwam toen verandering. Volgens Alsted moet de 1000 jaar letterlijk opgevat worden en niet zo zeer als een symbolisch type; en de opstanding, waar die tijd met begint, is ook letterlijk. Dit nieuwe standpunt over Openbaring 20 kreeg spoedig invloed in Engeland, vooral door de geschriften van Josef Mede (1568-1638), een geleerd lid van het 'Christ-College' te Cambridge. Mede was van mening, evenals Alsted die hem beïnvloedde, dat de 1000 jaar een toekomstige periode is.

Maar Mede ging nog verder, door te veronderstellen, dat het beginnen zou met de persoonlijke openbaring van Christus. Dit is het zo genoemde 'pré-chiliastisch' standpunt: Christus komt vóór het duizendjarig rijk....

Ondanks de *algemene waarschuwingen* van deze twee geleerden waren ze er beiden toch oorzaak van dat men een datum ging vaststellen. En tijdens de burgeroorlogen en de spanningen in de 1640er jaren kwam de vraag naar voren of het 1000-jarig rijk van Christus nabij gekomen was, mede door hen die de mening van Alsted en Mede dreven, maar met minder bedaardheid dan zij. Het gevolg ervan was de 'Vijfde Monarchie'-partij, zo genoemd omdat zij geloofden dat Christus' heerschappij de voorgaande vier zou opvolgen; waar Daniël over gesproken heeft. En dat dit binnenkort zou gebeuren, door de bekering van de Joden en het begin van het duizend jarig rijk.

Thomas Fuller in zijn "Engelands oudheden", uitgave 1662, -toen was deze partij al helemaal in verval-, besluit kort en krachtig: "Ik durf vrijmoedig zeggen dat de vurige aandrijvers van de 'Vijfde Monarchie' de nagel in het hout jaagden, die Mr. Mede er het eerst in sloeg, doch verder dan hij ooit bedoeld had. En dat deden ze met zo'n geweld dat de splinters van de waarheid in 't rond vlogen. Dus, als onkunde gaat bouwen op het fundament wat geleerden gelegd hebben, is het geen wonder dat er geen eenheid is in zo'n bastaard-stelsel".

Wij hebben in deze laatste bladzijden de ontwikkeling van een reeks inzichten behandeld, wat als volgt samengevat worden:

1. De Joden zullen bekeerd worden.

2. Hun roeping zal samengaan met de uitbreiding van de kerk, en is, daarom niet direct voorafgaand aan het einde.
3. Een voortgaande groei en toekomstige voorspoed van de kerk, wat bedoeld wordt met de opstanding van de getuigen en de 1000 jarige vrede, volgens Openbaring 20.
4. Christus zal in de toekomst persoonlijk op aarde regeren en de heiligen zullen opstaan.

Het is wèl van belang op te merken dat deze geloofspunten niet zó onlosmakelijk aan elkaar verbonden zijn, dat ze samen staan of vallen. De voornaamste Puriteinse godgeleerden geloofden dat er genoeg Schriftuurlijke bewijzen zijn om de bovengenoemde eerste en tweede punten te omhelzen.

Sommigen erkenden dat punt 3 juist is, als men de 'opstanding der getuigen' die het millenium (1000 jaar) maar niet letterlijk opvat; het is een geestelijke opstanding van de kerk die dan in de wereld zal getuigen. Onder hen die deze mening toegedaan waren, zijn o.a. John Cotton, Jacobus Durham en Robert Fleming. Deze mening deelden veel afgevaardigden naar de Westminster Synode, zegt Baillie. (P.s. Durham vat de duur ervan symbolisch op, nl. een lange periode. Fleming vat de 1000 jaar letterlijk op, WW). Deze uitleg van de grootste voorspoed van de kerk tijdens een 'geestelijk millenium', kreeg een wijd verspreide steun onder het Protestantisme van de 18e en het begin van de 19e eeuw. Hetzij dan goed of verkeerd, maar er bestond geen groot verschil tussen hen die de wat verfijnde zienswijze van punt 3 aanhingen en hen die alleen zo ver als punt 2 konden gaan.

Sommigen die punt 3 aanhingen in de genoemde betekenis werden duizendjaarsgezinden of chiliasten genoemd. Maar chiliasten zijn eigenlijk alleen die de visie van het 4e punt hebben. En het is dáár waar het radicale verschil zit. Want volgens die mening verschilt de voorspoedigste tijd van de kerk niet alleen in trap, maar in sóórt. Dat wil zeggen, er zal méér zijn dan gewone geestelijke zegeningen die de kerk krijgen zal. Want door Christus' **persoonlijke** openbaring en de opstanding van de heiligen wordt er een geheel nieuwe genadebedeling op aarde gebracht. Christus zou dan regeren op een wijze, zoals nog nooit is gezien noch bekend is geweest.

Door deze conclusie van Mede verschilt hij in het algemeen van het Puritanisme. De reden van dit verschil was de onwil van de meerderheid om uit een bijzonder moeilijk hoofdstuk als Openbaring 20, een profetisch schema vast te leggen als de spil waar alles om draait. Het is daarom dat Elnathan Parr, als hij over de toekomstige zegen uit Romeinen 11 spreekt, nalaat om Openbaring 20 uit te leggen vanwege de moeilijkheid, hoewel hij erkent dat sommigen het gedaan hebben. Sprekende van de algemene roeping der Joden en de rijkdom der wereld die daar uit voortvloeit, zegt hij: "Sommige geleerden passen hierop tot de teksten Jesaja 24:21, Ezechiël 38:8 en Openbaring 21. Ik beken, ik kan geen eenvoudige tekst hierop toepassen, **maar Paulus' eigen getuigenis is voldoende, want wij weten dat hij door de Geest schreef**".

Brightman was een van deze geleerden die bewijzen in het O.T. zochten.

Dr. J. Owen waarschuwt op zijn eigen manier: "De komst van Christus om Persoonlijk 1000 jaar op aarde te regeren is, indien geen ongegronde opinie, toch zó twijfelachtig en onzeker dat het geen plaats wordt toegestaan in de regelmaat van het geloof om onze uitleg van de Schrift er naar te schikken, daar die teksten veeleer een andere toepassing kunnen hebben". Works Vol. 20 blz. 154. Zie ook zijn verklaring van de Hebreeën, hfd. 1:6, dl. 1, bl. 732.

John Howe doet dezelfde waarschuwing en weigert zijn verwachting van de toekomstige heerlijkheid en zegen voor de kerk te bouwen op de 1000 jaar uit Openbaring 20.

De visie dat er een "gouden eeuw" voor de kerk komt, in een zuiver geestelijke zin en dat daarná Christus persoonlijk komen zal, werd staande gehouden door de bovengenoemde auteur en werd de overheersende mening in de 18e eeuw. Ze staat bekend als 'post-chiliasme'. Post betekent ná, d.w.z. Christus komt daarná en komt na de 1000 jaar en niet pré (= voorafgaand).

Wij moeten er dus op letten dat het algemeen aanvaard geloof van de Puriteinen, dat de Joden bekeerd en er een wereld wijde periode van zegen zal komen, niet gebaseerd is op zo'n duizend jarig rijk, dat Christus persoonlijk zal regeren en de heiligen opstaan. De algemeen aanvaarde visie was er al lang voor de merkwaardige opleving van het chiliasme bij de 'Vijfde Monarchie' Partij in de 1640er jaren.

Hoewel beide partijen, dezelfde grond voor hun geloof vonden in verschillende passages van het Oude en Nieuwe Testament die de verwachting van een toekomstige zegen voor de wereld wettigt, waren de voornaamste mannen uit de Puriteinse school snel genoeg om een antwoord te geven aan de 'Vijfde Monarchie' partij, dat die teksten niet noodzakelijk een pré-chiliasische uitleg van Openbaring 20 vereisen. B.v. Robert Baillie antwoordt een pré-chiliasische schrijver, die zich beriep op Romeinen 11:12 -waar Paulus van de Joden schrijft: "En indien hun val de rijkdom is der wereld en hun vermindering de rijkdom der heidenen, hoeveel te meer hun volheid!"- als volgt:

"Er is hierin geen bewijs voor deze zaak. Wij staan gaarne toe dat de Joodse natie bekeerd zal worden tot het geloof in Christus. En dat de volheid der heidenen met hen zal ingaan voor de Christelijke kerk. Maar dat de bekeerde Joden terugkeren naar Kanaän om Jeruzalem te herbouwen en dat Christus uit de hemel komt om 1000 jaar over hen te regeren,... er is niets in de Schrift wat iets dergelijks te kennen geeft."

Thomas Hall deelt dezelfde mening in zijn pittig boekje: Weerlegging van het *pré-chiliasme*, uitgave 1657. Hij schrijft tegen een zekere dr. Homes wiens argumenten hij kort weergeeft en als volgt beantwoordt:

"Die dingen waarvan in Gods Woord geprofeteerd wordt en die nog niet vervuld zijn, moeten vervuld worden. Zeker waar. Er is een grote, tastbare en zichtbare gelukkige staat voor de kerk op aarde vóór de dag des oordeels in Gods Woord geprofeteerd in het Oude en Nieuwe Testament. Zeker waar. Conclusie: het zal geschieden. Wie heeft dit ooit ontkend? Maar wat bewijst dit voor *hun* zaak? Wat voor logica is dit? Omdat in het laatste der dagen de Joden geroepen worden en hen de heerlijke geestelijke voorrechten van de kerk geschonken worden, dus: de slotsom is dat Christus en Zijn heiligen alleen op aarde zullen regeren. Wat voor logica is dit wat wij hier zien?"

Wij kunnen nu zien hoe deze, soms wat uitvoerige discussie van de Puriteinse visie over de profetie, in betrekking staat tot het onderwerp van **geestelijke opwekking**. Als de

roeping van de Joden en het verdere werk der bekering in de wereld zal geschieden zonder zulke geweldige gebeurtenissen als de persoonlijke regering van Christus en de opstanding der heiligen, door welke middelen zullen deze zegeningen dan uitgewerkt worden? Het antwoord van de hele Puriteinse school is een van de belangrijkste onderwerpen geworden van de erfenis die ze aan hun nakomers hebben nagelaten. **Het is, dat het koninkrijk van Christus verspreidt wordt en triomferen zal door de krachtige werking van de Heilige Geest uitgestort in de kerk, tot geestelijke opwekkingen.** Zulke tijden zullen er komen op het bevel van Christus. Want vernieuwde Pinksterdagen zullen tonen dat Hij nòg de Heere en Christus is, Hand. 2: 33,36. Heel hun Calvinistische theologie bestaat hierin, dat de nadruk valt op de macht aan Christus Hem als Middelaar gegeven, opdat Hij het hele getal van de uitverkorenen onfeilbaar zal vergaderen; en op de Persoon van de Heilige Geest door Wien de doden zullen leven. Samen verwierpen ze die visie dat de menselijke ontwikkeling steeds hoger klimt in de geschiedenis. Iets wat zo algemeen was in de 18e eeuw, (het tijdperk van de Verlichting). **Maar ze waren er van verzekerd dat het soevereine voornemen Gods in het Evangelie, aangewezen in de nog onvervulde beloften van de Schrift, met klem wijst op de zekere hoop van een grote uitstorting van de Heilige Geest in de toekomst.** Het was op zo'n concrete waarheid waar de verwachting van de Puriteinen op gebaseerd was. Bijvoorbeeld John Howe geeft hun algemeen gevoelen weer als hij handelt over de onvervulde profetie in een serie van 15 preken over Ezechiël 39:29 "En Ik zal Mijn aangezicht voor hen niet meer verbergen, wanneer Ik Mijn Geest over het huis Israëls zal hebben uitgegoten, spreekt de Heere HEERE." Deze serie werd na zijn dood uitgegeven onder de titel: 'De heerlijke staat van Christus' kerk vóór het einde der wereld door een milde uitstorting van de Heilige Geest'. Daar Howe het werk van de Geest zó benadrukt en daarmee de mening van de Puriteinen zo karakteristiek uitdrukt, heb ik een gedeelte uit deze preken in dit boek ingevoegd. [Deze preek is uit het Engels vertaald en wordt bij voldoende belangstelling t.z.t. uitgegeven, WW.]

In heel de Puriteinse literatuur blijkt dat de auteurs - hetzij ze "Independenten" zijn in de kerkregering of Presbyteriaans - uit Engeland en Schotland, de nadruk leggen op de uitbreiding van Christus' koninkrijk door geestelijke opwekkingen. We zullen later proberen om dan te tonen hoe de praktijk van dit geloof één van de krachtigste invloeden was in de historie van het geestelijke leven in Groot-Brittanië en Amerika in de 18e en 19e eeuw.

Conclusie: laten we voor de duidelijkheid een kort overzicht geven van de verschillende visies over de onvervulde profetie van de voornaamste Puriteinen.

1. Een klein aantal hield vast aan de mening van de eerste Reformatoren dat de Schrift geen profetie heeft voor de toekomstige bekering van de Joden en dat er geen Bijbelse grond is voor de visie van een 'gouden eeuw' op aarde. De bekendste woordvoerders voor deze stelling zijn Alexander Petrie en Richard Baxter.

2. Een klein aantal waren er die het geloof van Martyr en Perkins vast hielden dat de bekering van de Joden aan het einde van de wereld zal zijn. Dit was waarschijnlijk de heersende mening tot hoogstens 1640. Zie Chr. Love in "Christus heerlijke verschijning, 3e preek over Col.3:4".

3. De aandacht die schrijvers als Mede een Alsted trokken naar de "1000 jaar" in Openbaring en de Oud-Testamentische profetieën die blijkbaar spreken over de algemene bekering van de naties, leidde tot een opleving van de verwachting dat Christus Zich vóór de 1000 jaar zal openbaren als de Joden bekeerd en Christus' Koninkrijk bevestigd zal worden op aarde, minstens 1000 jaar vóór het laatste oordeel.

In een **gematigde** vorm kreeg dit geloof de steun van enkele godgeleerden van de Westminster Synode, met name William Twisse, Thomas Goodwin, William Bridge en Jeremia Burroughs.

Goodwin zegt: "Niet dat Christus Zelf zal afdalen en te Jeruzalem regeren, dat is de oude dwaling van sommigen, waar de vaders terecht tegenin gingen en wat een smaad en ongerijmdheid in die leer meebracht".

Burroughs drukt zich kort uit: "Er zal een heerlijke tegenwoordigheid van Christus onder hen zijn. Ik zeg, een heerlijke tegenwoordigheid, geen lichámelijke tegenwoordigheid."

In een veel fanatieker vorm had de 'Vijfde Monarchie partij' ook dit geloof. Echter in beide vormen scheen de invloed maar kort stand te houden in de 17e eeuw.

Het pré-chiliastisch standpunt kreeg geen algemene waardering onder de Protestanten, totdat het na 2 eeuwen opleefde.

4. De 4e groep geloofde evenals de 2e in een toekomstige bekering van Israël en kante zich tegen de zienswijze van een duizendjarig rijk, wat begint met een persoonlijke openbaring van Christus en de opstanding van de heiligen. Maar, evenals de 3e groep, beschouwden zij Romeinen 11 èn een gedeelte van de Oud-Testamentische profetie als een aanduiding van een periode van wereldwijde zegen die vergezeld gaat met de roeping van de Joden en die daarna voortduurt.

De Geloofsbelijdenis van de Independenten, de 'Declaratie van Savoy', van 1658, geeft dit kort weer in het hoofdstuk van de Kerk.

"Wij verwachten dat in de later dagen als de Antichrist ten onder is gebracht, de Joden geroepen, en de tegenstanders van het Koninkrijk van Zijn geliefde Zoon gebroken zijn, de Kerk van Christus uitgebreid zal worden en gesticht door een vrije en overvloedige mededeling van licht en genade, zich verheugen zal in een meerdere rust, een vrediger en heerlijker staat in deze wereld dan zij ooit genoten heeft."

Dit is het standpunt over het 'millenium' van de Independenten in het laatst van de 1640er jaren. Maar we behoren erbij te vermelden dat de godgeleerden van Savoy, onder wie Dr. John Owen was, weigerden om deze periode van de hoogste ontwikkeling van de kerk uit te strekken over 1000 jaar.

Nu, ditzelfde geloof zoals in de Geloofsbelijdenis van de Independenten, werd ook bij beroemde presbyterianen gehandhaafd. B.v. Thomas Manton, de auteur van het 'voorwoord aan de lezer' in de 'Westminster Belijdenis'; David Dickson over Psalm 67 en Samuël Rutherford.

Nog vóórdat Rutherford iemand van de Independenten had ontmoet, schreef hij uit St. Andrews, 6 maart 1640: "Ik zal verblijd zijn een getuige te zijn, te mogen zien, dat de koninkrijken van de wereld Christus zullen toebehoren. Ik zou nog vele jaren buiten de hemel willen blijven om die heerlijke, triomferende Heere te zien, uitvoerende de

profetie van Zijn overwinnende liefde, om het koninkrijk van de oudste zuster de Joden, in bezit te nemen; die soms een aanzoek deed aan onze Beminde voor haar kleinste zuster, Hoogl. 8:8. Om te zien dat Hij verhoogd wordt als een "opgericht teken en een banier der liefde tot aan de einden der aarde". Brief aan Petrus Sterling, nr.297; De brieven van S. Rutherford; Ned. uitgave.

Dit was geen pré-chiliasme, waarvoor Rutherford ergens anders waarschuwend van zegt: "Ik bedoel geen zichtbare regering van Christus op aarde, zoals de pré-chiliassten zich inbeelden."

Veertig jaar later was ditzelfde geloof het eenstemmige getuigenis van de Covenanters, de veldpredikers, die de belijdenis van de kerk van Schotland zuiver hielden tijdens de 'vervolgningstijd.' Richard Cameron preekte op 18 juli 1680, 3 dagen voor zijn gewelddadige dood in de moerassen van Ayrsmoss, uit deze tekst: "Laat af en weet dat Ik God ben. Ik zal verhoogd worden onder de heidenen, Ik zal verhoogd worden op de aarde." Psalm 46:11. Aan zijn hoorders, die om hem heen stonden als onder de schaduw der eeuwigheid, verklaarde Cameron:

"U, die in gevaar zijt, vanwege de waarheid, wees niet bevreesd. Onze Heere zal verhoogd worden onder de heidenen. Maar velen zullen zeggen: "Wij weten dat Hij verhoogd zal worden op de laatste en grote dag als Hij alle goddelozen zal plaatsen aan Zijn linkerhand." Ja, maar Hij zegt: "Ik zal verhoogd worden op de aarde." Hij werd reeds verhoogd op aarde. Maar de wonderlijkste verhoging van Zijn werken hebben wij nog niet gezien. Het volk van God is reeds zeer verhoogd geweest. O, hoe verheven was de kerk soms onder de Joden en soms onder de Christenen. In de tijd van Constantijn was ze hoog. Ja, de Kerk van Schotland is zéér verheven geweest. "Schoon als de maan, zuiver als de zon en schrikkelijk als slagorden met banieren." De dag is er geweest dat Sion groots was in Schotland. De schrik voor de kerk van Schotland hield eens de koningen en de groten der aarde op een afstand. O ja, de schrik ervoor hield de Roomse vorsten terug; ja meer, zelfs de Paus! *Maar al deze heerlijkheid die we gezien hebben is nog niets vergeleken bij hetgeen wat te komen staat. De kerk was hoog, maar zij zal veel hoger worden.* 'Er is niemand gelijk God, o, Jeschurun!' De kerk van Christus zal zó verhoogd worden, dat haar leden 'zullen rijden op de hoge plaatsen der aarde'. Laat niemand dat opvatten alsof wij de mening delen van sommigen in Engeland, de zogenoemde 'Vijfde Monarchie-partij'. Die zeggen dat Christus vóór de grote dag Persoonlijk van de hemel zal komen met de heiligen en de martelaren om 1000 jaar op aarde te regeren. Maar wij zijn van mening dat de kerk nog hoger en heerlijker zal worden, wat blijkt uit het boek Openbaring. En dat de kerk meer macht zal hebben, dan ze ooit gehad heeft." 'In tijden van vervolging', 2e bundel, blz.132, uitg.1939.

De bovenstaande 4 groepen kunnen niet exact genomen worden, het is een benadering. De Puriteinen, uitgezonderd de 'Vijfde Monarchie-partij' -indien ze allen als Puriteinen beschouwd kunnen worden- hadden geen partijschap vanwege hun geloof in de profetie. De 17e eeuw was een periode waarin de visies op de profetie in verschillende scholen nog gevormd werden maar die in later tijd helderder werden omschreven. Het feit dat men hun geloof in de evangelische profetie nu opnieuw indeelt en probeert te bewijzen dat er veel overeenkomst is, schijnt een bewijs dat het 300 jaar oude vraagstuk opnieuw wordt overwogen.

Tot zover het citaat van Murray.

John Bunyan, door de Heere onderwezen.

Voordat we de Puriteinse visie afsluiten geven wij eerst nog onze aandacht aan de onsterfelijke ketellapper John Bunyan. - prediker van de Babtisten gemeente te Bredford. Citaat uit 'De verwoesting van de Antichrist', Al de Werken, deel II, blz. 204 e.v. Uitgave W. M. den Hertog, Utrecht, z.j.

Bunyan beschrijft in dit boek zijn visie over de Antichrist en zijn regeringsduur van 1260 jaar. Onder de Antichrist verstaat Bunyan de macht van het Pausdom en de Roomse Kerk samen met de wereldlijke overheden die het Pausdom aanhangen en beschermen. Tegen het eind van het Antichristelijk tijdperk zal de kerk er geesteloos uitzien, blz. 233 deel II. 'Er zal voor een tijd geen zichtbare, *lévende* kerk van Christus in de wereld zijn; wél een kerk, maar geen *lévende* kerk. Een kerk in puinhopen, maar niet in orde en regel. Evenals er een Christus was in het graf, maar geen *lévende* Christus. Toch zullen de poorten der hel haar niet geheel en al overweldigen, evenmin als zij Christus overweldigd hebben. Maar zoals de Éne deed zo zal de andere doen: herleven en weer opstaan, tot schande en verwoesting van hun vijanden. Ja, gelijk Christus, wat Zijn lichaam betreft, ná Zijn opstanding heerlijker was dan tevoren, zo zullen de Getuigen na hun opstanding geestelijker, hemelsgezinder en heiliger zijn in al hun wegen, dan ze voor hun dood waren. Opstandingen zijn altijd vergezeld met nieuwe toevoegselen van heerlijkheid; en zo zal de kerk van God in het laatste der dagen zijn, Openbaring 11."

De Antichrist zal trapsgewijs ten val gebracht worden, volgens Bunyan, voorgesteld door de uitgieting van 7 fiolen van Gods gramschap, Openbaring 16. Niet alleen door hun verwoesting, maar ook door hun *hervorming*. Ná, of gelijktijdig met hun laatste val, volgt de heerlijke staat van Christus' kerk op aarde, blz. 216 e.v.

'Ook zullen de mensen in die dagen in groten getale naar de Godshuizen stromen. Koningen en prinsen en edelen, ja alle inwoners des lands zullen als een wolk komen aanvliegen en als duiven tot haar vensters, Jesaja 60. Hierom is dit tot de gemeente gezegd, met betrekking op latere tijden: "Maak de plaats uwer tenten wijd..."Jesaja 54:2,3. Nu zullen die profetieën en beloften ontzegeld worden die tot op deze dag als achter slot en grendel verborgen lagen. Nu zal de Geest van God overvloedig uitgestort worden.... Dan zullen de twisten en geschillen onder Gods kinderen ophouden, want "zij zullen oog aan oog zien als de Heere Sion wederbrengen zal", Jesaja 52:8. Ja, dan zullen de wachters van Gods volk zó doen, want het is een gebrek van licht in hén, dat de lammeren elkaar zo gestoten hebben. Nu zal de gemeente des Heeren met grote klaarheid de diepten der voorzienigheid lezen en duidelijk verstaan al de kronkelende en bochtige paden waarlangs de Heere hen in Zijn wijze raad geleid heeft", blz 218.

Moet de Antichrist verdelgd worden? Laat dan degenen die God, Zijn Zoon en Zijn Sion liefhebben tot God roepen om zijn val te verhaasten. Een van de liederen van Sion is dat Babylon verwoest zal worden, (Psalm 137). Het geroep der zielen van degenen die gedood waren omdat ze van Jezus getuigden, is dat er een afrekening met Babylon gehouden moge worden en dat hun bloed op hen gewroken worde. Het is beloofd dat Babylon verwoest zal worden en zullen wij dan onze mond houden? De kerk van God zal

niet bloeien naar behoren, totdat Babylon verwoest is. De wereld zal niet in een goede toestand verkeren, voordat Babel verwoest is. Het koninkrijk van Christus zal niet bevestigd zijn totdat de Antichrist verwoest is. Er zal nimmer vrede op aarde zijn voordat de Antichrist verwoest is. God heeft beloofd dat er vrede en waarheid zijn zal en heerlijkheid wanneer Babylon verwoest is; en zullen wij dan zwijgen?...

Moet de Antichrist verwoest worden? Laat ons dan in blijde verwachting leven en laat dit een van onze liederen zijn op onze pelgrimstocht. God beveelt Zijn volk, terwijl ze in Babylon zijn, dat Jeruzalem in hun hart opkome, Jeremia 51:50...*De Heere heeft zo'n welgevallen in het geloof en in de hoop van Zijn volk wat dit aangaat, dat zij zich zelden hierin naar behoren oefenen;* maar de Heere komt tussen beide en verkwikt hun harten. De reden is omdat het geloof van Gods volk, de val van Babylon betreffende, op zo'n zeker fundament staat, als het behoud van hun ziel. En dat daarbij God een even groot welbehagen heeft in hetgeen Hij tegen Babylon doen zal, als in enig ander werk dat Hij op aarde verricht. En daarom, als gij de zaken goed beschouwt dan zult gij tot een besluit komen dat de grote en heerlijke beloften op aarde vervuld moeten worden, wanneer de Antichrist dood en begraven is, blz 248,249.

Van de heerlijke kerkstaat ná de val van de Antichrist schrijft Bunyan in zijn verhandeling over 'De heilige stad, of het nieuwe Jeruzalem', naar aanleiding van Openbaring 21:10 en 22:1-4. Deel I Al de Werken, blz. 491 etc.

'Op zekere eerste dag van de week was ik met mijn broeders in ons vertrek (de gevangenis) samen en verwachtten zij dat ik iets uit het Woord zou spreken tot wederzijdse opbeuring. Het was mijn beurt om te spreken, maar ik voelde mij zò leeg, zò geesteloos en zo dor dat ik mij niet in staat rekende om ook maar vijf woorden van waarheid, leven en ervaring tot hen te richten. Eindelijk sloeg ik mijn oog op deze profetie en na een ogenblik peinzen ontdekte ik iets van die Jaspis in welks glans de Heilige Stad blonk. Terwijl ik aldus een flauwe lichtstraal had opgevangen en begeerde verder te zien, zond ik zuchtende mijn bede om een zegen tot de Heere Jezus op. Hij verhoorde mij ogenblikkelijk en hielp mij om mijn broederen het brood voort te zetten, zodat we allen aten en verzadigd werden. En zie, terwijl ik het brood uitdeelde vermenigvuldigde het onder mijn hand. En de brokken die er na ons maal nog overschoten heb ik verzameld en bied ik u in deze mand aan. Ik zette mij namelijk tot een nauwkeurig onderzoek, onder veel gebed, nu eens voortgaande, dan eens ophoudende en vervolgens weer voortgaande en zo kwam ik eindelijk klaar. Maar toch, ondanks al mijn moeite in deze verwacht ik niet, noch kan ik verwachten dat elk Godzalig hart in ieder opzicht de waarheid en uitnemendheid van mijn onderwerp zal gevoelen. Ook moet niemand menen dat ik de Heilige Stad door en door gezien heb, daar veel meer nog achter de voorhang is verborgen dan ik heb mogen verstaan,' blz. 491.

Bunyan verklaart de 'Heilige Stad' deels als een beschrijving van de 1000 jaar durende heerlijke staat van Christus' kerk op aarde. En deels als een beeld van de eeuwige zaligheid van Gods kinderen in de nieuwe schepping.

'Helaas, hoewel de heiligen onze dagen meer licht en kennis hebben gekregen in de verborgenheden van Gods koninkrijk dan tot nu toe genoten werd, toch staan dat licht en die kennis ver beneden hetgeen eens in die stad zal aanschouwd worden. Ook onze

geestelijke gemeenschap in de genade en het Evangelie van onze Heere Jezus Christus is nog zeer gebrekkig. Wij lezen dat "niemand in de tempel kon ingaan totdat de zeven plagen der zeven engelen geëindigd waren", Openbaring 15:8. Maar wanneer die zeven plagen geëindigd zullen zijn, -en alle tegenpartijders die zoveel schrik in het land der levenden verspreid hebben, met de onbesnedenen in de afgrond geworpen zijn- dán en niet eerder zijn er gulden dagen te verwachten, Ezechiël 32:18. Dan zal de gouden straat voltooid zijn. Dat is, dan zal elk wandelen in het licht, het geloof, de liefde en de heiligheid des Evangelies. Dan zal de wandel van de heiligen volkomen openbaar zijn, Jesaja 32:6. Blz. 534.

Let hierop: deze beloften zullen vervuld worden in het laatste der dagen. Wanneer de laatste fiool wordt uitgegoten, de tijd als de laatste der 7 bazuinen weergalmt. Want dan zal deze Stad gebouwd en Lucifer, de grote Draak uit de hemel geworpen worden. Dan zullen alle gevangenen in vrijheid gesteld en alle volken samen vergaderd worden; "ook de koninkrijken, om de Heere te dienen", Jesaja 2: 1,2; 14:4-6; Psalm 102:21-23; Openbaring 11:15-17; Deuteronomium 32:43. Helaas, het einde van de wereld nadert en alles gaat verloren indien de Heere met de rijkdom Zijner genade niet tussenbeide komt. Daarom zal weldra voor de laatste maal, alvorens alles door het vuur tot as verteerd wordt, het net onder de menigte der vissen worden uitgeworpen en de overvloed der zee zal ongetwijfeld tot Jeruzalem bekeerd worden,' Jesaja 60:5. Blz. 539.

Openbaring 21:11b *"En haar licht was de allerkostelijkste steen gelijk"*.

Hoe kostelijk, begeerlijk en schoon zal dan niet dát licht zijn hetwelk niet alleen hemels is en van Christus afdaalt, maar ook alle heiligen wordt meegedeeld om hun de weg te wijzen en daarop te leiden! *Gebrek aan dat licht is tot op den huidige dag een van de oorzaken geweest waarom onder de heiligen zoveel verkeerde oordelen en meningen hebben geheerst, die tot allerlei twistgesprekken omtrent de toestand van de gemeente in het laatste der dagen, hebben aanleiding gegeven. Sommigen menen dat haar heerlijkheid alleen uitwendig zijn zal. Anderen sluiten al het uitwendige buiten. De een zegt dat deze stad eerst met de wederkomst van Christus zal gebouwd worden, de ander houdt het ervoor dat de Heere alles gereed zal vinden en al de godzaligen onmiddellijk met Zich naar de hemel nemen zal.* En zo lopen de meningen op veel punten sterk uiteen. Zo lopen velen heen en weer. Maar God zij gedankt, de kennis neemt toe. Hoewel het gezicht nog verzegeld zal blijven tot het laatste der dagen, Daniël 12:15. Maar dan, zeg ik, in de tijd van het einde, zal de Geest uit de hoogte over ons uitgegoten worden, Jesaja 32:15. Blz. 503.

Openbaring 21:12 *"De Stad had twaalf poorten"*.

Maar wederom: hoewel ik zeker ben, dat al de Heidenen, die te eniger tijd bekeerd zijn, tot de stammen Israëls gerekend worden, -aan welker getal de poorten dezer Stad beantwoorden,- toch zijn deze twaalf poorten opzettelijk naar de namen der twaalf stammen genoemd, om de gelukkige terugkeer en herstelling dier stammen aan te wijzen; die thans overal in de wereld verstrooid zijn, en die lange tijd, tot onze verwondering en hun schande, als uitvaagsels der maatschappij zwervende geweest zijn en nog zijn onder de heidenen, Hosea 9:17; "om daar veel dagen te blijven zitten, zonder koning en zonder vorst, en zonder offer, en zonder opgericht beeld, en zonder efod en terafim", Hosea 3:4. Dit is: zonder de ware God en Zaligmaker, zonder Zijn Woord en verordeningen;

"daarna", zegt de Profeet, "zullen zich de kinderen Israëls bekeren, en zoeken de Heere, hun God en David hun Koning; en zij zullen vrezende komen tot de Heere en tot Zijne goedheid, in het laatste der dagen", Hosea 3:6. Dit bevestigt de Apostel, wanneer hij schrijft dat blindheid gedeeltelijk het lot van Israël blijven zal, totdat de volheid der heidenen is ingegaan, Romeinen 11:25. Hier kunnen onder Israël onmogelijk de bekeerde heidenen verstaan worden, want dit Israël moest verworpen worden, totdat de volheid der heidenen zou zijn ingaan. Bovendien noemt hij hier het *onbekeerde* Israël met die naam, en de *bekeerde* heidenen heet hij nog heidenen. Hij noemt Israël de natuurlijke takken maar de heidenen de wilde takken en zegt ons voorts dat de natuurlijke takken, wanneer zij eenmaal bekeerd zullen zijn, in hun eigen olijfbom zullen ingeënt worden, terwijl de heidenen, wanneer zij zich bekeren van hun eigen boom worden afgehouden; lees Romeinen 11 met alle opmerkzaamheid. Daarom zeg ik: de poorten zijn twaalf in getal, om op die armen te wijzen, welke te dien dage zullen ontwaken en verlicht en tot het geloof in Jezus Christus bekeerd worden. Deze poorten worden op een andere plaats een weg, en deze Joden, de 'koningen van het Oosten' genoemd, Openbaring 16:12. En wij lezen daar ook dat deze weg heden ten dage nog bereid moet worden, hetgeen zooveel betekent als: de Stad moet nog gebouwd, en de poorten moeten nog op haar plaats gesteld worden. Daarom zegt Johannes: "De zesde engel goot zijn fiool uit op de grote rivier, de Eufraat", dat is, verbrak de kracht en sterkte van de Roomse Antichrist, want de Eufraat was de grens van het letterlijke Babel, het type van ons geestelijke; "en zijn water is uitgedroogd, opdat bereid zou worden de weg der koningen, die van de opgang der zon komen zullen," Openbaring 16:12. "Daarvan zijn ook de Profeten vol, als zij uitroepen: "Verhoogt de baan, verhoogt de baan, bereidt de weg, neemt de aanstoot uit de weg Mijns volks", Jesaja 57:14. En wederom: "Gaat door, gaat door, door de poorten, bereidt den weg des volks; verhoogt, verhoogt een baan, ruimt de stenen weg, steekt een banier omhoog tot de volken! Ziet, de Heere heeft doen horen tot aan het einde der aarde: zegt der dochter van Sion: Zie, uw Heil komt; zie, Zijn loon is met Hem, en Zijn arbeidsloon is voor Zijn aangezicht. En zij zullen hen noemen het heilige volk, de verlost des Heeren; en gij zult genoemd worden de gezochte, de stad, die niet verlaten is", Jesaja 62:10-12. Dit alles heeft vooral betrekking op de bekering der Joden in de laatste dagen, die wanneer alle dingen gereed zijn, in menigte komen zullen tot de Zone Gods en als van ouds, in Zijn gunst delen. Blz. 507

Openbaring 21:12 *"En in de poorten twaalf engelen"*.

Doch niet slechts de waarheid en zuiverheid van de leer der Apostelen. ligt in dit getal twaalf opgesloten, het betekent ook dat deze leer en de bediening der twaalf Apostelen voldoende is, om de twaalf stammen tot het geloof in Christus te bekeren en hun de privilegiën dezer stad te schenken. Blz. 508.

Openbaring 21:24a *"En de volken die zalig worden, zullen in haar licht wandelen"*.

Zeker de Heilige Geest zou nimmer op die wijze gesproken hebben, indien het niet geweest was om ons aan te tonen, dat ten dage van de bouw van de Heilige Stad een grote oogst van zondaars verzameld zal worden door de genade des Evangelies. *En inderdaad, de Schrift gaat overal als met open armen het einde der wereld tegemoet alsof dan bijna alle mensen op aarde de genade en barmhartigheid Gods zullen ontvangen.* "De aarde zal vol van de kennis des Heeren zijn, gelijk de wateren den bodem der zee

bedekken, Jesaja 1:9; Habakuk 2:14; Jesaja 49:16-21. De menigte der volken zal dus tot de Heere bekeerd en als inwoners van Jeruzalem opgenomen worden, Openbaring 11:15; Daniël 7:27. Blz. 538.

We hebben dus de Puriteinse visie op de profetie in het algemeen nagegaan. We willen nu teruggaan naar Romeinen 11, het hoofdstuk in de Bijbel waar het hart van deze stof ligt.

HOOFDSTUK 3

DE BASIS VAN ONZE HOOP

Het apostolische getuigenis in Romeinen 11

De leer van Paulus betreffende de toekomstige bekering van de Joden en de grote, wereldomvattende zegen die door de wederaanneming van de Joden aan de Kerk van Christus zal gegeven worden, is de basis geweest waarop de Puriteinen hun hoop bouwden. Een vaster fundament is er niet. Want de Schrift kan niet gebroken worden. Maar de beste uitlegger is onvolmaakt en de schranderste Godgeleerde is feilbaar. Daarom is een belangrijke factor in het onderzoek van de exegese van dit hoofdstuk: *wat is de zin en de mening van de Heilige Geest?* En om dit te weten is niets minder nodig dan de verlichting van God Geest. Het onderzoek naar de mening van de Puriteinen toont een behoorlijke overeenkomst in het ontvouwen van de eenvoudige betekenis van dit hoofdstuk. Murray heeft hiervan studie gemaakt, die wij het liefst met zijn eigen woorden weergeven. Ze luist als volgt:

Er zijn diverse redenen waarom de toekomst van de Joden zo'n belangrijk onderwerp was naar de mening van zoveel christenen in de 17e eeuw. Eén ervan is dat ze van gedachte waren dat de belangstelling voor en het welzijn van dat verstrooide volk een belangrijk deel is van de Christelijke vroomheid. Van de Joden zoveel het vlees aangaat, is Christus afkomstig. Aan hen werd het Evangelie het eerst gepreekt en door hen werd het bij de heidenen gebracht.

"Wat ons moet leren", schrijft Edward Elton, "de Joden niet te haten, zoals velen doen, alleen omdat het Joden zijn; welker naam bij velen zo afschuwelijk is dat ze denken iemand geen erger naam te kunnen geven dan hem een Jood te noemen. Maar geliefden, dit behoorde zo niet te zijn; maar wij zijn verplicht de Joden lief te hebben en te eren als het oude volk van God, het goede voor hen te zoeken en ernstig te bidden om hun bekering." E. Elton 'De grote verborgenheid van godzaligheid geopenbaard, een uitleg over Romeinen', Engelse editie 1653. Veel christenen in de 17e eeuw waren zich in het dagelijks leven van deze plicht bewust!

En toch lag hun belangstelling voor Israël in een groter verband dan alleen de bijzondere toekomst van dat volk. Het was Israël's toekomst in **het koninkrijk van Christus en de relatie tussen hun bekering en de uitbreiding van Christus' heerlijkheid op aarde**, wat hun gedachten het meest bezig hield. De toekomst van de Joden had een heel bijzondere betekenis voor hen, want ze geloofde dat, -ofschoon er in de geschiedenis weinig duidelijke bewijzen liggen van Gods toekomstplan- de **Schrift** ons genoeg

zekerheid geeft voor de verwachting dat de roeping van de Joden een wijd uitgestrekte zegen inhoudt voor de wereld.

De Puriteinen in Engeland en de Covenanters in Schotland ondervonden veel geestelijke zegen. Hun verlangen in hun gebeden ging uit naar een uitgestrekter zegening. Alleen daarom al hadden ze belangstelling voor de onvervulde profetie en nam Israël zo'n grote plaats in.

Wij zullen in dit hoofdstuk eerst nagaan wat bij hen als Nieuw-Testamentisch bewijs gold voor een toekomstige algemene bekering van de Joden. Soms worden de 2 teksten uit de Evangeliën aangehaald, Mattheüs 23:38,39 en Lukas 21:24. Uit deze teksten blijkt het dat Christus een einde vaststelt aan de periode van het algemeen oordeel wat op de Joden rust. Dat ligt ingesloten in Zijn bekendmaking van de gelukkige tijd die er op volgen zal: "Jeruzalem zal van de heidenen vertreden worden, totdat de tijden der heidenen vervuld zullen zijn". "Want ik zeg u: gij zult Mij van nu aan niet meer zien, totdat gij zeggen zult: gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren". De woorden "gezegend is Hij Die komt" herinneren ons aan de goede ontvangst en toejuicing van Jezus bij Zijn intocht te Jeruzalem, Matth.21:9. Het feit dat de Joden dit in de toekomst zullen doen, veronderstelt dat hun langdurige verharding eens zal ophouden. Die aangename ontvangst staat lijnrecht tegenover de werkelijke toestand toen Jezus dit uitsprak.

Het feit dat Jezus de vraag die de discipelen Hem stelden voor Zijn hemelvaart "zult Gij in dezen tijd aan Israël het koninkrijk weder oprichten?", niet helemaal afwees, veronderstelt het einde van de periode van verharding.

Een andere passage die dikwijls door de Puriteinen werd aangehaald is 2 Kor.3:15,16. "Maar tot de huidige dag toe, wanneer Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op hun hart. Doch zo wanneer het tot den Heere zal bekeerd zijn, zo wordt het deksel weggenomen". "Welnu", schrijft Increase Mather, "er ligt een bedekking van vreselijke blindheid op hun hart. En zij kunnen niet, zij willen de waarheid niet zien. Maar, zegt de Apostel, het zal weggenomen worden en het zal bekeerd worden. Wat betekent dit? Ik antwoord: met 'het' kan het lichaam van de Joodse natie bedoeld zijn, Of, de woorden kunnen zó gelezen worden: zij zullen bekeerd worden. Dat wil zeggen, de ziel van het verblinde Jodendom zal tot de Heere terugkeren".

Een andere tekst uit het Nieuwe Testament die soms door de Godgeleerden van de 17e eeuw geciteerd werd, was Openbaring.16:12, waar gesproken wordt over het opdrogen van de rivier de Eufraat opdat de weg bereid zal worden voor de koningen van het oosten. Algemeen werd aangenomen dat "de koningen van het oosten" ziet op de Joden die in het Oosten, boven de Eufraat verstrooid waren. [Zie bijvoorbeeld het citaat van John Bunyan in hoofdstuk 1.]

Er zou voor deze teksten veel te zeggen zijn, maar het moet toch erkend worden dat er veel duisterheid in elke tekst overblijft. En zelfs samen genomen geven ze nauwelijks voldoende bewijs voor de toekomstige bekering van het Jodendom, als natie.

Echter het was niet op deze teksten dat de Puriteinse uitleggers het gewicht van de zaak vast legden. Johannes Wollebius, 1586-1629, gereformeerd theoloog in Bazel schrijft met het oog op hen "die van een grote en zichtbare vermeerdering van Christus koninkrijk

verwachten bij de toebrenging van de Joden, dat niets wat deze mening staft, in de Openbaring moet gezocht worden." En hij voegt er aan toe: "Zij die dit leren ontleen aan Romeinen 11: 25 en 26 hun voornaamste gezag." Het lijkt geen twijfel dat Wollebius' laatste stelling juist is en dat de Puriteinse visie op Israëls toekomst voornamelijk rust op de uitleg van Romeinen 11, wat het Nieuwe Testament betreft. Zie hiervoor Wollebius, Samenvatting van de Christelijke theologie, opnieuw in het engels uitgegeven in 1965 onder de naam: De gereformeerde dogmatiek; door J.W. Beardslee, deel 3 blz 180. Dit deel is samengesteld uit citaten van G. Voetsius, 1589 - 1676, hoogleraar te Utrecht, en F. Turretin, 1623 - 1687, hoogleraar te Genève.

I. Mather schrijft:

"Ik weet niet of er een gewichtiger en helderder getuigenis en betoog van Israëls toekomstige roeping gevonden wordt in de hele Schrift dan in Romeinen 11, waar de apostel die verborgenheid aan de kerken bekend maakt".

Hetzelfde schrijft Jac. Durham, de beroemde Schotse godgeleerde in zijn verklaring over Openbaring, dl II, blz.85, R'dam,1745.

"Welke twijfel er moge zijn over de herstelling in hun land, zij zullen in elk geval een zichtbare kerkstaat uitmaken. Niet alleen enkele personen hier en daar in een gemeente, maar dat er menigten, ja het hele lichaam der Joden in gemeenschap met de heidenen zal komen om Christus te belijden. Hetwelk niet kan ontkend worden, daar Romeinen11 hierover duidelijk is; wat genoeg is om ons te voldoen.

In de 18e eeuw was Jonathan Edwards een zegsman van dezelfde overtuiging, als hij schrijft: "Er is niets zekerder voorzeggd dan deze nationale bekering van de Joden, volgens Romeinen11". Daarom moeten we nu naar dit hoofdstuk en de verklaring ervan terug gaan.

De verzen die Wollebius aanhaalt luiden:

"Want ik wil niet, broeders, dat u deze verborgenheid onbekend zij (opdat gij niet wijs zijt bij uzelfen), dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn. En alzo zal geheel Israël zalig worden; gelijk geschreven is: De Verlosser zal uit Sion komen, en zal de goddeloosheden afwenden van Jacob", Romeinen11:25,26.

De uitleg van deze 2 verzen roept enkele **vragen** op.

1 De verharding waarvan in vers 25 gesproken wordt, behoort duidelijk bij Israël als een **volk**, met uitzondering van een gelovig overblijfsel, Vandaar dat de apostel opmerkt dat de verharding voor een **deel** over Israël gekomen is. Als daarna in vers 26 gezegd wordt dat **gans** Israël zalig zal worden, wordt dan het Joodse volk, de hele natie bedoeld? Wie is het "ganse Israël dat zalig zal worden?"

Sommige verklaarders onder de Reformatoren, vooral Calvijn, zagen het zo dat gans Israël in vers 26 het compleet aantal van de gehele kerk uitmaakt, namelijk de christenen uit de heidenen en het overblijfsel van de gelovige Joden. Volgens hen houdt het geen nationale toekomstige bekering van Israël in.

Deze vergeestelijking van de term 'Israël' is niet zo vreemd als sommigen beweren. Twee hoofdstukken eerder toont Paulus nauwkeurig aan dat zo'n ongelovig volk als de Joden geen oprechte Israëlieten zijn, Romeinen 9:6. En aan de andere kant, gelovigen uit de heidenen worden voor Abrahams zaad gerekend, Gal. 3:29. Onder het NIEUWE

TESTAMENT zijn hun **nationale** voordelen ten opzichte van de zaligheid geëindigd. In tenminste één passage wordt de uitdrukking 'Israël Gods' genomen voor een beschrijving van de hele kerk van Christus, Gal.6:16. Maar er zijn sterke argumenten om zo'n geestelijke uitleg over het woord Israël in Romeinen 11 niet te accepteren.

A Het zou een onredelijke overgang zijn van de letterlijke betekenis van Israël in vers 25 en een geestelijke in vers 26. De passages geven geen aanleiding dat zo'n plotselinge verandering in betekenis hier wordt bedoeld. Integendeel. Het kan bewezen worden dat Paulus in heel dit gedeelte, Romeinen 9 t/m 11, het woord Israël met dezelfde betekenis en bedoeling gebruikt. Doekes merkt op:

"In deze 3 hoofdstukken komt het woord Israël niet minder dan 11 keer voor. In de voorgaande 10 keer ziet het ongetwijfeld op de Joden in tegenstelling tot de heidenen. Welke dwingende reden kan er daarom zijn om in Romeinen 11:26 een andere bedoeling aan te nemen? Geen. Want het is zeker dat het verschil tussen Joden en heidenen waar hier over gesproken wordt niet eindigt met vers 25 maar doorgaat in de volgende verzen, wat uit het tekstverband blijkt."

B Als het 'gehele Israël' in vers 26 ziet op de volle zaligheid van **alle** gelovigen uit Joden en heidenen, waarom zou Paulus het dan een verborgenheid noemen? Elnathan Parr's bezwaar daartegen is gegrond: "Paulus zegt dat hij de heidenen niet onwetend wil houden. Waarvan? Dat al de uitverkorenen zalig zullen worden? Wie twijfelde daaraan? Er was alleen onzekerheid over de roeping van de Joden. Hij noemt dat een mysterie of verborgenheid. Maar dat **al** de uitverkorenen zalig worden is geen verborgenheid". Aangenomen dat met Israël in vers 26 het Joodse volk bedoeld wordt en niet de hele kerk, moeten we nu naar het volgende probleem gaan.

2 Is de zaligheid van heel Israël iets wat vervuld is in de loop van de eeuwen? Ziet dit op het totaal aantal Joodse personen die in de loop der eeuwen bij de kerk gevoegd zijn door het geloof in Christus? Bijvoorbeeld Paulus in de eerste eeuw, Emmanuël Tremellius tijdens de Reformatie, Adolf Saphir in de 19e eeuw en ga zo maar door.

Sommigen geven hierop een bevestigend antwoord. Zij concluderen dat Paulus in vers 25 en 26 niet spreekt over een nog toekomstige bekering van de Joodse natie. De Apostel, zeggen ze, leert geen samenhangend geheel in tijdsvolgorde; hij leert niet dat de volheid der heidenen zal ingaan en dat **daarna** heel Israël zal zalig worden. Een recent schrijver die deze mening vasthoudt, zegt: "Paulus bedoelt niet de tijd wannéér, maar de weg en manier **hoe** heel Israël zalig wordt". (William Hendriksen in 'Israël en de Bijbel', Engelse uitgave 1968.) Volgens deze uitleg blijft het oordeel van verharding op Israël als volk rusten, totdat de laatste van de uitverkoren heidenen zalig worden; dat betekent dus tot het einde van de wereld. Weliswaar zijn er de eeuwen door wèl een deel van de Joden, de uitverkorenen, aan de verharding ontkomen. Nu, dit lichaam, dit hele Joodse overblijfsel wordt bedoeld met 'heel Israël' die met de gelovige heidenen voor eeuwig verenigd worden tot het volk van God.

Als deze mening juist is, dan geeft Romeinen 11 ons geen grond om een zaligmakende bekering onder de Joden te verwachten, wat hetgeen de geschiedenis ons al te zien gaf, zal overtreffen. Er zou dan geen voorzegging zijn dat er nog een grote opwekking onder de Joden zal komen.

Deze uitleg van Romeinen 11 was waarschijnlijk algemeen in de vroege 17e eeuw, maar het werd vrijwel algemeen verworpen door de Engelse en Schotse Schriftverklaarders uit de Puriteinse school.

Charles Ferme bijvoorbeeld, -reeds eerder genoemd als een van Robert Rollocks studenten in Edinburg uit de 1580er jaren, die later beroemd werd wegens z'n getuigenis en lijden voor het evangelie-, geeft deze uitleg aan vers 25 en 26:

"Evenals sommigen in Paulus' dagen uit kracht van verkiezende genade door God behouden werden en Christus als de Heere erkenden, zo zal, wanneer de volheid der heidenen ingaat, de grootste meerderheid van het Joodse volk door het evangelie geroepen worden tot de God hunner zaligheid; en zullen Jezus Christus belijden en erkennen, Die zij tevoren, tijdens hun verharding, verloochenden... Deze uitleg van de passage beantwoordt het meest aan het doel van het onderhavig onderwerp. Maar omdat de roeping van Israël door de meerderheid niet wordt erkend, leggen de meeste uitlegers die passage verkeerd uit. Zij vatten hetgeen de Apostel hier zegt 'geheel Israël zal zalig worden' zo op dat het zowel ziet op het geestelijk Israël maar ook op alle Israëlieten naar het vlees. Dus alle Joden die te eniger tijd geloofd hebben, zelfs in tijden van verval, zoals ten tijde van Achab en Paulus, of in voorspoedige tijd zoals die van Hizkia en Josia. Zo gezien zou de mening zijn dat de heidenen door het evangelie worden toegevoegd aan Gods volk, namelijk aan de kerk van de oprechte Israëlieten. Dit ganse Israël nl. de uitverkorenen uit Jood en heiden zal zalig worden bij de tweede komst van Christus".

Ferme's waardevolle boek over Romeinen bleef ongepubliceerd tot 1651. Maar lang voor die datum was de uitleg die volgens hem het meest beantwoordde aan de samenhang, reeds algemeen aanvaard. Zoals we in het vorige hoofdstuk schreven was die visie al opgenomen in de kanttekening van de Genève-bijbel in 1560 en uitgelegd in Petrus Martyrs verklaring van Romeinen in zijn engelse uitgave van 1568.

De argumenten tegen de uitleg dat 'gans Israël' betekent het hele Israël door al de eeuwen heen, vereist een bredere overweging van het hele hoofdstuk. De inhoud komt in in 't kort hierop neer:

Paulus stelt de vraag: "Heeft God Zijn volk verworpen?" Hiermee opent hij het onderwerp van Israëls verwerping en het probleem hoe dit overeenkomt met de Goddelijke beloften en Zijn voornemen. "Het is waar", zegt hij, "dat zij als volk zijn gevallen, maar er is een overblijfsel naar de verkiezing der genade, die geloven", vers 2-10. De vraag blijft dan over: "Heeft God met het Joodse volk, als een compleet volk, afgehandeld? Ik zeg, hebben zij gestruikeld opdat zij vallen zouden? Dat betekent, opdat zij door hun val Gods laatste voornemen zouden vervullen? Dat zij verre!", vers 11. Wij trekken niet de conclusie, verzekert Paulus ons, dat God een behagen in Israëls val heeft, omdat hun val dienstbaar is geweest voor de zaligheid van de heidenen; want hun zaligheid is wederkerig bedoeld om Israël tot berouw en geloof aan te moedigen, hen tot jaloersheid te verwekken. **Genade**, niet het oordeel, is Gods uiteindelijke voornemen. Israëls struikeling is de oorzaak geweest dat het evangelie tot de heidenen kwam. Maar dat betekent niet het einde. Want, de apostel toot aan dat God verdere plannen heeft om de zaligheid van Israël te verbinden met de rijkdom van de heidenen in een hogere mate dan tot nog toe gebeurd is:

Romeinen 11:12 "En indien hun val de rijkdom is der wereld, en hun vermindering de rijkdom der heidenen, hoeveel te meer hun volheid! Vers 13: Want ik spreek tot u, heidenen, voor zoveel ik der heidenen apostel ben, ik maak mijn bediening heerlijk; (vers 14) of ik enigszins mijn vlees tot jaloezheid verwekken en enigen uit hen behouden mocht. Vers 15: Want indien hun verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?"

De uitwerking die de waarheid verklaard in vers 12, voor Paulus' zijn persoonlijk leven had gekregen, wil hij dat zijn toehoorders ook weten. Ze dient om hem te versterken in zijn ambt onder de heidenen, opdat de voorspoed van zijn bediening mag dienen tot **ontwaking van de Joden**, vers 14. Het is alleen met het oog op zijn volksgenoten dat hij een groter doel voor ogen heeft. De belangen van de heidenen zijn verbonden aan Gods voornemen met Israël, vers 15. Alleen met het oog op het behoud van enkele Joden door zijn apostolische bediening voegt Paulus vers 13+14 in zijn toekomstvisie. Daarna gaat Paulus verder met de verwachting die hij in vers 12 al in overweging had gegeven.

Volgens de visie die wij bestrijden, heeft de voorzegging van vers 12+15 te maken met de inzameling van enkele Joden in de loop der eeuwen; en niet met een toekomstige nationale bekering. Maar dat kan de bedoeling van die teksten niet zijn, want zo wordt het voornaamste deel van Paulus' argument verzwegen; namelijk dat de parallel, getrokken tussen hun verwerping en hun wederaanneming, in beide omstandigheden hetzelfde onderwerp moet hebben. Het volk wat verworpen werd, dat wordt weer aangenomen.

Het overblijfsel van de **gelovige** Joden zijn niet gevallen en werden niet afgehouwen. En daarom kan Paulus van hen niet zeggen dat ze weer aangenomen en weer ingeënt worden, vers 23. Daarom beantwoordt Elnathan Parr nadrukkelijk degenen die loochenen dat er nog een andere roeping van de Joden verwacht mag worden, dan zo nu en dan een in deze tijd: "De juiste lezing van de tekstwoorden in vers 11,12 en 15 tonen duidelijk het tegendeel; *indien hun verwerping, enz.*, vers 15. Wie wordt verworpen? De natie, volgens de geleerden. *Wat zal hun aanneming zijn.....?* Wie wordt aangenomen? Zij die verworpen waren; dat is de natie! Anders zouden we de Apostel iets laten zeggen wat nergens op slaat, dat enkele Joodse gelovigen werden verworpen en dezelfde werden weer aangenomen. Neen, het lichaam, het volk wordt bedoeld."

De bedoeling van vers 12+15 naar de naar de algemene uitleg van de Puriteinen wijst naar een **zekere uitbreiding van de Kerk door de bekering van Israël uitlopende in een wijdverspreide zegening voor de wereld. Dit is de grote opwekking die hier voorzegd wordt.**

John Brown, predikant te Wamphray, Schotland geeft de volgende uitleg in Zijn "Uitlegging van Romeinen met praktikale lezingen" uitgave 1666, Engelse editie. (Zijn uitleg komt overeen met die van een latere John Brown, 1784-1858, en David Brown, 1803-1897; 3 Schotse schrijvers over Romeinen 11. Het mag als een staaltje dienen van dezelfde mening bij de hele school waartoe hij behoorde).

"In vers 12 komt de Apostel een moeilijkheid tegemoet die in het hart van de heidenen mocht op komen als gevolg van die openbaring in vers 11, dat de verharding van de Joden niet het hoofddoel is in Gods beschikking over hen. Want, als er plaats gemaakt

was in Gods koninkrijk door de uitwerping van de Joden, kon de gedachte opwellen dat de herstelling van de Joden zou leiden tot de uitwerping van de heidenen!

Hierop antwoordt de Apostel dat het tegendeel waar is. De heidenen zullen dan juist veel heerlijker dagen krijgen dan ooit tevoren. *Want indien hun val of struikeling de gelegenheid gaf dat de rijkdom van het Evangelie en de kennis van God in Christus tot de heidenen kwam door heel de wereld, hoeveel te meer hun wederaanneming!*

Met hetzelfde voornemen en doel als hun val, diende ook de vermindering van de Joden. Dat wil zeggen dat het grootste deel van hen de Messias verwierp; immers er waren er slechts weinigen van die afgebroken natie die het Evangelie omhelsden. Nu, *indien hun vermindering diende tot de rijkdom der heidenen*, anders genoemd de rijkdom der wereld, *hoeveel te meer hun volheid!* Dat betekent hoeveel te meer zal de wederaanneming van de Joden en hun volheid -wat de bekering inhoudt van de hele massa van het volk, want het staat tegenover hun vermindering- bijdragen tot de rijkdom van de kennis van Christus in de heidenwereld! *Daarom hoeven de heidenen niet te vrezen dat de bekering van de Joden hun schade zal aanbrengen, op welke manier ook. Maar ze mogen verwachten dat zij de voordelen ervan zullen oogsten*".

Over vers 15 vervolgt Brown: "In dit vers legt de apostel vers 12 nader uit en heldert het argument op wat hij daar neergeschreven had. Hij gebruikt andere uitdrukkingen met hetzelfde doel. *Indien hun verwerping...* dat betekent dat de Joden uit de kerk geworpen werden, *de verzoening van de wereld was...* dat betekent door die oorzaak werd het Evangelie in de heidenwereld gepredikt opdat zij met God verzoend zouden worden, *wat zal hun aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?* Zullen er geen vreugdevolle dagen aanbreken voor de wereld en onder de heidenen, wanneer de Joden weer in gunst worden aangenomen? Zal het niet als een opstanding uit de dood zijn als de Joden en heidenen zich beide zullen verheugen in dezelfde zegen en geluk? Zien wij dat God uit de doodse staat der Joden toen de buiten de deur geworpen werden, het leven bracht bij de heidenen, zal Hij dit dan niet veel te meer doen uit hun levend gemaakte staat? Zal het voor de heidenen niet als een opstanding uit de dood zijn?"

In de volgende verzen van Romeinen 11 worden 3 redenen toegevoegd waarom de bekering van de Joden nog verwacht wordt: vanwege de heiligheid van de eerste vruchten en van de wortel, vers 16; vanwege Gods almacht "*God is machtig hen wederom in te enten*", vers 23. En vanwege de genade Gods aan de heidenen betoond, vers 24, die op hun beurt weer een middel zullen worden tot de zaligheid van de Joden: "*opdat ook zij door uw barmhartigheid zouden barmhartigheid verkrijgen*", vers 31.

Matthew Henri verduidelijkt de laatste reden zo: "Indien het uitblussen van hun kandelaar aanleiding gaf om u te verlichten, zodat door Gods macht het goede uit het kwade voortkomt, hoeveel te meer zal het licht dat in uw kandelaar mag blijven een middel zijn om die van hen op Gods tijd weer aan te steken!" [Henri bedoelt m.i. dat de grootste barmhartigheid van de kerk uit de heidenwereld is: de Evangeliekandelaar aan de Joden teruggeven. Dit is al gebeurd door het Nieuwe Testament in 't Grieks en Hebreeuws aan hen te geven. Daarbij behoort ook te bidden om hun verlichting! Vert.] Al deze overwegingen brengen ons tot de conclusie dat Paulus in Romeinen 11:25,26 spreekt over hun toekomstige bekering, waar de voorzegging in voorgaande verzen al op wijst, nl. het einde van de lange periode van Israëls blindheid en de uiteindelijke zaligheid van de grootste massa van het volk. Het gans Israël is niet het gelovig

overblijfsel uit alle eeuwen, maar het complete Joodse volk krijgt opnieuw een bijzondere periode in de geschiedenis. De verborgenheid waarvan Paulus wil dat het hen niet onkundig zal blijven is, om het met Parr's woorden te zeggen:

"Wanneer de volheid der heidenen zal ingaan, zal er een bijzondere, duidelijke en algemene roeping van de Joden plaatsvinden". Dat wil niet zeggen dat iedere persoonlijke Israëliet dan bekeerd zal worden. In de tijd van de apostel was de afval van de Joden zó groot, dat er sprake was van een algemene verwerping van Israël, ondanks de duizenden gelovige Joden. Nu, dan zal het aantal bekeerden zó groot zijn, ondanks de overgebleven onbekeerden, dat er met recht gesproken mag worden: "alzo zal gans Israël zalig worden".

3 Wij hebben vooruitlopend de derde en laatste vraag al deels beantwoord, maar het vereist nog onze nauwkeurige aandacht. In het voorgaande hoofdstuk citeerden we een aantal uitleggers uit de 17e eeuw die geloofden in een toekomstige algemene bekering van Israël, maar zij plaatsden dat gebeuren *aan het einde van de wereld*. Deze visie heeft tot op deze tijd z'n aanhangers. Eén van hen schrijft: "Gans Israël kan alleen zalig worden als de laatste zonnestrallen wegvlieden en het geestelijk licht zijn plaats voor eeuwig inneemt". Christus en Israël, door F. J. M. Potgieter, Engelse editie 1961, pag. 29. Dit was waarschijnlijk ook Abr. Kuypers visie, die op dezelfde pagina geciteerd wordt. Om deze mening te verdedigen beroept men zich op 2 stellingen in Romeinen 11, die wij nu moeten overwegen.

Ten eerste. Paulus' uitdrukking over het ingaan van de volheid der heidenen wordt opgevat alsof er het einde van Gods koninkrijk in deze wereld mee bedoeld wordt. De volheid stelt men gelijk aan het totaal aantal uitverkorenen uit de heidenen. Als dat zo is dan moet de zaligheid van Israël die met de volheid der heidenen gepaard gaat plaats vinden op de oever der eeuwigheid; en dan is het een teken van het einde van de Evangelie-zegen voor de wereld. Echter, Paulus gebruikt het woord *volheid* al eerder in Romeinen 11 waar het zo'n bedoeling niet heeft. "Indien dan hun val de rijkdom is der heidenen, hoeveel te meer hun volheid", vers 12. De periode van Israëls val staat tegenover haar volkomen andere positie in de periode van haar volheid. Israëls volheid kan daar niet betekenen het *totaal* van alle uitverkoren Joden, want er waren óók uitverkoren Joden tijdens de periode van hun val. De volheid in vers 12 betekent het overvloedige aantal bekeerde Joden maar niet met uitsluiting van anderen die er aan toegevoegd kunnen worden.

Die betekenis heeft het ook in vers 25 "als de volheid der heidenen ingaat". We moeten niet denken dat de volheid iets anders betekent dan een grote vermeerdering van gelovige heidenen. "Een menigte heidenen, veel meer dan in de dagen van de apostelen", zegt Matthew Pool. [Dit citaat komt niet voor in de Hollandse editie van M. Polus over Romeinen 11.] Het vers zegt niets wat ons zou verplichten om daarna geen meerdere uitbreiding van Christus' koninkrijk te verwachten. Integendeel, het is zoals een recent schrijver uitlegt: "De volheid der heidenen betekent voor hen een ongekende zegen en sluit niet uit dat er daarna een even grote zegen volgt". 'De brief aan de Romeinen' door John Murray, Engelse editie, 1965.

De tweede stelling die men afleidt uit Romeinen 11 om de mening te rechtvaardigen dat de bekering van de Joden aan het uiterste einde van de tijd zal plaats vinden, is een gedeelte van het 15e vers: "Wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?" Volgens de Engelse vertaling... "het leven uit de **dood**". Echter, in deze woorden vervolgt Paulus wat hij al gezegd had in vers 12. In dat vers zegt hij nog niet waarin die zegen bestaan zal die met het ingaan van de volheid der Joden gepaard gaat, maar hij laat het bij de uitroep: "Indien hun val de rijkdom is der wereld... hoeveel te meer hun volheid?" "Hoeveel te meer...", verklaart Parr: "alsof hij het bewondert en niet in staat is om het uit te drukken of te bevatten". Pas in vers 15 vermeldt Paulus iets van de bijzondere aard van die zegen: "*Het zal leven uit de dood zijn*".

Sommige uitleggers denken, evenals Origenes en Chrysostomus, dat deze parafrase ziet op de lichamelijke opstanding uit de dood. Als men het zo opvat zou de tekst een bewijs zijn dat de bekering van de Joden aan het *uiterste einde* van de tijd plaats zal vinden. Maar het is niet noodzakelijk om de tekst in een letterlijke betekenis op te vatten. Het is zoals Poole (M. Polus) opmerkt: "leven uit de dood' is een gezegde om een grote verandering aan te duiden." In de Bijbel wordt het beeld van de opwekking inderdaad dikwijls gebruikt met een geestelijke figuurlijke betekenis. Zo wordt het door de profeten gebruikt, bijvoorbeeld in Hosea 6:2 "Op den derden dag zal Hij ons doen *verrijzen* en wij zullen voor Zijn aangezicht leven". En in Ezechiël 37 waar Israëls geestelijke opwekking zo krachtig wordt beschreven als het komen uit hun graven. In de leer van Christus wordt de bekering vergeleken bij de opwekking uit de dood, Johannes 5:21. En het opnieuw aannemen van de verloren zoon wordt getekend als iemand die dood was en weer levend was geworden, Lukas 15:32.

Niet alleen is de geestelijke uitleg van deze tekst 'leven uit de dood' mogelijk, maar er zijn inderdaad goede redenen om die als de meest aannemelijke te beschouwen.

1. Romeinen 11:12 en 15 spreken van een wisselwerking tussen Joden en heidenen ten *gunste van het Koninkrijk Gods*. De rijkdom die de heidenen toevloede vanwege de afval van de Joden wordt als voorbeeld gesteld voor de uitnemende zegen die vergezeld zal gaan met de *opstanding* van de Joden. Het is duidelijk dat de lichamelijke opstanding en heerlijkmaking de voornaamste en hoogste zegeningen zijn die de Kerk eens zal deelachtig worden. Deze weldaden vloeien niet zonder meer voort uit Israëls herstel. Maar vatten we 'het leven uit de dood' figuurlijk op, dan geeft het de opklimming in Paulus' gedachten duidelijk weer: Indien Israëls val en vermindering aanleiding gaf om het Evangelie der verzoening bij de heidenen te brengen, hoeveel te meer zal Israëls opstanding en *wederaanneming het leven geven aan de wereld!* "Want indien hun verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?" Vers 15. Zoals Godet het in zijn eigen woorden weergeeft: "Toen de Joden vervloekt werden, hebben ze zó'n bijdrage geleverd aan de opwekking van de wereld, wat zullen wij niet doen als zij gezegend worden?"
2. De tweede komst van Christus, voltooiend de opstanding uit de doden, betekend ook de volmaking van alle zegeningen voor de kerk, maar het is géén uitbreiding ervan, noch voor Jood, noch voor heiden, 2 Thess.1:9,10. Als de bekering der Joden, op welke manier dan ook, met de algemene dag der opstanding zou verbonden zijn, is het volgens de Schrift nodig dat men toch een korte tijd stelt

tussen die twee gebeurtenissen Maar Parr merkt op: "Ofschoon God de mensen in één ogenblik kan redden, heeft Hij toch genademiddelen beschikt, welke middelen bij de Opstanding zullen eindigen. Daarom kan dan hun roeping niet verwacht worden, want het is de gelegenheid van het openbaar oordeel en niet die van de prediking van barmhartigheid." Die genoemde korte tijd zou dus letterlijk opgevat moeten worden, want de bekering van zondaren en de komst van Christus ten oordeel zijn twee verschillende zaken. Maar aan de andere kant, als we 'leven uit de dood' vers 15, geestelijk verstaan blijkt er duidelijk uit, volgens de samenhang met andere teksten, hoe de bekering van het grootste deel van het volk –een natie- eens zal bijdragen tot wijd uitgestrekte opwekking in de wereld. "En hun zaad zal onder de heidenen bekend worden en hun nakomelingen in het midden der volken; allen die hen zien zullen, zullen hen kennen dat zij zijn een zaad dat de Heere gezegend heeft... Want gelijk de aarde haar spruit voortbrengt, en gelijk een hof hetgeen in hem gezaaid is doet uitspruiten, alzo zal de Heere HEERE gerechtigheid en lof doen uitspruiten voor al de volken", Jesaja 61:9,11.

1. Ten slotte, John Murray heeft zorgvuldig aangetoond in zijn recent verschenen 'Uitleg van de Romeinen', Engelse editie 1965, dat de gewone uitdrukking van Paulus over de lichamelijke opstanding luidt: 'opstanding der doden'. *Het leven uit de doden* betekent dan ook niet anders dan een geestelijk opwekking zoals de gelijkkluidende uitdrukking: 'als uit de doden levend geworden zijnde', Romeinen 6:13, op het geestelijk leven ziet.

F. L. Godet, 1812-1900 geeft de volgende korte reden tegen de mening dat in Romeinen 11:15 'het leven uit de doden' ziet op de lichamelijke opstanding:

1. Waarom wordt de uitdrukking *een leven* gebruikt, in plaats van de gewone Griekse uitdrukking *anastasis, de Opstanding*?
2. Waarom wordt er in het Grieks leven, een leven gezegd en niet zoals gewoonlijk *hèt* leven, dwz. Het eeuwige leven?

[De Nederlandse Statenvertalers hebben HET leven vertaald. In de kanttekening, nr. 74+75 verklaren ze echter de bedoeling van de tekst, net als de Puriteinse schrijvers: 'Hun aanneming, nl. tot de gemeente van Christus wanneer de Joden met grote menigte zich tot Christus zullen bekeren. Het leven uit de doden is een algemeen spreekwoord waarmee te kennen gegeven wordt een zeer grote verandering ten beste, alsof iemand dood zijnde weder levend werd.....door de prediking des evangelies.' Vert.]

3. En wat meer is, welk verband kan er zijn tussen de bekering van de Joden en de lichamelijke opstanding? Als Paulus zich in zijn uitdrukkingen zó beperkte dat de Tweede komst vlak achter de bekering van Israël ligt, dan was het verband nog te begrijpen, maar voor hem was *het teken* van de opstanding de wederkomst des Heeren, 1 Cor. 15:23, en niet de bekering van Israël. Paulus gaat dan ook regelrecht verder om de zaken waarover hij spreekt duidelijk te omschrijven: "wat zal hun aanneming wezen anders dan het leven uit de doden," vers 15. Het is derhalve uit deze argumenten duidelijk dat de Griekse uitdrukking 'een leven uit de dood' toegepast moet worden op de *krachtige geestelijke opwekking wat in het hart van het Christendom uit de heidenwereld afkomstig zal gewerkt worden door de bekering van de Joden*. Verklaring over Romeinen, Engelse editie, 1895.

Om de tevoren genoemde reden hebben de Puriteinse *uitleggers het leven uit de dood*, figuurlijk opgevat. Hierin komen ze overeen met Ambrosius, de oude Kerkvader. Hetzelfde wordt aangetekend in de kanttekening van de 'Geneefse bijbel', uitgaaf 1560, over Romeinen 11:15.

"De Joden die nu leven zijn als 't ware dood ten opzichte van het Evangelie, maar wanneer ze beiden, zij en de heidenen, Christus zullen omhelzen, zal de wereld hersteld worden tot een nieuw leven".

Dit geloof bracht een nieuw inzicht bij de Puriteinen inzake hun zienswijze op de historie. Terwijl sommigen vasthielden aan de visie dat Romeinen 11 leert dat de bekering van de Joden vlak voor het eind van de wereld zou plaatsvinden, is het bewezen dat de grootste meerderheid zich verbonden voelde aan de bovengenoemde visie. Dit blijkt bijvoorbeeld uit hun schrijven in het boek: "Uit zwakheid krachten ontvangen", engelse editie 1652. Achttien van de voornaamste Puriteinse Godgeleerden, inclusief Presbyterianen zoals William Gouge, Edmund Calamy en Simon Ashe, bovendien Independenten zoals John Owen en Thomas Goodwin steunden het zendingswerk onder de Indianen in Nieuw-Engeland. Zij verklaarden hun geloof als volgt: " ..De Schrift spreekt van een dubbele bekering van de heidenen. De eerste vóór de bekering der Joden, als zijnde wilde takken die tegen nature worden ingeënt in de goede Olijfboom, op de plaats van de natuurlijke takken die afgebroken waren. Deze volheid der heidenen zal ingaan voorafgaand aan de bekering der Joden. Tot zolang zal de verharding over Israël duren, Romeinen 11:25, De tweede bekering der heidenen is ná de bekering der Joden...".

Het laatste der dagen toegelicht

Voordat we Romeinen 11 verlaten moeten we toch nog het een en ander overwegen wat van groot belang is en wat we niet mogen voorbijgaan. Een groot deel van de verschillen die er onder de christenen zijn omtrent de profetie, betreft de *uitleg* over Oudtestamentische profetie. Die er aan vasthouden dat alleen de letterlijke uitleg goed is, ontkennen dat de vervulling van de Oudtestamentische profetieën over Israëls toekomstige zegen en de wereldwijde opleving van Christus koninkrijk in *deze tijdsbedeling* kan plaats vinden. De Persoonlijke komst van Christus moet tussenbeide komen om een nieuwe Evangeliebediening in te luiden. Volgens deze visie passen enkele grote voorrechten, door Jesaja en de profeten genoemd, niet op de Kerk, maar op een toekomstig Duizendjarig rijk van Christus.

Het is moeilijk te begrijpen dat men die mening kan handhaven als men ziet hoe de Nieuwtestamentische schrijvers de Profeten toepassen. Een feit is dat het tijdperk van de hoogste zegen, waarover de Profeten gesproken hebben, volgens de apostelen al is ingegaan: Het bijeenvergaderen van Zijn volk, Hosea 1:10 en 2:22 vergeleken bij Romeinen 9:26. Christus' regering over de heidenen, Jesaja 11:10 en Romeinen 15:12. Een dag van wereldwijde zaligheid Jesaja 49:8 vergeleken bij 2 Cor. 6:2. Volgens Paulus is de vervulling van deze teksten ingegaan. Wij vinden dat ook bij Jacobus in Hand. 15:13-16, 't welk ziet op de voorzegging van Amos 9:11 "Te dien dage zal Ik de vervallen hut van David weder oprichten". Dit past hij toe op de bekering der heidenen

in de tijd van de apostelen. De schrijver van de Hebreeënbrief is er ver vandaan om de grote voorzeggingen van Jeremia 31 alleen toe te passen op de toekomstige bekering van Israël, maar beschouwt de privileges die daar beschreven worden als reeds in vervulling gegaan voor de Nieuwtestamentische Kerk; vergelijk Jeremia 31:31 met Hebreeën 8:8. Er is geen spoor te vinden van de gedachte dat de profetieën slaan op een toekomstig Duizendjarig tijdperk van zegening, wat begint met de Persoonlijke komst van Christus. Integendeel, er is voldoende om ons te waarschuwen dat de àl te letterlijke uitleg van de profetie een gevaarlijke en misleidende leidraad is. Paulus handhaaft die methode niet in Galaten 4:26,27, waar hij onderscheid maakt tussen 'Jeruzalem wat nu is en dienstbaar is met haar kinderen en Jeruzalem wat Boven is, hetwelk ons aller moeder is.' Dit zegt hij tot de gelovige Galatiërs. Het is dit geestelijk Jeruzalem waar hij de heerlijke belofte uit Jesaja 54:1 op toepast. De bewering dat: als er sprake is van Sion af Jeruzalem in het Oude Testament, er *allèèn Israël* als natie mee bedoeld wordt, is derhalve onhoudbaar.

Dit inziende heeft een andere groep uitleggers van de profetie gemeend dat er geen Oud Testamentische voorzegging voor *Israël* meer overblijft. De beloften zijn vervuld aan de Christelijke kerk. Maar deze bewering gaat te ver. Want het laat Paulus' gebruik van de profetie buiten beschouwing. Hetgeen we nu juist uit Romeinen 11 overwegen. Zoals wij zagen ontsluit hij het heilgeheim dat Israëls verwerping niet voor altijd is. Om dat te verzekeren gaat hij terug naar de geïnspireerde regel van de Schrift: "Dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn. En alzo zal geheel Israël zalig worden, gelijk geschreven is: De Verlosser zal uit Sion komen en zal de goddeloosheden afwenden van Jacob. En dit is hun een verbond van Mij, als Ik hun zonden zal wegnemen." Romeinen 11:25b-27. Deze passage, genomen uit Jesaja 59:20 en Jeremia 31:34, zou waardeloos zijn in dit tekstverband, was het niet dat die aanhaling aansluit bij hetgeen Paulus al van het volk Israël heeft getuigd. De manier waarop hij die teksten uitlegt is een bewijs dat de volle omvang van de Oud Testamentische totnogtoe niet vervuld is.

Dit is van grote betekenis. Wij hebben al opgemerkt dat de beloften die in Jesaja en Jeremia staan voor Christus' koninkrijk, door de Nieuw Testamentische schrijvers toegepast worden op de kerk in hun dagen. Paulus' gebruik in Romeinen 11:26,27 van dezelfde profeten, toont ons nu aan dat de vervulling slechts in beginsel was, dus geenszins volledig. *De Kerk wacht nu nog een grotere vervulling* als diezelfde Verbondstrouw des Heeren die de Evangeliezegeningen bij de heidenwereld bracht, ook Israëls ongerechtigheid zal wegnemen. De volken der aarde en de Joden werden in dezelfde Oud Testamentische beloften begrepen. Nu, omdat deze beloften een op elkaar volgende vervulling toelaten en van dezelfde zaligheid spreken is er geen verhindering om te stellen dat hetgeen op de Nieuw Testamentische bekeerden ziet, ook toegepast wordt op de toekomstige bekering van Israël.

"Maar dit is het Verbond wat ik na die dagen met het huis Israëls maken zal, spreekt de Heere: Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven en zal die in hun hart schrijven. En Ik zal hun tot een God zijn en zij zullen mij tot een volk zijn. En zij zullen niet meer een iegelijk zijn naaste leren, zeggende: kent de Heere; want zij zullen Mij allen kennen, van hun kleinste af tot hun grootste toe, spreekt de Heere; want Ik zal hun

ongerechtigheid vergeven en hunner zonden niet meer gedenken", Jeremia 31:33,34. Jeremia 31:31-34 is reeds vervuld volgens Hebréeën 8:8-12, maar zal nog meer vervuld worden in een tijd van grotere evangeliezegeningen, volgens Romeinen 11:27.

Als dit de zuivere les is die getrokken mag worden uit Paulus' gebruik van de profeten in Romeinen 11, dan heeft hij ons er een sleutel mee tot uitleg van heel wat Oud Testamentische profetieën die overeenstemmen met de twee bijzondere teksten die Paulus aanhaalt, Jesaja 59 enz. De Puriteinen zagen dit helder liggen en gebruikten deze sleutel met goed gevolg in hun uitleg van het Oude Testament.

Een voorbeeld hiervan kan genomen worden uit de werken van de geleerde Robert Leighton. In een preek over Jesaja 60:1, getiteld 'Christus het Licht en de Heerlijkheid der Kerk', gepreikt in januari 1642 toen hij in Newbattle, Schotland stond, aarzelde hij niet in de toepassing om de lering op de hele Kerk toe te passen: "Maak u op en wordt verlicht, want uw licht komt". Maar hij wist tegelijkertijd dat Jesaja 60:1-3 in verband staat met hetgeen voorzegt is in Jesaja 59:20 en dat dit laatste vers door de apostel vooral in verband gebracht wordt met de zaligheid van Israël. Daarom geeft hij zijn tekst een volledige uitleg: "Deze profetie is buiten twijfel een van de rijkste beschrijvingen van Christus' koninkrijk onder het Evangelie. En in dit opzicht is de opwekking 'maak u op en wordt verlicht' vooral gericht aan het geestelijk Jeruzalem, maar niet zonder enkele voordelen voor het letterlijk Jeruzalem boven andere volken. Zij worden éérst opgewekt om op te staan en verlicht te worden, omdat deze Zon eerst bij hen is opgekomen. Christus kwam uit de Joden voort en ging eerst tot hen.... Er is geen twijfel aan dat het Joodse volk opnieuw geboden wordt op te staan en verlicht te worden; en hun wederaanneming zal de rijkdom der heidenen zijn, Romeinen 11:12. Dat zal een heerlijker tijd zijn dan de Kerk des Heeren ooit tevoren aanschouwd heeft. Er is ook geen bezwaar om te denken dat enkele hoge uitdrukkingen in de profetie van Jesaja 60 op die tijd betrekking hebben, zoals de grote heidenapostel enkele woorden uit het vorige hoofdstuk daarop toepast, Romeinen 11:26. *Zij vergeten een belangrijke zaak inzake de heerlijkheid der Kerk die niet dagelijks bidden om de bekering van de Joden*".

George Hutechson – door Dr. Owen geroemd- gebruikt in zijn waardevolle verklaring van de 'Kleine Profeten' hetzelfde ruime principe in de uitleg. Hosea 2:22 "En Ik zal ze Mij op de aarde zaaien en Ik zal Mij ontfermen over Lo-Ruchama (niet ontfermde)." Hij schrijft: "De apostel past dit ook toe op het geestelijk Israël uit Joden en heidenen, Romeinen 9:25 die in Zijn tijd al tot Christus werden gebracht, omdat het Verbond hetzelfde is met al de bondgenoten en er toen enige vervulling was van deze belofte. Maar de volkomen vervulling ervan wordt bewaard voor Israël, wanneer het als natie bekeerd wordt, waarvan in dit hoofdstuk met zo veel nadruk gesproken wordt. Maar als we de tekst opvatten voor Joden en heidenen dan wordt toch de volle vervulling ervan bewaard tot die tijd waarin de bekring van Israël plaats vindt. Dit zal gepaard gaan met het ingaan van de volheid der heidenen. En dit zal voor de wereld als een leven uit de dood zijn, Romeinen 11: 15,25,26." Nederlandse editie: Verklaring van de 12 kleine profeten, elk met een voorrede van ds. Th. Van der Groe, die dezelfde methode in zijn uitleg heeft.

Concluderend na dit kort overzicht van de Puriteinse verhandelingen over Romeinen 11, blijkt het dat de volgende punten hun voornaamste visie summier weergeven:

1. In de zaligheid waar nu alleen het *overblijfsel* van de gelovige Joden in delen, zullen zich eens een *veel groter aantal* van dat volk verheugen.
2. In de *tijd toen Paulus schreef* werd dit niet verwacht. Eerst moest een heel groot aantal heidenen het Evangelie verkondigd worden en hun aanneming van het Evangelie zou er aan meewerken dat *de tijd van Israëls roeping* zal aanbreken: "de verharding is voor een deel over Israël gekomen totdat de volheid der heidenen zal ingaan."
3. In de weg die de Heere houdt in het zaligen van mensen heeft Hij een op elkaar inwerkende orde gelegd tussen Joden en heidenen. De Evangelie-zegen kwam in de wereld door de *val* van Israël, *hoeveel te groter zegen zal hun bekering afwerpen!*
4. In Romeinen 11 wordt ons niets meegedeeld over de tijdsduur tussen de roeping van de Joden en het einde van de wereld. "Het einde van de wereld komt niet voordat de Joden geroepen worden; en hoelang nàdien kan toch niemand zeggen', schrijft Parr.
5. De aanhalingen van Jesaja en Jeremia bewijzen de leer van Paulus dat de volle omvang van de Evangelie-zegen door de profeten voorzegt, nog niet vervuld is. 'Zoals Jesaja en andere profeten deze grote bloei van de kerk vasthechten aan de tijd van het Evangelie, zo legt de apostel in Romeinen 11 uit *in wèlke tijd* die in een grotere mate komen zal,' zegt Robert Fleming.

In de laatste tijd leeft de veronderstelling dat de bovengenoemde verklaringen meer een historische waarde hebben, maar niet houdbaar zijn voor het hedendaags christendom. Het aanvaarden van de volgende 3 standpunten heeft daar waarschijnlijk op grote schaal aan meegewerkt.

1. Ten eerste. In de laatste 100 jaar is een geloof verbreidt onder het Engels sprekend Protestantisme dat Christus' Persoonlijke komst moet voorafgaan aan Israëls bekering en de daaruit voortvloeiende zegen voor de wereld. Omdat de meerderheid van de Puriteinen deze visie -het zgn. pré-millennium standpunt- niet accepteerden, werd de Puriteinse uitleg beschouwd als een aanmoediging om het Duizendjarig Rijk te verwachten zonder Koning Jezus. En het is geen wonder dat, waar zo'n verkeerde conclusie geloofd wordt, het resultaat is dat de leer van de Puriteinen geen belangstelling meer krijgt.
2. Ten tweede. Een andere invloedrijke school van uitleggers van profetie hield staande dat een algemene of nationale bekering van Israël tegenstrijdig is met de voorname inhoud van het nieuwe Testament. Deze uitleggers leggen alle nadruk erop dat Israël, aardrijkskundig en staatskundig gezien alleen een bijzondere geestelijke betekenis kon hebben in de periode vóórdát de middelmuur van scheiding tussen Jood en heiden werd afgebroken. Nu, ten aanzien van de Evangelie-zegeningen is er geen Jood en heiden meer, het is niet aan een natie verbonden, maar de zegen is geestelijk en universeel. Jeruzalem is het centrum van aanbidding niet meer, wat het wel geweest is, Joh. 4:21. W. Hendriksen heeft zijn standpunt toegelicht uit Romeinen 11. Hij schrijft: "Als Paulus hier in Romeinen 11:26a zou spreken van een toekomstige massale bekering van de Joden, zou hij heel zijn zorgvuldig opgebouwde argumenten uit hoofdstuk 9-11 omver stoten.

Want het voornaamste punt wat hij telkens probeert te bewijzen is juist dit, dat Gods beloften hun vervulling niet verkregen hebben in de natie als zodanig, maar in het overblijfsel naar de verkiezing der genade." (Israël en de Bijbel, Engelse editie, pagina 49) Zulke stellingen als deze zijn wel van belang en deugdelijk tegen de veronderstelling dat Israëls toekomstige zaligheid anders zal zijn dan in het Evangelie geopenbaard is. En tegen de mening dat ze geestelijke zegeningen zullen ontvangen apart van en boven hetgeen de christenen uit de volken deelachtig zijn.

Maar, zoals we al gezien hebben, was dit de Puriteinse visie niet. De Puriteinen geloofden niet dat er onvervulde, geestelijke beloften waren speciaal voor Israël, apart van de Christelijke Kerk. Al wat ze zeiden was, *dat het geenszins onbestaanbaar is met de Nieuw Testamentische bedeling dat er een grote opwekking in de toekomst zal plaats vinden, waarbij Israël massaal tot de Christelijke kerk komt.* En 'daarbij de vervulling van het bijzondere voornemen Gods in het uitvoeren van Zijn wereldwijde, zaligmakende werk,' zoals John Murray het zegt.

De bewering van Hendriksen is niet nauwkeurig genoeg. Het hoofdthema van Paulus in Romeinen 9-11 is dat de zaligheid alleen uit genade is. Maar uit de genade volgt niet dat het alleen voor een overblijfsel bestemd is. De Goddelijke soevereiniteit mag het een lange tijd rechtvaardig zo bepalen, -waarvan Israëls langdurige blindheid een rechtvaardig en duidelijk bewijs is,- doch dezelfde soevereiniteit wordt luisterrijk gezien wanneer 'een volk geboren wordt op een enigen dag', Jesaja 66:8 en de 'bekeerden zijn als een menigte druppelen uit de baarmoeder des dageraads', Psalm 110:3. Er is geen tegenstrijdigheid tussen het Evangelie van Paulus en het geloof dat er in de laatste heerlijke tijd onnoemelijk veel natuurlijke nakomelingen van Abraham hun Verlosser zullen erkennen en dienen. En dat Israël dan de heerlijkheid van het Evangelie zal uitstralen, zoals in een mindere mate de Engelsprekende volken hebben gedaan die in vroeger tijd een opwekking beleefden. Het is waar wat de overleden J. M. Kik schreef in 1948. "De mening dat Israël een unieke plaats in het toekomstige koninkrijk Gods zal ontvangen, moet herzien worden. Maar dat laat ons niet zonder geloof in hun toekomstige zegen. Zelfs zijn er tegenwoordig nog enkelen in de kerk die eenvoudig niet kunnen geloven dat de oude bedeling afgelopen is. Zij kijken nog uit naar een uitwendig Joods koninkrijk, welkers hoofdstad Jeruzalem *over al de volken van de aarde heersen zal.* Dit was de *vleselijke opvatting* waar Christus tegen streed, de apostelen zich tegen kantten en waartegen Zijn kerk nog moet strijden. Weliswaar zien wij uit naar de bekering van de Joods natie en dat de hele wereld door die bekering zal gezegend worden. Maar dat is iets heel anders dan dat het uitwendig koninkrijk der Joden over al de volken van de wereld heersen zal." J. M. Kik over Mattheüs 24, pagina 17 + 18, Engelse editie.

Wat dit betreft is het nodig om er nog aan toe te voegen dat een groot aantal Puriteinen wel geloofden dat de Joden in hun land zouden terugkeren, maar niet één was van de gedachte dat Israël nog ooit hun theocratie zouden krijgen met een symbolische betekenis van hun land, zoals ze dat onder het Oude Testament bezaten. Ze zouden ingestemd hebben met een zeker Gereformeerd auteur uit de 19e eeuw, die –nadat hij Israëls herstel had beschreven- schreef: 'Wat de vraag betreft wat de Joden in het

Heilige Land zullen doen? Antwoorden wij, dat ze net eender zullen doen als de Engelsen in Engeland en de Amerikanen in Amerika. Ze zullen handel bedrijven, het land bebouwen, hun beroep uitoefenen en techniek bedrijven. Ze zullen een Christelijk volk zijn en een invloedrijk en belangrijk land.'

3. Het derde algemeen aanvaard geloof wat strijd voert tegen de beschouwingen van de Puriteinen is, dat de Schrift getuigt van een steeds slechter wordende wereld. Ze vraagt dus van ons een heel andere verwachting voor de hele periode tussen ons en de komst van Christus. 'De Schrift ondersteunt geenszins het denkbeeld dat de kerk een periode van grote voorspoed zal beleven, vóór de komst des Heeren. Juist het tegendeel is waar', schrijft Ds. Herman Hoekstra [Van 1920-1925 predikant in de Gereformeerde Kerk te Grand-Rapids] in 'De Gereformeerde Dogmatiek', blz. 817, Engelse editie 1966. Als deze visie juist zou zijn, moet de uitleg van Romeinen 11 vanzelfsprekend fout zijn.

Het lijkt geen twijfel dat door de zogenaamd Bijbelse bewijzen en het beroep op de donkere tijdsomstandigheden die er mee gepaard gaan, evangelische christenen er al lang aan gewend geraakt zijn om de visie die Hoekstra beschreven heeft te aanvaarden.

Wij denken echter dat we ons eerlijk behoren af te vragen af een beroep op die passages uit de Bijbel wel toelaatbaar is om er zulke dingen uit af te leiden.

Verreweg de meeste van deze passages zijn te vinden in de rede van Christus op de Olijfberg, volgens Mattheüs 24, Lukas 21 en Markus 13. In deze profetische rede vervolgt Christus Zijn aankondiging over de tempel: "dat er niet een steen op de andere steen gelaten zal worden, die niet afgebroken zal worden", Mattheüs 24:2, Dit ziet duidelijk op de verwoesting van de stad door de handen van de Romeinen in 70 na Christus. In de rede zelf, vanaf vers 4, is er veel overeenkomst met hetgeen Paulus noemt: "de takken zijn afgebroken", Romeinen 11:19, namelijk de afbraak van de Joodse natie in de eerste eeuw na Christus. De beroering door het Romeinse Rijk, de aardbevingen, "Jeruzalem van heirlegers omsingelt, de gruwel der verwoesting in de heilige plaats, de vermaning om te bidden dat hun vlucht niet geschiedde des winters, noch op de sabbat, het opstaan van vele valse Christussen", al die dingen wijzen naar gebeurtenissen die kort na de voorzegging vervuld zouden worden; wat nu verleden tijd is. De grote verwoestingen die bedreigd waren op de afval van de Joden zijn nu vervuld. Evenals Paulus schrijft: "De toorn is over hen gekomen tot het einde", dat is, ten hoogste, 1 Thessalonicenzen 2:16. En toch worden deze en andere teksten in de Olijfbergrede dikwijls aangehaald alsof ze nog niet vervuld waren! Het is ook waar dat de Olijfberg rede vooruit ziet op de tweede komst van Christus; en het kan wel zijn dat enkele tekenen die aan de verwoesting van Jeruzalem vooraf gingen zich op een groter schaal zullen herhalen als de wereld tot haar einde nadert. Maar dit aangenomen zijnde, is het toch in geen geval hetzelfde als te zeggen dat de Olijfbergrede een samenvatting behelst van al de gebeurtenissen tussen de eerste en de tweede komst van Christus. De stelling dat het er naar uitziet dat het in onze eeuw steeds verder afzakt en dat deze goddeloze tijd zal duren tot het einde van de wereld, gaat boven het getuigenis van onze Heere Zelf. Zo'n verkeerde stelling wordt gevonden bij G Eldonladd in 'Het evangelie des Koninkrijks', engelse uitgave 1959. "Deze eeuw is de laatste voor de wederkomst van Christus. De vijandschap tegen het Evangelie en tegen Gods volk zal toenemen, het

kwaad zal overwinnen, oorlogen zullen er blijven; hongersnoden en aardbevingen. Met verdrukking en martelaarschap zal de Kerk geplaagd worden".

Waarschijnlijk is de meest aangehaalde passage om de visie te onderstrepen dat het steeds donkerder zal worden op aarde, genomen uit 2 Timotheüs 3 waar staat: "En weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden". Het veel citeren van deze tekst zonder de precieze inhoud en de samenhang te overwegen, is een ongelukkige illustratie hoe aanvechtbaar profetische uitspraken dikwijls worden behandeld. Het kwaad waarover Paulus spreekt is de verderfelijke invloed van zulke heerszuchtige mensen die hij in de volgende verzen beschrijft. In 't kort, het zijn 'boze mensen en bedriegers' volgens vers 13, die leefden toen Paulus schreef. Vandaar de vermaning van Paulus aan Timotheüs in vers 6: "heb ook een afkeer van dezen", of volgens de Engelse vertaling: "vliedt van zulken". En omdat ze 'in hun gedrag tot erger zullen voortgaan, verleidende en wordende verleid', vers 13 zou hun publieke invloed volgens Paulus, spoedig plaats vinden. Ze vertonen een overeenkomst met Jannes en Jambres, die lang geleden Farao en de Egyptenaars verleidden. Maar evenals die twee tovenaars zullen ook zij tot hun einde komen. "Gelijk nu Jannes en Jambres Mozes tegenstonden alzo staan ook dezen de waarheid tegen; mensen, verdorven zijnde van verstand, verwerpelijk aangaande het geloof. Maar zij zullen niet meerder toenemen, want hun uitzinnigheid zal allen openbaar worden, gelijk ook die van genen geworden is", vers 8+9.

Paulus dacht dus in de eerste plaats aan zijn eigen tijd. De passage kunnen we alleen volgens vers 1 op wettige wijze een uitgestrekter betekenis toekennen, waar Paulus zegt dat er in de hele periode van de laatste dagen telkens terugkerende zware tijden of tijdperken zullen komen. Zo'n tijdperk was aangebroken in de tijd toen Paulus deze laatste brief schreef aan Timotheüs, de dagen van Nero. Anderen zullen volgen; maar Paulus zegt niet hoe veel en hoe dikwijls. Alleen verzekert hij dat in de tegenwoordige beschikking Gods, wat in het Nieuwe Testament de laatste dagen wordt genoemd, er voor de Kerk enkele perioden van pijnlijke strijd zullen aanbreken. Dat is heel anders dan te stellen dat Paulus niets anders verwacht en voorspelt dan alleen een tijd van steeds meerder wordende goddeloosheid! Het Nieuwe Testament geeft ons in feite heel andere kenmerken van de laatste dagen. Het zegt ons dat het volle neerdalen van de Geest van Pinksteren bij de laatste dagen behoort, Handelingen 2:17. Dat de laatste dagen de periode is "waarin God gesproken heeft door Zijn Zoon", Hebreeën 1:2. De laatste dagen worden genoemd 'de eeuw des Evangelies', ingaande bij de menswording of de dood van Christus. Ze zijn de laatste omdat er geen nieuwe bedeling Gods op aarde zal volgen. De laatste is gekomen!

Dit is naar wij geloven, de juiste uitleg van 2 Timotheüs 3:1. Om de woorden van Thomas Boston te gebruiken, in een preek over "Zware tijden in de laatste dagen": 'Hoewel er in de dagen van het Evangelie soms aangename en heerlijke tijden zijn, komen er ook andere, moeilijke en zware tijden'. Dr. J. Owen in een preek over dezelfde tekst, schrijft dat 'de laatste dagen' vooral betrekking heeft op *de laatste jaren van de Joodse Kerkstaat*.

B. B. Warfield, nadat hij dezelfde passage heeft aangehaald, schrijft in 't kort: "Het is uitgesproken onterecht deze beschrijving te laten slaan op de Nieuw Testamentische bedeling, vanaf de tijd dat de profeet Paulus schreef.... Wij moeten in gedachten houden dat alles er op wijst dat Paulus de eerste perioden van het laatste der dagen in

gedachten heeft [de perioden onder de Romeinse keizers en de Antichrist, vert.] en bijgevolg niet zegt dat die kwaden lang zullen overheersen, òf dat àl de Nieuw Testamentische perioden zich zullen kenmerken door zo'n wanordelijke toestand."

Er rest nog te zeggen dat, hoewel de bijbel ons blijkbaar aanwijst dat er een tijd van groot verval, onmiddellijk aan de wederkomst voorafgaat, dit geen bewijs verschaft dat er geen groot tijdperk van Opwekking tussen nu en de wederkomst komen kan. Wij kunnen uit de voorzegging van de uiteindelijke afval naar redelijkheid niet argumenteren dat een neerwaartse gang de hele toekomst geschiedenis markeert, zoals soms overdreven gesteld wordt. Bijvoorbeeld, W. Hendriksen beweert in 'Meer dan overwinnaars', Engelse uitgaaf 1947: 'Dat de Evangelietijd eindelijk uitloopt op een compleet einde van de kerk als groot en invloedrijke organisatie van Evangelieverspreiding'.

Een tekst waarop men zich dikwijls beroept voor deze bewering is Lukas 18:8 "Doch de Zoon des Mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde?" Echter in het verband gezien waarin de vraag gesteld wordt, -aan het einde van de gelijkenis om aanhoudend te bidden- zijn er redenen om te geloven dat Christus hier niet ziet op het verflauwen in dat geloof wat altijd doet bidden en niet vertragen, (Alford). John Owen vat de vraag in Lukas 18:8 op als een argument voor christenen om een hogere trap van heiligheid te zoeken: "Het is geen gewone godzalige wandel die voldoende is om Christus bij Zijn komst te ontmoeten". Volgens Owen is de tekst ook toepasselijk op de komst van Christus in de weg van Zijn voorzienigheid, bijvoorbeeld in Zijn oordeel over de Joden, 70 na Christus. Hoewel hij zegt: Iedere dag van een minder oordeel is een voorloper, een onderpand, een bewijs van de grote oordeelsdag des Heeren die komt.

Maar de tegenwerping zal opkomen: Als er een grote uitbreiding van Christus' koninkrijk in de toekomst zal komen, gepaard gaand met geestelijke voorspoed, hoe komt dat overeen met de tijd van afval die aan Christus' verschijning onmiddellijk voorafgaat?

Deze vraag is alleen van belang als de roeping van de Joden beschouwd wordt in het uiterste eind der tijden, zodat er nauwelijks tijd overblijft voor zo'n toename en zo'n grote ommekeer. Er kan echter geen bewijs aangevoerd worden dat die periode van zo'n korte duur zal zijn. Zoals we hebben aangetoond, Romeinen 11 zegt niets over de duur van de periode tussen Israëls bekering en de tweede komst van Christus. Op de genoemde tegenwerping antwoordde Petrus Martyr 400 jaar geleden, maar wat nog van kracht is:

'Wat zullen wij zeggen aangaande de woorden van Christus waarin Hij zegt: "Doch de Zoon des Mensen als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde?" Zekerlijk, als de Joden in zulken groten overvloed bekeerd worden tot Christus en dat tot gemak* van de heidenen gelijk wij tevoren verklaard hebben, dan zal er véél geloof zijn.... Maar wij mogen antwoorden dat hier geen tegenstrijdigheid is, doch veeleer zullen de Joden wederkeren en hunnen Messias erkennen en zullen de heidenen versterken, zijnde wankelend en verleid. Het is mogelijk zo, dat wanneer de Joden zullen geloven en de heidenen een zekere tijd hun hulp toegebracht hebben, er daarna gerustheid en zorgeloosheid mogen komen, gelijk het de natuur des vleses is, in 't bijzonder als de

Antichrist medewerkt; door welke middelen derhalve een onnoemelijk aantal Joden en heidenen zullen vervreemden van Christus. Zodat het waar zal zijn, dat Christus als Hij komt zeer weinigen zal vinden die Hem in waarheid en oprechtheid zullen belijden".

- Martyr, de hervormer van Straatsburg, publiceerde zijn 'Brief aan de Romeinen' in het Latijn en in het Engels in 1568. In het Latijn luidt de uitdrukking: 'et cum utilitate Gentium'. De Engelse vertaler maakte er van 'commodity', dat is gemak, gerief. letterlijk betekent utilitate: 'met goed gevolg (of voordeel) voor de heidenen'. Tot zover Murray.

Een verkeerde conclusie van de apostelen?

Petrus, Jacobus en Johannes hebben elk geschreven over 'het laatste der dagen'. Bedoelden ze daarmee dat Christus elk moment terug zou komen en het einde van de wereld zou aanbreken? Neen, ze wisten wel beter.

In de laatste dagen dat Christus bij Zijn discipelen was heeft Hij hen onderwezen in de toekomstige dingen. De discipelen hadden de Profetie waar alles in beschreven was. Maar zij en wij hebben een Uitlegger nodig. En wie kon dat zo goed doen als de Opperste Wijsheid? Christus wist toen in Zijn vernederde staat de dag en uur van Zijn Tweede Wederkomst nog niet, zoals Hij Zelf zegt, Matth. 24:50. Nu weet Hij het wel, want Zijn Vader heeft Hem die heerlijkheid gegeven die Hij tevoren had. De kennis van de voleinding van de wereld behoort daar ook bij. Jezus heeft over Zijn Wederkomst wel gesproken en de voortekenen, de beloften en de oordelen die vooraf gaan, aangewezen.

In de staat van Zijn vernedering wist Jezus wist wel de dag en uur van de verwoesting van Jeruzalem, van de Joodse staat, de Tempel en godsdienst aldaar. Jezus heeft daar uitvoerig over gesproken. Hij citeert uitdrukkelijk Daniël 9:27 "En over de gruwelijke vleugel zal een verwoester zijn, ook tot de voleinding toe, die vastelijk besloten zijnde, zal uitgestort worden over den verwoeste."

Dat gesprek op de Olijfberg heeft op de discipelen een zeer diepe indruk gemaakt. Zo zelfs, dat ze op laatste nippertje nog aan Christus vroegen wanneer Hij het Koninkrijk aan Israël weder oprichtte. Christus wijst de zaak niet af. Integendeel. Hij wijst hen op de wil, de macht en de tijd die de Vader daarvoor bestemd heeft. Tevens toont Jezus de verkeerde gedachtegang van de discipelen.

Daarop zien de discipelen Christus opvaren en door het geloof plaats nemen aan de Rechterhand van Zijn Vader. O, het is nooit in woorden uit te drukken wat een weerzien, wat een hemelse ontmoeting, wat een weergaloze liefde daar plaats vond. Toen de Vader de Eerstgeborene in de wereld inbracht, riep Hij uit: "Dat al de engelen Hem aanbidden". Wat zal Hij geroepen hebben toen Zijn beminde Zoon na zo'n vreselijk lijden, na de onmetelijke toorn Gods gedragen te hebben, voor het eerst de hemel inkwam? O, wat Majesteit, wat heerlijkheid hebt Gij Dien Vorst bereid! Alles is hier overweldigend!

De Vader gaf Hem direct volkomen autoriteit om als Koning te heersen in gerechtigheid en gericht, en het volle recht en gezag om te oordelen over **de levenden**

en de doden. Christus nam dat gezag op Zich en toonde Zich direct *bereid*. Direct daarop zendt Hij 2 engelen naar de aarde om dat grote nieuws aan Zijn apostelen bekend te maken: "Deze Jezus zal alsoo wederkomen, enz."

Wij kunnen ons indenken dat de apostelen heel hun verder leven tegen elkaar hebben gezegd. 'weet je het nog hoe onze lieve en dierbare Zaligmaker zo bloedend aan het kruis hing, tot spot van de mensen...enz. En hoe Hij 42 dagen later gekroond werd door Zijn heilige Vader? O, wat was het een verschil!

Met dit hemels onderwijs van de laatste 50 dagen kunnen de apostelen de wijde wereld in om te preken en kunnen ze het Joodse volk waarschuwen tegen de dag van de ondergang. Deze lessen hebben ze goed onthouden, goed begrepen en goed doorgegeven, zonder er bij of af te doen.

Stefanus, wist het goed te zeggen. 'Jezus de Nazarener gaat deze plaats verbreken en de zeden die Mozes overgeleverd heeft, veranderen,' Handelingen 6:14.

En Petrus was er ook vol van, z'n hele verdere leven. In zijn tweede briefje, kort voor zijn dood, is Petrus als zwanger van het Goddelijk gericht. "Wij zijn geen fabels nagevolgd als we u de kracht en de toekomst van Christus hebben bekendgemaakt, maar wij zijn aanschouwers geweest van de Hoogwaardige Heerlijkheid die Hij van God Zijn Vader heeft ontvangen", enz, hoofdstuk 1. En in het 3^e hoofdstuk gaat Petrus de zekerheid van de belofte en vervulling omschrijven en de ongelovigen bestraffen.

En in zijn eerste brief is hij niet minder vervuld met het ontzaglijke oordeel wat hij al over Jeruzalem ziet beginnen. En zo zeker zal het ook beginnen en voltooid worden over de hele wereld. O, de ernst daarvan drukte zo op die man z'n ziel!

Petrus ziet zijn verdrukte Joodse geloofsgenoten, voor het merendeel al verstrooid op aarde, in groot lijden. Ze worden vooral verdrukt door hun eigen volk, die vast hielden aan de Wet van Mozes. Maar zij verstonden Mozes niet. Want Mozes had van deze Profeet geschreven en van het oordeel wat zou volgen over het Joodse volk indien ze Hem zouden verwerpen. Op Wie zou Petrus hen anders wijzen dan op Hem Die *bereid staat om te oordelen de levenden en de doden?* 1 Petrus 4:5 Hij zegt als het ware: 'Geliefden, binnenkort staan zij voor de Rechter om rekenschap af te leggen. Als het Joden zijn, dan staat het grootste oordeel van na de Zondvloed voor de deur. En als het Gojim, -dat is het Hebreeuwse woord voor heidenen- zijn, dan gaan ze ook niet vrijuit. En hoe zullen ze het eens maken in de grote oordeelsdag?

Maar wij die onzen Zaligmaker aanhangen, ook wij moeten godzalig wandelen. Want het oordeel *begint van het Huis Gods*. Onder ons zullen er ook moeten lijden en gedood worden. Maar voor u is er geen nood. Als u met Christus lijdt zult u in Zijn wederkomst uzelf voor eeuwig verblijden. Dus: "Het einde aller dingen is nabij", 1 Petrus 4:7. Of, volgens andere vertalingen. "Het einde van allen is nabij". Voor Joden, voor heidenen, voor de gelovigen.

'Het einde des levens is het einde der wereld voor ons,' zegt dr. J. Gill. En Dr. J. Owen zegt in een paar kernachtige woorden: 'Gelijk de dood de mensen laat, alsoo zal het oordeel haar vinden'. En de Schrift zegt het ook. 'Want het is de mens gezet eenmaal te sterven en daarna het oordeel', Hebr. 9:27. Of hier nu bedoelt wordt het oordeel over de

ziel bij het sterven, of het laatste oordeel, het maakt in feite geen verschil in onze eeuwige staat.

Petrus zegt dus m.a.w.: "Het is niet zo dat Christus elk moment lichamelijk wederkomt. Neen, wij moeten nog een weinig tijds lijden. Maar houdt goede moed, veel van onze broeders hebben hun lijden al volbracht, 1 Petrus 5:10. Wij zullen het straks ook volbrengen, want wij worden door de kracht Gods bewaard," hfd. 1:5.

Petrus bedoelt met het einde van alles, (allen), niet dat elk uur het laatste van de wereld is. Neen, broeders, dat kan nog duizend(en) jaren duren. Het is ons genoeg dat de Heere komt, laten we heilig voor Hem leven, 2 Petrus 3 vers 8-12. Petrus wist zo goed wat de Heere beloofd had aan Jeruzalem en het Joods volk. Dat Hij terug zou komen onder het luide geroep: "...Gezegend is Hij die komt in de Naam des Heeren, enz.". Petrus leefde door het geloof op die beloften. Al de beloften aan de kerk gedaan en tenslotte de belofte van de Wederkomst. Petrus cijfert niets weg, hij blust de Geest niet uit door de profetieën te verachten, maar leert de volle raad Gods.

Daardoor bleef de band tussen Zijn verhoogde Zaligmaker en hem bestendig.

Broeder Jacobus had dezelfde geestelijke ligging en schreef in dezelfde tijd als Petrus aan de verstrooide, verdrukte geloofsgenoten. Jacobus 5:8 "Want de toekomst des Heeren genaakt".

De gelovige Joden leden allerlei vervolgingen, ze werden zelfs gedood, Jac. 5:6. In dit lijden wijst Jacobus hen op Toekomst des Heeren, en dat de Rechter voor de deur staat. Ik wil niet zeggen dat Jacobus de Tweede Komst van Christus als Rechter uitsluit, maar ongetwijfeld ontleent hij van die vaste waarheid de zekerheid *dat Christus op het punt staat om als Rechter het Joodse volk te oordelen*. Alle tekens die Christus voorzegd had wezen er op. Hoe ingrijpend schrijft Flavius Josefus over de ontwijfelbare voorboden hiervan.

"Christus, de Rechter staat te komen om uw verdrukkers te verdoen en u te verlossen." Het lijkt alsof Jacobus bedoelt dat ze hier op aarde de verlossing nog zullen beleven. Dat zou het gemeenteleven ten goede komen. Jacobus verwijst niet voor niets naar Job. Hoe zwaar was zijn beproeving, en hoe heerlijk de verlossing en gezegende staat op aarde.

Maar al zouden de gelovigen gedood worden, hun wacht de kroon des levens. Hoe men het keert of wendt, Jacobus ziet de Zoon van God klaar om te oordelen. Maar dat wil niet zeggen dat Jacobus bedoelt met de **toekomst** des Heeren, dat Christus elk moment op de wolken zal komen en het laatste uur kan aanbreken. Wat zou de Heere dan met Zijn grote Verbondsnaam doen, daar Hij met ede gezworen heeft Zijn beloften te vervullen? Zouden Zijn beloften aan Zijn kerk, tot de uitbreiding van het Evangelie, leugens zijn? Zou Zijn Koninklijk Meester hen verkeerd voorgelicht hebben? Heeft broeder Paulus niet wat onvoorzichtig gesproken toen hij schreef dat eerst de **toekomst** van de Antichrist moest komen en de grote Afval van de kerk, 2 Thess. 2: 9?

Wij zouden kunnen denken dat het woord toekomst (grieks parousia) des Heeren alleen maar ziet op de Wederkomst. Kuyper, die de Roomse Antichrist loochende, kan wel dwepen met 'de Parousia', en velen met zich meeslepen. Echter, hetzelfde woord parousia wordt ook voor *de toekomst van de Antichrist* gebruikt!, zie 2 Thess. 2:9

En het komt meerdere keren voor om Paulus en zijn medewerkers hun aankomst en verblijf in de gemeente te beschrijven, 2 Cor. 10:10 en 1 Cor. 16:17 en 2 Cor. 7:6,7. Hieruit blijkt toch wel duidelijk dat Jacobus niet alleen, of niet in de eerste plaats de Wederkomst bedoelt.

En nu komen we bij Paulus. Paulus schrijft in 1 Cor.10:11 ...'van ons op dewelke de *einden* der eeuwen gekomen zijn'. [Grieks telos = einde] Sommigen vertalen 'de laatste eeuwen'. Het wordt door sommige verklaarders zo gezien dat in de Schrift de eeuwen der wereld in *dagen* wordt uitdrukt. De eerste dagen zijn de 4 eeuwen voor Christus en de laatste dagen de eeuwen na Christus. Als dat waar is dan zou volgens die uitlegging de wereld 8000 jaar kunnen bestaan, zonder dat we de Schrift geweld aan doen. Echter, wie zal het op zich willen nemen om de wereldduur te bepalen of de Almachtige iets voor te schrijven?

Maar het schijnt veel meer voor de hand te liggen dat Paulus ziet op de Kerk der Joden waar hij het hele hoofdstuk 10 over schrijft. ***Het einde van de Joodse natie en tempeldienst was nabij.*** Paulus schrijft in 1 Thess. 2:16 over de Joden: "En de toorn is over hen gekomen tot het einde". Bedoelt Paulus het einde van de wereld? Iedere nauwkeurige bijbellezer weet wel beter.

Paulus volgt Zijn koninklijk Meester. Jezus had gezegd in Lucas 22:37 "Want ook die dingen die van Mij gesproken zijn hebben **een einde**". Lukas gebruikt hier voor het vervullen of voltooien van de profetie precies hetzelfde Griekse woord 'telos'. De profetieën lopen *ten einde* en worden haast vervuld. De Joodse Kerk had vanaf de Uittocht uit Egypte tot de geboorte van Christus omtrent 1470 jaar onder de belofte geleefd, 21 tijdperken van 70 jaar. (Gerekend naar de bijbelse chronologie, die in de hoofdpunten overeenstemt met de Egyptische. En niet naar die onschriftuurlijke Assyrische chronologie, naar welke de wetenschappers de Bijbelse chronologie hebben aangepast.) Er volgde daarna een tijdperk van 70 jaar, vanaf de geboorte van Jezus tot de Verwoesting van Jeruzalem. Deze periode is onderverdeeld in 30 jaar van de geboorte van Jezus tot Zijn doop en 40 jaar daarna tot de ondergang. Zie voor de parallel die Paulus trekt tussen deze 40 jaar en de 40 jaar in de woestijn, Hebr. 3:17. Nu, de vervulling van de profetie, zowel beloften als oordelen over het Joods land *hadden een einde*.

De gedachtegang dat de naderende verwoesting van het Joodse Land gelijk zal komen met de Wederkomst, was in de eerste Christengemeente niet vreemd. Maar de Apostelen, die het onderwijs van Jezus hadden genoten, zochten dat denkbeeld weg te nemen. Allerlei schadelijke waanideeën en sektarisme volgden daaruit. Zelfs tot het berekenen van die dag toe. 'Neen, zegt Paulus, eerst moet de Antichrist komen. Gedenkt gij niet, dat ik nog bij u zijnde, u deze dingen gezegd heb? 2 Thess. 2:5.

Paulus wees op het schadelijke van die dwaling in dat hoofdstuk:

"En wij bidden u broeders, door de Toekomst van onzen Heere Jezus Christus en onze toevergadering tot Hem, dat gij niet haastelijk bewogen wordt van verstand, of verschrikt, noch door woord, noch door geest, noch door zendbrief als van ons geschreven, alsof die dag aanstaande was. Dat u niemand verleide in enigerlei wijze.

Want die komt niet tenzij dat eerst de afval gekomen is en dat geopenbaard is de mens der zonde", enz.

Enkele dingen zijn opmerkelijk. Paulus doet zelfs een eed bij de Wederkomst van Christus dat die dag nog niet komt. Hoe sterk is deze uitdrukking! Hij waarschuwt zelfs voor 3 middelen waardoor de gemeente verleid kan worden, door geest, woord en brief. Alles toont de ernst van de zaak. 'Deze dwaling, zegt M. Henri, zag er heel onschuldig uit naar de mening van velen, toch zou ze blijken voor menigeen slechte gevolgen te hebben', enz.

Niet anders bedoelt Johannes als hij die minzame woorden schrijft "Kinderkens, het is de laatste ure; en gelijk gij gehoord hebt dat de Antichrist komt zo zijn ook nu vele Antichristen geworden; waaruit wij kennen dat het de laatste ure is" 1 Johannes 2:18. Het is niet helemaal duidelijk wat Johannes bedoelt. Maar uit de samenhang is het zo helder als glas dat hij in elk geval niet de laatste beslissende uur van de wereld bedoelt. Die man wist wel beter. Hij had de Geest van Profetie. Hij wist en schrijft zelf dat DE Antichrist nog moest komen! zie vers 22.

Sommige verklaarders denken dat hier de wereldduur in uren wordt uitgedrukt. Niet onmogelijk. Er staat ergens: ons leven is een *damp*. En de Heere hangt de aarde aan een *niet*. Maar het bewijs dat de wereldduur in uren wordt uitgedrukt is niet gemakkelijk te vinden. Dr. J. Owen weerlegt het beslist, in zijn verklaring over Hebreë 1:1. Het ligt veel meer voor de hand dat Johannes ziet op de zwangere oordelen waaronder *het Joodse volk* leefde. De tijd van de vervulling was gekomen. Vervuld de beloften aangaande Christus. Vervuld waren de verboden van de verwoesting, het einde naderde. En dit einde zou voor zeer velen **het einde van hun leven op de wereld zijn**.

Aan *het einde van de Tempeldienst* gaat vooraf dat er vele antichristen zouden komen. Als er een ding letterlijk vervuld is onder de Joden, dan is het ook dit wel. Johannes citeert bijna woordelijk de uitspraak van Zijn dierbare Leermeester in Matth. 24 vers 5 'Velen zullen komen onder Mijn Naam zeggende: Ik ben de Christus,' enz. Dit gaat vooraf aan 'de gruwel der verwoesting', vers 15. Namelijk, de ondergang van de Tempel.

Als Johannes bedoelde dat het laatste uur van de wereld was aangebroken, was hij eigenlijk mis geweest. Dan had hij jaren later zijn brief moeten corrigeren. Want toen openbaarde de Heere Jezus hem de duur van de regering van de Antichrist, 1260 zinnebeeldige dagen, en dat de Satan nog 1000 jaar zou gebonden worden.

Er zijn heel wat mensen die zeggen: "Wij leven nu in de tijd van de grote afval die Paulus heeft voorgezegd in 2 Thessalonicenzen 2.

Maar de afval waarvan Paulus spreekt is volgens de bijbel ook nog een andere afval. Paulus zegt in 2 Thess. 2 dat de Wederkomst des Heeren niet komt voordat De grote afval gekomen is en geopenbaard wordt 'De mens des zonde', enz. De afval begon al enigszins in de dagen van de Apostelen, zoals uit 2 Tim. 3 en 4 enz. blijkt. De grote afval begon in de Christelijke Kerk nadat de Kerk wereldwijd verspreid was. En die baande de weg voor de openbaring van de Antichrist. Diens regering begon volgens de kanttekening in trappen, vanaf 606-674. Openbaring 13:3, noot 9.

De meeste oude schrijvers zijn daar duidelijk over. Maar Dr. A. Kuyper dacht er anders over. Hij brak met die schriftuurlijke traditie of met deze kerkelijke leerstellingen. Hij leerde dat de Antichrist nog moet komen en 3,5 jaar regeren. "Dat deed hij om de weg te banen tot een verbroedering met Rome", zegt Ds. Kersten ergens in zijn Dogmatiek. Dr. Kuyper heeft dit Roomse verzinsel door gedreven en heeft tot heden volgelingen, zelfs onder ons gereformeerd volksdeel die de schriftuurlijke, bevindelijke leer voorstaat. Onder het mom van terugkeer naar Calvijn en met een grote sprong naar Voetsius en anderen, maakte dr. Kuyper zich geloofwaardig. Over de Afval die Paulus voorzegt leert Dr. Kuyper in 'De Gemeene Gratie': ...'het staat ook vast dat is eenmaal de afval gekomen en is de Mens der zonde geopenbaard, niets meer van Zijn kant in de weg staat en de Wederkomst des Heeren onverwijld daarna is te wachten', enz.

De apostelen wisten dus heel goed dat de Heere Jezus nog niet terug zou komen in hun dagen. En voor de verkeerde opvatting hebben ze Gods Volk gewaarschuwd. Want dat zou de geestelijke werkzaamheden met de beloften Gods wegnemen. En dat was juist een grote zonde. Is het tegenstaan, het verloochenen van het werk van de Heilige Geest thans geen zonde meer?

Zij waren werkzaam met hetgeen de Heere beloofd had door de Profeten, door Zijn eigen Zoon, en door Zijn Geest. En dat had betrekking op Israël, op de Kerk des Heeren uit Jood en heiden en op de Wederkomst. Zij wisten zo goed dat de Antichrist zou komen in de KERK en dat de verlossing en het nieuwe leven door Israëls bekering in de KERK zou komen, enz. Deze dingen verwachtten zij met lijdzaamheid. En de grootste troost daarbij was: "dat in de Toekomst des Heeren eerst zouden opstaan die in Christus gestorven zijn, daarna wij die levend overgebleven zijn, zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken de Heere tegemoet, in de lucht, en also zullen wij altijd bij de Heere wezen. Zo dan, vertroost elkander met deze woorden."

Deze ligging was niet vreemd voor de meeste van de oude Puriteinen. Je komt het regelmatig tegen als ze van deze zaken handelen. Om een voorbeeld te noemen.:

Thomas Shepard schrijft in de 'Gelijkenis van de tien maagden', dl. 2 hfd. 16, blz. 206, "Door deze komst des Heeren wordt gelijk reeds dikwijls gezegd is de komst van Christus bij de dood (en) ten oordeel bedoeld. Maar inzonderheid en voornamelijk Zijn komst voor het Oordeel, etc.

Blz. 208: In de eerste tijden en kerken verkondigden inzonderheid Jacobus en Petrus dat het einde aller dingen nabij was. Aan de verstrooide Joden schrijvende hadden zij goede redenen hun dit te zeggen, namelijk het einde van de tempeldienst. Hoewel Baronius om het gezag der Schriftuur te verzwakken meent dat ze *alleen naar hun eigen opvatting spraken*. Vele christenen dachten toen dat het einde nabij was. Daarom bidt Paulus hun dat ze zich voor deze gedachten zouden wachten, daar hij veel gevaar in dezelve zag, 2 Thess 2: 1-2."

Het is wel droevig dat er nu zo weinig zielsworstelingen zijn aan de Genadetroon om vervulling van de onvervulde beloften voor Gods Kerk op aarde. Ook is het erg dat er zoveel oppervlakkig geloof en verwachting wordt gekweekt naar de komst van Christus

ten oordeel. Bedenk toch eens even wat die komst inhoudt! Alles wordt verbrandt. Alle godsdienst buiten de zaligmakende kennis van Christus wordt veroordeeld en gestraft met het eeuwig vuur. En er is geen bekering meer mogelijk. We zouden beven indien we werkelijk geloofden hetgeen we zeggen en schrijven! Alleen als wij verzekerd mogen zijn van ons deel aan Christus, dan kunnen we op goede gronden Zijn komst tegemoet zien tot verlossing van ons lichaam en tot eeuwige glorie van de hele Kerk.

Laten we ons daarom liever houden aan wat de Heere Jezus Zijn discipelen leerde bidden tot eeuwig welzijn van onszelf *en onze medemens*:

'Onze Vader, Die in de hemel zijt. Uw Naam worde geheiligd'

Hier heb je de kinderlijke gestalte van de ziel. De wederzijdse liefdeband en de verzoende staat. Als men hierin gelovig werkzaam is gaat het hart uit naar Hem, Die als een Vader voor Zijn kinderen in deze huilende wildernis zorgt. En naar Hem Die aan de Rechterhand des Vaders is, als Verlosser en Rechter, ten allen tijde gereed om hulp te verlenen, enz.

'Uw Koninkrijk kome'. Zie maar de betekenis hiervan in de Catechismus en al de oude verklaarders. We noemen alleen Justus Vermeer die zo'n rijke schat heeft nagelaten in de verklaring van de Catechismus. Onder andere schrijft hij: "Beschouwen wij nu verder de komst van dit Koninkrijk.... Dat met de val van de Antichrist zal gepaard gaan de bekering van de Joden tot Christus en dat daaruit voort zal vloeien de heerlijke Staat der Kerk.... Want de blijdste tijden van de Kerk worden op het hoogst afgeschaduwd door het vieren van het feest der Loofhutten en dat in het laatste van het heilige jaar, Zach. 14:9+16.

Het is dus een gelovige bede dat Christus' Koninkrijk op *aarde* kome. Daarom staat er direct achter: *Uw wil geschiedde, gelijk in de hemel, ook op de aarde*. Dat de ganse aarde met Zijn heerlijkheid vervuld worde. Dat Zijn onvervulde beloften vervuld worden, totdat God eens Alles en in allen zal zijn.

'Uw wil geschiedde'. Hier is de lijdzaamheid der heiligen en het geloof in Christus. O, hier wordt onze mening gedood, onze visie onder het mes van Christus' Wil en Woord gelegd, en het moet eraan. Hier zegepraalt de Eer en de Leer en de Wil des Heeren. En de Heere werkt altijd corrigerend. Dan gaan we weer belijden dat we van gisteren zijn en weten niets. Maar hier krijgt de Wil des Heeren dan zo'n waarde dat eerder de hemel en aarde zal voorbij gaan dan dat er een jota of tittel van Gods beloften onvervuld worde!

En worden we dan gesmaad omdat we vertrouwen op Zijn beloften, dan wordt hier ook de ware lijdzaamheid geboren. En als het geloof levendig wordt, richt het zijn oog op de Zone Gods Die gereed staat om te komen. Hier leert men met volle instemming wat het 37^e Geloofsartikel zegt aangaande de wederkomst van Christus. Deze gouden appelen uit de schaal van het Evangelie smaken een levende ziel veel meer dan al de laffe spijze van de meeste hedendaagse sprekers en schrijvers over dit onderwerp. Hoewel wij bescheidenheid behoren te tonen aan degenen die de Profetie over de heerlijke Kerkstaat niet kunnen geloven. Want ook hierin geldt het 'dat het geloof een gave Gods is'.

De Heere Jezus Zelf lere ons deze lijdzaamheid te beoefenen. Christus leert ons in een gelijkenis hoe wij welbehaglijk voor Hem moeten leven. Alles leren verloochenen, en

op Hem wachten. Evenals die mensen die op hun heer wachten. Als hij vertoeft tot middernacht of tot het hanengekraai, om toch te waken. Zo weten wij ook de dag des Heeren niet. Noch van onze dood, noch van Zijn komst. O, dat wij dagelijks mogen waken aan de posten van Zijn deuren! En ons oor te luisteren leggen aan Christus' deur. O, dat onze slaperige ogen door Christus Zelf uitgewreven werden! Dat we door de Heere voorbereid werden! Om Hem te mogen aanschouwen met het oog des geloofs, om Zijn stem te horen in de verte: "Ziet Hem, Hij komt; springende op de bergen en huppelende op de heuvelen."

Nu, laten we daarnaar zoeken, worstelen en werkzaam zijn, om te beoefenen de opwekking van Paulus aan ons allen:

"Dat gij dit gebod houdt, onbevlekt en onberispelijk, tot op de verschijning van onze Heere Jezus Christus; Welke te Zijner tijd vertonen zal de zalige en alleen machtige Heere, de Koning der Koningen en Heere der Heeren, Die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoond, Dewelke geen mens gezien heeft noch zien kan; Welke zij eer en eeuwige kracht, Amen." 1 Tim. 6:14-16.

HOOFDSTUK 4

DR. J. OWENS TOEKOMSTVISIE

John Owen, 1616-1683 wordt een van de grootste Puriteinen genoemd. Owen was Independent, hij beschouwde de plaatselijke kerken autonoom, niet afhankelijk van het gezag van meerdere vergaderingen, zoals classis en synodes. Wellicht dat zijn visie op de kerkregering ook invloed uitoefende op zijn politiek standpunt. Owen was een voorstander van Olivier Cromwell, onder wie Engeland van 1649 tot 1661 een Republiek was.

Laten we enkele aspecten van Owens toekomstvisie van dichtbij bekijken.

Verwachting voor de Joden

'Twee redevoeringen rakende de Heilige Geest en Zijn werk', blz. 203

Owen handelt over de bijzondere gaven die de apostelen hadden om het Evangelie aan de heidenen te preken. Voor de Joodse kerk was het altijd een verborgenheid hoe de heidenen mede-erfgenamen konden worden van de beloften aan Abraham gedaan. Onder andere om die reden gaf de Heere buitengewone gaven aan de Apostelen om hun twijfel over die zaak weg te nemen. Owen sluit niet uit dat de Heere opnieuw buitengewone gaven zal verlenen. Hij stelt de vraag: wie en wat de Heere zal gebruiken als de Joden opnieuw geroepen worden?

"Wie of welke bijzondere werktuigen de Heere zal gebruiken en te werk stellen tot de eindelijke herstelling van dat ellendig, verloren volk, hetzij Hij dat doen zal door gewone **of door extraordinaire (buitengewone) dienst, door gaven om wonderen te verrichten** of door de kracht van het Evangelie, is alleen bekend in Zijn eigen heilige wijsheid en Raad. De gissingen van de mensen omtrent deze dingen zijn ijdel en vruchteloos. Want ofschoon de beloften onder het Oude Testament voor de roeping van de heidenen veel klaarder en talrijker waren, dan die welke overblijven rakende de wederroeping van de Joden, -echter omdat de wijze, de weg en alle andere omstandigheden verdonkerd waren- werd het *geheel* genoemd, een verborgenheid in God bedekt in al de voorgaande eeuwen van de kerk, Efeze 3:9. Veel meer mag daarom de weg, de wijze van de wederroeping van de Joden geacht worden een verborgenheid die bedekt is; gelijk het in der daad is, niettegenstaande de dromen en de gissingen van al te velen."

'Een uitleg over de Hebreeën', 1ste deel, blz. 442.

"Al volharden nu de Joden of enig ander volk onder de hemel, te eniger tijd of langdurig in het verwerpen van de voorwaarden van verzoening met God en van 't beërven der beloften hen voorgesteld, zal hun ongeloof Gods trouw te niet doen? Dat zij verre. Gods waarheid feilde niet toen Hij alleen Caleb en Jozua in Canaän bracht het gehele volk in de woestijn stierf ter oorzaak van hun ongeloof....

Wij verwachten ook een bestemde tijd gedurende het standhouden van het koninkrijk van de Messias in deze wereld, waarin zeer grote menigte Joden over de hele wereld zullen worden geroepen tot de kennis van de Messias, onze Heere Jezus Christus, met welke weldaad zij ook zullen verkrijgen verlossing uit hun gevangenis, herstelling in

hun eigen land en een gezegende, bloeiende en gelukkige toestand daarin. Ik laat mij niet in om deze stelling te bevestigen. Het werk was te lang en te groot wegens verschillen over tijd, gelegenheid en wijze van hun roeping en daarop volgende staat en toestand, om hier in te lassen. De zaak zèlf stel ik maar vast en beoog hier niet te onderzoeken de tijd en wijze van hun vervulling. Ook zal de uitkomst alleen zijn de zekere en onfeilbare uitlegger van deze dingen; en ik zal in zaken van zulken belang als deze, de lezer niet vermoeien met gissingen....

Zullen we daarom verwerpen het geloof en de overreding gegrond op zoveel klare, zekere en ontwijfelbare getuigenissen van de Schriftuur zèlf en in de uitkomst zo klaar, al was ze met zonnestrallen geschreven?" Etc, blz 444.

Vervolgens weerlegt Owen enkele Rabbijnse uitlegging over teksten zoals Jesaja 2:2-4 en Micha 4:1-3. Uit deze teksten verwachten de rabbi's de grote wereldvrede ten tijde van de Messias. Owen corrigeert hun visie door en hij besluit, blz 447:

"Onze Heere Jezus Christus en Zijn apostelen hebben voorzeggd dat ná het aannemen van Zijn wet en leer in de wereld grote afwijking en afval van de kracht en zuiverheid daarvan zou volgen en dat het vergezeld zou gaan met grote vervolgingen, onrusten, verdrukkingen, oorlogen en oproeren, welke alle weggenomen zullen worden. En al Zijn vijanden ten onder gebracht zijnde, zal Hij vrede en rust geven aan Zijn gemeenten en volk, overal. *Hierin en in die tijd welke nu nadert, ligt de vervulling van al de beloften aangaande de heerlijke en vreedzame staat van de Kerk in deze wereld.... Wij erkennen in de Schrift veel beloften aangaande de verzameling van de Joden, wederkerende tot God door de Messias en grote vrede en heerlijkheid die daarop volgen.*

...Wederkeren zullen ze tot hun eigen land en het genieten tot een geruste en eeuwigdurende bezitting; hun vijanden verdelgt zijnde. Vervult zullen ze worden met licht en kennis van Gods wil en dienst, zodat ze de overige heidenen die de Heere zoeken tot een wegwijzer en zegen zullen zijn. En misschien zal hun grote heerschappij en regering in de wereld toevertrouwd worden. De meeste van deze dingen zijn hen aangaande voorzeggd. Niet alleen in hun eigen Voorzeggingschriften, maar ook door de Goddelijke schrijvers van verscheiden boeken van het Nieuwe Testament. Doch dit alles, zeggen we, moet geschieden wanneer het deksel van voor hun ogen weggenomen wordt, zij aanschouwen en met blijdschap aannemen zullen, Hem Dien zij doorstoken hebben en gedurende zoveel geslachten verwerpen. ...Dan zullen zij barmhartigheid van de God hunner voorvaderen verkrijgen en wederkeren tot hun eigen land, zal Jeruzalem weer te Jeruzalem bewoond worden." Blz. 454

De opkomst van de Antichrist

De Puriteinse Godgeleerden uit Owens tijd waren het er bijna allen over eens dat de Pauselijke kerkelijke en wereldlijke macht een openbaring van de Antichrist was. En dat deze opeenvolgende machten 1260 jaar zouden bestaan, volgens Openbaring 11 en 13. Ze besteden veel moeite om het juiste tijdstip te weten waarop de Roomse Antichrist begon te regeren. Natuurlijk, want dan konden ze berekenen wanneer zijn regeringsduur zou eindigen. Sommigen stelden het begin vast toen de ketter Arius zijn valse leerstellingen verspreidde, ongeveer 320. Anderen na de opkomst van Pelagius, rond 405-415. De val van de Antichrist moest dan ongeveer 1665-1675 plaats vinden.

De meeste Godgeleerden stellen de opkomst van de Roomse kerkelijke macht in trappen. Het voornaamste jaar van zijn opkomst stellen ze vast rond 606, toen de Paus algemeen bisschop werd over de Christelijke Kerk. (Het jaar 606 is echter fout, het moet 607 zijn). 150 jaar later, in 756 werd de Paus tevens definitief wereldlijk Staatshoofd over de Kerkelijke Staat, die hem door de Franse koning Pepijn geschonken werd. [De Nederlandse kanttekening noemt onder andere deze schenking van Pepijn, als een trap in de opkomst van de Pauselijke macht, die 1260 jaar zal regeren; en wijst ook naar de bevestiging en vermeerdering van de Pauselijke Staat door Karel de Grote in 774; zie Openbaring 13:1 noot 9.]

Owen acht schijnbaar de 5^e eeuw bepalend voor de opkomst van de Antichrist. In een preek over Psalm 48:13-15, uitgesproken 22 april 1675, uitgave 'Zware tijden', blz. 65, stelt hij de vraag: "Waar was de Kerk in de tijd van de Antichristelijke afval?" Owen antwoordt eerst dat de kerken in het Oosten, die niet op dezelfde wijze vervielen en zo bedorven waren als in het Westen, geacht werden als de zichtbare Kerk des Heeren. Daarna beschrijft hij de toestand van de gelovigen in Europa. "Een ander gedeelte van de Kerk was in een zichtbaar verzet tegen de groeiende afval van het Pausdom. Ongeveer vier- of vijfhonderd jaar na Christus kwam er toenadering tussen de Christelijke godsdienst en het heidendom, 'toen het voorhof van de Kerk aan de heidenen werd gegeven om het te vertreden', Openbaring 11:1-3. Dat is, duidelijk gezegd, toen de Noordelijke volken, die het Romeinse rijk versloegen en verdeelden, onder invloed van de Christelijke godsdienst kwamen. En op die samenwerking kwamen volken tot een belijdenis van de Christelijke godsdienst met behoud van heidense vormen en manieren; maar zij gehoorzaamden Christelijke regeerders, zoals bisschoppen, priesters en dergelijke. Nu, in die tijd, onder die omstandigheden, toen alles wegzonk in vijandschap tegen het ware Christendom, werd er toch nog een zichtbaar getuigenis door de Kerk van Christus gegeven door gelovigen, in de op elkander volgende geslachten."

Uit deze passage komen we meer te weten over Owens visie. Het begin van het Antichristelijk tijdperk ligt in de overkomst van de Noordse volken tot de Rooms Katholieke godsdienst. Dat zijn duidelijk genoeg de volken ten Noorden van Rome. In Openbaring 11:1-3 is geprofeteerd over de *Tempel* en degenen die daarin aanbidden. Dit past Owen toe op de ware gelovigen. Het *voorhof* is de kerk in zijn uitwendige vormen, die in de loop van de 4^e en 5^e eeuw verbasterde en tenslotte door heidense gewoonten overheerst werd.

De val van het Romeinse Rijk vond plaats in 476. In 484, 8 jaar later voltrok zich de scheiding tussen de Westerse en de Oosterse kerken. Een mijlpaal in de kerkelijke geschiedenis van Europa. Voor de Noorse volken was van grote betekenis dat Clovis, koning van de Franken, in 496 het Christendom aannam. Nu, voor Owen ligt hier de opkomst van de Antichristelijke kerkelijk-wereldlijke macht die de Kerk ging overheersen. Berekenen we vanaf 496 de duur van 1260 jaar dan kon zijn val zeker niet vóór 1756 verwacht worden. Vandaar dat Owen in 1680 zegt: 'dat het nog wel 100 jaar kan duren', of honderden jaren, volgens een ander vertaler. In een volgend citaat komen we er nog op terug.

Beschrijving van de Antichrist

Owen verdeelt de tijd van de vervolgingen van de Kerk des Heeren in het Nieuwe Testament in tweeën. Hij zegt in een preek over Habakuk 2:4, uitgaaf 'Dreigende oordelen', blz, 45: "De ene vervolging is door de draak, de macht van het heidense Rome en hij is overwonnen, Openbaring 12. De andere is door het Beest en de valse Profeet en zij zullen overwonnen worden, Openbaring 13. Dat is de Pauselijke antichristelijke macht. Blz 48...In Openbaring 13:11 is er sprake van een Beest dat twee hoornen had, des Lams hoornen gelijk en het sprak als de draak. Waarmee naar mijn mening de Paus bedoelt wordt; en het oefent al de macht van het eerste Beest; dat is het oefent een macht gelijk aan de heidense macht. Het geeft een merkteken aan hun rechterhand of aan hun voorhoofden. Het doet er niet toe wat het merkteken is; iets van hem aan te nemen, dat is zijn merkteken te ontvangen."

Blz. 46 ..."De Kerk heeft gedurende eeuwen geworsteld met de Pauselijke macht en moet daarin volharden tot de tijd dat zij ook daarover een volkomen overwinning zal behalen. Het zal een heerlijke overwinning zijn en ik wilde dat gij de zekerheid daarvan in de Schrift mocht lezen. ...Ofschoon onze personen vallen, onze zaak zal waarlijk, zeker en onfeilbaar overwinnen, want Christus zit aan de rechterhand Gods". –Deze laatste zin is door de vertaler, C. B. van Woerden Jr. te Akkrum zwakker vertaald dan in het Engels staat. De vertaling moet luiden: Onze zaak zal zó zeker en onfeilbaar overwinnen als Christus zit aan Gods rechterhand.-

Blz. 47. 'Openbaring 17:14 "Dezen zullen tegen het Lam krijgen en het Lam zal hen overwinnen, want het is een Heere der heren en een Koning der koningen, en die met Hem zijn, de geroepenen en uitverkorenen en gelovigen". Het Evangelie zal overwinnen!'

Het einde van het Antichristendom

Citaat uit een preek over Habakuk 2:4, "De rechtvaardige zal uit zijn geloof leven', uitgesproken 1680. Dreigende oordelen, blz. 44

"De eerste zaak waar mijn gedachten bij bepaald zijn waar mijn geloof in rust te dezen aanzien is dit: dat er is een verordeneerde, vastgestelde tijd in de Raad Gods wanneer de Antichrist en Babylon, afgoderij en bijgeloof, tezamen met die goddeloosheid welke zij binnen gebracht heeft, zal teniet gedaan worden. Deze tijd is zo zeker vastgesteld, dat zij niet veranderd zal worden. Al de wijsheid der mensen, al de zonden der mensen en al ons ongeloof zullen niet kunnen veroorzaken dat één dag zal worden afgeweken van de bestemde tijd. Zij zal zeker komen op de dag die God bepaald heeft. Deze tijd is in de Schrift opgeteld en dagen en maanden en jaren. Niet opdat zij de juiste tijd zouden weten, doch opdat we er de zekerheid van zouden hebben. Want indien, in de taal van de Schrift, nog zoveel dagen, slechts zoveel maanden en jaren moeten verlopen, dan wijst dit op een begrensde tijperk....

Blz. 44/45. De Kerk wist niet het juiste begin of einde van de 400 jaar van verdrukking, Genesis 15:13,14 en Exodus 12:41. De Kerk wist niet wanneer de 70 jarige Ballingschap was begonnen of wanneer ze zouden eindigen, Jeremia 25:12. Van de val van de Antichrist weten wij ook niet wanneer het juiste tijdstip zijn zal.

Blz 45 "De beschouwing hiervan, dat er zo'n tijd voorzgd is, een bepaalde tijd, is een vaste grond van geloof en geduld. "De kleinste zal tot duizend worden en de minste tot

een machtig volk. Ik de Heere zal zulks te zijner tijd snellijk doen komen", Jesaja 60:22. Of, volgens de Engelse vertaling, 'verhaasten'. Maar als er een vastgestelde tijd is voor de vervulling van deze belofte, zo zou u kunnen vragen: 'Hoe kan het dan verhaast worden?' Wel, als u leeft in de praktijk van geloof en geduld, dan zal het u verrassen. Het zal gebeuren wanneer u niet denkt dat de tijd er al is en als u het niet verwacht. 'Ik de Heere, zal zulks te zijner tijd snellijk doen komen. Ik zal het niet doen vóór zijn tijd, of u geduldig of ongeduldig bent. Maar beoefen geloof en geduld en Ik zal het zó maken dat het een aangename verrassing voor u zal zijn'. Wij vinden in Habakuk 2:3 'Indien het gezicht schijnt te vertoeven, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen'. ...Het is een vaste grond voor mij; en ik laat ze aan u. *Hier kan ik geloof oefenen zonder gissing of inbeelding....*

Blz. 47/48 De oordelen van God over de Antichristelijke wereld komen ten tijde wanneer zij ze niet worden verwacht, ...ja wanneer de gelovigen zélf ze niet verwachten, Openbaring 18:8+19. "Ik geloof inderdaad dat de verwoesting van deze Antichristelijke staat of van het hoofd ervan zal komen, niet door middelen die wij zien en kennen, maar dat de sterke Heere God ze zal verbreken en verwoesten door middelen welke bij ons onbekend zijn. Het kan morgen zijn, het kan over *honderden* jaren geschieden". (In een citaat van Owen in het boek ABC door een Abéling, door L.G.C. Ledeboer, staat honderd jaar.)

Tijdberekening

"Wacht u voor berekeningen, hoe droevig en ellendig zijn wij hierdoor bedrogen", vermaant Owen zijn gemeente in 1680, Works Vol. 9 blz. 510.

Hij sloot zich aan bij de uitleg van de meeste Puriteinen dat de 1260 dagen in Openbaring 11:3 en 13:5 in jaren opgevat moet worden. Tijdens het leven van Owen waren er heel wat die de val van de Antichrist verwachten in 1666. Een jaartal met 3 zessen. Men concludeerde dit uit 666, het kengetal van het beest uit Openbaring 13:18, zegt H. Ravesteyn. De chiliast-gezinde Puriteinen verwachtten kort daarna de wederkomst van Christus om op aarde te regeren. Maar helaas, het jaar 1666 bracht eerder vermeerdering van de Antichristelijke machten dan vermindering.

De tijdsduur van de Antichrist hield Owen regelmatig bezig. In 'Dreigende oordelen', blz. 108 antwoordt hij op de vraag wat onze plicht is in een donkere tijd? "De tweede plicht in zo'n tijd voor ieder van ons persoonlijk is, om met gebeden en smekingen aan Jezus Christus te vragen: 'Hoe lang zal de verwoestende afval duren?' U vindt hiervan een verheven voorbeeld in Daniël 8: 13,14. ...De vraag *tot hoelang?* Werd gedaan aan Jezus Christus, Die geheimen openbaart. U kunt in de Schriften vinden dat in benauwde tijden dikwijls het verzoek van de heiligen tot God kwam: Hoe lang? In Daniël 12:6-8 staat: 'Tot hoelang zal het zijn dat er een einde van deze wonderen zal wezen?' En: 'Mijn Heere, wat zal het einde wezen van deze dingen?' Er mag een nederig verzoek door geloof en gebed tot Jezus Christus worden gedaan, om de mening van God in deze dingen te weten, en het zal voldoening aan onze ziel geven."

In zijn uitleg van de Hebreeënbrief spreekt Owen ook over de val van de Antichrist, hoofdstuk 4:6, blz. 715 e.v.

"In de Openbaring zijn wonderbare beloften en voorzeggingen die ongetwijfeld al vervuld zijn. Zulke zijn die, welke betreffen het verwoesten van het heidense Romeinse keizerrijk, onder het openen van de 6 zegels, hoofdstuk 6. Maar het vervullen daarvan ging samen met zulke vreselijke dingen in de ondergang van volken en huisgezinnen dat zeer weinige, zo er enige mensen acht op gaven, ten tijde dat ze voltrokken werden. Blz. 716 *'Ongeloof verbergt de vervulling van de beloften voor de ogen der mensen*. Zo zegt onze Heere Christus, sprekende van Zijn komst om Zijn uitverkorenen te wreken: "Doch de Zoon des Mensen als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde? Lukas 18:8. De mensen willen Zijn werk niet verstaan noch bevatten door *ongeloof*. Deze overweging moest ons leren grote gematigdheid in ons oordelen over het toepassen van beloften, profetieën en voorzeggingen tot hun bepaalde tijden".

Nadat Owen gesproken heeft over het ongeloof van Israël in de woestijn en over de ongelovige haast van sommigen om de beloofde zaken zelf uit te werken, vervolgt hij zijn discours:

Blz. 718 "Dit deed de gelovigen naderhand nauwkeurig letten op de gezette tijd van het vervullen van beloften, wanneer die door enig middel onfeilbaar ontdekt was, en zich te zetten tot zulke plichten als die tijd vereiste. Zo bidt de Psalmist dat God wilde opstaan en Zich ontfermen over Sion omdat de tijd om haar begunstigen, ja de bestemde tijd, tevoren bepaald en gesteld, gekomen was, Psalm 102:14. Toen Daniël verstond uit de boeken van de profeet Jeremia dat de tijd van het vervullen van de belofte, -in het wenden van de gevangenis van Juda,- nabij was, zette hij zich tot bidden, opdat het zo mocht geschieden, Daniël 9:2 enz.

Maar wat moeten de mensen doen aangaande zulke beloften, waarvan ze in het geheel niet weten de bestemde tijd van haar vervulling? Antwoord: geloof, bidt en bemoedigt u met Jesaja 60:22 "Ik de Heere, zal het te Zijner tijd snellijk doen komen. Het heeft zijn bestemde tijd die niet kan worden veranderd. Maar ten aanzien van de tegenstand, de onwaarschijnlijkheid van de vervulling, het gebrek van alle uitwendige middelen er toe, zal het op het geloof en gebed verhaast worden. Zo blijven in de dagen van het Evangelie *bijzondere beloften voor de roeping van de Joden*, de ondergang van de Antichrist, de vrede en de heerlijkheid van de kerken van Christus. Wij weten hoezeer de mensen in deze dingen zich vergist hebben. Sommigen hebben ze te zeer haastende vervroegd, anderen hebben onverdedigbaar haar tijden vastgesteld, welkers teleurstellingen -èn hun eigen ongeloof en vleselijke wijsheid- de meeste mensen heeft gebracht om op hetzelfde geen acht meer te slaan; en te denken dat òf de beloften ervan gefeild hebben, òf dat er werkelijk nooit zulke beloften zijn gedaan; voor welk *ongeloof* zeer geleerde voorspraken gevonden heeft. Doch het is zeker dat aan deze dingen tijdperken zijn toegevoegd. Het gezicht is nog voor een bestemde tijd, maar in het einde zal het spreken en niet liegen. Al vertoeft het en wordt het uitgesteld boven de uitrekening van sommigen en de verwachting van allen, wacht er evenwel op, omdat het zeker komen zal. Het zal geen ogenblik langer vertoeven als de tijd die er vanouds toe bestemd is, Habakuk 2:3."

Wij zien hieruit dat Owen geen bezwaar maakte tegen het onderzoek naar de regeringsduur van de Antichrist. Zijn bezwaren waren gericht tegen het vaststellen van een datum voor de vervulling en tegen de dwaze inbeelding van bijvoorbeeld de 5^e Monarchie-partij. Na de 4 grote wereldrijken zou het Rijk van Christus volgen Die

Persoonlijk in Jeruzalem zou regeren. Zij meenden dat men door revolutie tegen het wettig gezag plaats moest maken voor het Koninkrijk van Christus. Het einde van het Pausdom zou tevens het begin zijn van *politieke vrijheid*. Daardoor werd burgerlijke ongehoorzaamheid aangewakkerd.

In zijn preek over Lukas 13:1-5, getiteld: 'Gods gewone handelingen met zondige landen en kerken', blz. 107 zegt Owen: Dit heeft de grond gelegd voor zeer schandelijke gedragingen. De wereld heeft nauwelijks grotere uitpattingen in zonden en goddeloosheid gezien dan die ondersteund werden door het voorwendsel dat die tijd was aangebroken, ontslagen van alle gezag.

Owen zag dat in zijn tijd de Europese volk het Antichristelijke juk begon af te werpen. Vooral Engeland was daar een voorbeeld van. Misschien daarom was hij een voorstander van een Christelijke Republiek, zoals Engeland in die tijd was. De meeste koningen sympathiseerden immers met het Roomse geloof.

Geloofsverwachting

Owen hecht nergens meer waarde aan dan aan de geloofsverwachting. In zijn 1ste preek over Habakuk 2:4 "De rechtvaardige zal door zijn geloof leven". Dreigende Oordelen, blz. 41 e.v.

"In één woord, geloof zal iets doen. Maar wat ons betreft, wij doen weinig of niets. Ik herhaal: geloof zal iets doen, waar het wordt opgewekt tot werkzaamheid. Maar wat betreft deze bijzondere plichten ten opzichte van deze bijzondere tijden van verval die over alle belijders is gekomen, o hoe weinig doen wij, in welk opzicht ook! Wij behoorden met elkaar te raadplegen wat te doen onder deze afwijkingen, om elkander op te wekken tot herstel!

Dit is het dan waartoe wij geroepen worden en wat van ons gevorderd wordt, namelijk geloof in de *getrouwheid* van Christus Die Zijn Kerk heeft gebouwd op de Rots. Zodat, hoe slecht het er ook voorstaat, zij niet zal worden overweldigd. Geloof in de *volheid* van Zijn Geest en in de belofte dat Hij zal worden gezonden om het aanzien van de Kerk te vernieuwen. Geloof om de *waarheid* Gods te verstaan, waarin deze dingen voorzeggd zijn. En geloof om ons te zetten tot het waarnemen van *die bijzondere plichten* welke God van onze handen eist in een tijd als deze is".

"Niet alleen het geloof, maar ook het *gebed* voor de komst van Christus' koninkrijk is zo nodig. In een preek voor het Parlement in 1649 zegt Owen: "De thuiskomst van Zijn oude Volk tot één kudde met de volheid der heidenen is het antwoord van miljoenen gebeden, neergelegd voor de Troon der genade, voor deze heerlijkheid, in alle geslachten", The Puritan Hope, blz. 100.

Over geloof en gebed spreekt Owen ook in een preek over Lukas 13:1-5 en Hosea 14:2-8. Beide preken tonen grote overeenkomst. Dit citaat is ontleent uit Owens preek over Lukas 13, blz. 103 e.v.

"Men kan niet ontkennen dat er schriftuurlijke beloften zijn die de staat van de Kerk in deze wereld betreffen, de verwoesting van haar antichristelijke vijanden en de vrede en de heerlijkheid die daarop volgen zal. Ofschoon ze schijnen vertraagd en uigesteld te

worden boven haar bestemde tijd, nochtans hebben ze een bepaald en vastgesteld bestek waarboven ze niet zullen wegblijven, Jesaja 60:22 en Habakuk 2:3. Wij moeten niet alleen haar vervulling geloven, maar ook *metterdaad gelovige werkzaamheden omtrent hetzelfde oefenen*, want zonder dat zullen wij een grote steun missen in iedere dag van beproeving om langdurige verdrukking geduldig te verdragen. En door zulk een geloof genieten we de kracht en de troost van de beloofde dingen, ofschoon we die niet dadelijk ondervinden. "Want het geloof is een vaste grond der dingen die men hoopt", Hebr. 11:1. *Het is iets wat in het gemoed een voorafgaande smaak en troost geeft ten aanzien van de zaak die men verwacht. Zij die daarin geoefend zijn, weten welk een voordeel zij trekken uit de voorafgaande genieting ervan.* Door sommige geloofswerkzaamheden raken ze nu en dan in gemeenschap met de gelovigen van het Oude Testament, voor zover zij verwachten hetgeen wij genieten; en ook in gemeenschap met hen die hierna de vervulling van de beloften –die mogelijk nog veraf zijn- genieten zullen.

Dit geloof behoort het sterkst te zijn als het schijnt dat alle dingen samen spannen om de vervulling van die beloften zowel onwaarschijnlijk als onmogelijk te maken, zowel ten opzichte van de tegenwoordige, uitwendige middelen als de toestand in de wereld. Er zijn geen zichtbare of bijkbare middelen om enige belofte te vervullen. Ja, de hele wereld is als verenigd in een samenzwering om die overhoop te werpen. Maar het ware geloof verheft zich tegen die tegenkantingen en overwint die allen. Omdat het alleen God, Zijn macht, waarheid en getrouwheid tot zijn voorwerp heeft, ziet het geloof op geen tegenkanting die mensen kunnen uitrichten. Want het zal gebeuren op zo'n wijze als het God behaagd. Laat de wereld doen wat ze wil, God lacht, Psalm 2, om al haar hoogmoedige aanslagen. En zo mogen Sions kinderen ook doen.

Het is onze plicht om te bidden om de vervulling van al de beloften en voorzeggingen die van het Koninkrijk van Christus en van Zijn Kerk in deze wereld, in Gods boek zijn aangetekend. God zal deze zaken wel volbrengen, maar "daarenboven zal Ik hierom van het huis Israëls verzocht worden dat Ik het hun doe", Ezech. 36:37. Dit is de praktijk geweest van gelovigen van alle tijden, onder het Oude en Nieuwe Testament. **Het gebed om de vervulling van die beloften is ten allen tijde als de levensadem van de Kerk geweest en het geloof hierbij komende brengt een grote verkwikking in de ziel.** *Het grootste bewijs van de naderende vervulling zal zijn een overvloedige uitstorting van de Heilige Geest in de harten van de gelovigen, hetzij ze op die tijd groot of klein in getal op de wereld zijn, om hen op te wekken en bekwaam te maken tot een vurig en werkzaam bidden om de vervulling ervan, zoals we dat voorbeeld in Daniël hebben, Daniël 9:1-3".*

In Owens preek over Hosea 14 luidt de laatste passage iets anders: "De grote verzekering van die nadering zal grote troost door de Heilige Geest in het hart van de gelovigen uitstorten en hen doen bidden zonder ophouden, dat God die beloften wil vervullen, volgens het voorbeeld van Daniël, hoofdstuk 9:1-3".

Het laatste der dagen

Owen legt in zijn verklaring van Hebreeën 1:1, blz. 577 e.v. uit dat de duur van het Nieuwe Testament niet in zijn **geheel het laatste der dagen** genoemd wordt in de bijbel.

"De meeste uitleggers oordelen dat de uitdrukking *de laatste dagen* een omschrijving is van de Evangelietijden. Doch het blijkt niet dat die ergens zo genoemd worden. Nooit waren ze bij die naam bekend onder de Joden, op welkers gronden de Apostel verder gaat. *De gehele tijd* van het Nieuwe Testament *volstrekt* genomen wordt nergens zo genoemd. Met het laatste der dagen wordt bedoeld:

Ten eerste:

- A. de tijd van de Persoonlijke bediening van Gods Zoon op aarde, Persoonlijk tegenwoordig bij de Joodse Kerk, Mat. 21:37. Voor de Joodse Kerk waren dit de laatste dagen.
- B. De tijd van de apostelen waren de laatste dagen van de *Joodse Tempel en Burgerstaat* die teneinde liep en vernietigd zou worden. Dit wordt de laatste dagen of de laatste ure genoemd, 2 Petrus 3:3; 1 Joh. 2:18, Judas vers 18."

Ten tweede:

.....De uitdrukking latere of laatste dagen kan óók zien op het laatste van alle dingen, en het einde van de wereld;

ten derde

en het wordt dikwijls genomen voor de laatste dagen van (het bestaan) van kerken, 1 Tim. 4:1. Zie preek 2 Tim 3:1, blz. 2 Zie ook 2 preken over 2 Petrus 3:11, die echter door de vertaler verminkt zijn.

In de voorrede van het 2e deel van de Hebreeënbrief verduidelijkt Owen zijn visie:

"De gehele ondergang van de Mozaïsche godsdienst en de gehele ondergang van die Kerk is voorzeggd door onze Zaligmaker in Mat. 24; en in 2 Petrus 3; Jac.5:6-9 en Hebr. 10:37, 12:25-27. Hierom noemt onze apostel de tijden van het evangelie *de toekomende wereld*, Hebr. 2:5, 6:5.

...Dit tijdperk van Gods verdraagzaamheid over Israël, de laatste beproeving van die Kerk duurde dezelfde tijdkring als hun verblijf in de woestijn, bij haar eerste oprichting, Hebr. 3 en 4.

Owen bedoelt dus dat de eerste dagen van de Evangeliekerk de laatste dagen van de Mozaïsch-Joodse Kerk zijn. Deze Kerk wordt niet de laatste, de oude Kerk genoemd, maar een hemels en onbewegelijk Koninkrijk der hemelen.

De tijd van de apostelen, na Christus' hemelvaart in het jaar 30, tot de verwoesting van Jeruzalem in 70, duurde 40 jaar, net als de overgangperiode van Israël in de woestijn. In beide perioden leefde Israël voor het merendeel in het ongeloof. Door hun ongeloof gingen ze niet in de rust van het beloofde land. En door ons ongeloof sluiten we ons buiten het Hemels Kanaän. En door het ongelovig verwerpen van de beloften van een heerlijke staat van Christus Kerk sluiten we ons ook dáár buiten. Zodat de Heere over Nederlands Kerk schijnt uitgeroepen te hebben: "Geen van die ongelovige mannen zullen het goede land ooit zien!"

Een samenvatting van Owens visie op de heerlijke kerkstaat vinden wij in zijn preek gedaan voor het Parlement in 1651, getiteld: 'Het voorrecht van Christus' koninkrijk als de koninkrijken der wereld bewogen worden'. De tekst is Amos 4:12 "Zo schik u, o Israël om uw God te ontmoeten".

"Dat God op Zijn vastgestelde tijd het koninkrijk van de Heere Jezus tot een meerdere heerlijkheid en macht zal brengen dan in voorgaande tijden, veronderstel ik dat u overtuigd bent. Wat er nog méér zal zijn, deze 6 dingen zijn duidelijk beloofd:

1. Volledige vrede voor het evangelie en haar belijders, Jesaja 11:6+7, 33:20+21 en Openbaring 21:25.
2. Zuiverheid en heiligheid in de instellingen van de openbare Evangelische erediensten. Openbaring 11:19 en 21:3. De tabernakel geheel naar Gods voorschrift gemaakt, Mal. 3:3+4; Zacharia 14:16; Openbaring 21:27; Zacharia 14:20; Jesaja 35:8.
3. Menigten bekeerden; veel personen, ja naties, Jes. 60:7+8; 66:8; 49:18-22; Openbaring 7:9.
4. De gehele uitwerping en uitroeijing van alle eigenwillige godsdiensten met hun samengaande gruwelen, Openbaring 11:2. (is m.i. vers 12)
5. Onderwerping in belijdenis van de naties door héél de wereld aan de Heere Christus, Daniël 2:44, 7:26,27; Jes. 60:6-9. De koninkrijken zijn geworden onzes Heeren en van Zijn Christus, Openbaring 11:15, onder wie Zijn verschijning zó heerlijk zal zijn, dat er gezegd wordt, dat David zèlf zal regeren.
6. Een ontzaglijk en vreselijke verbreking van allen die tegen Hem opstaan, Jesaja 60:12; ongehoorde verwoestingen, Openbaring 16:17-19.

De middelen om de Heere te helpen tegen die machten, staan niet alleen ter beschikking van hen die gezag of het zwaard dragen, maar voor allen die het goede wensen voor Sion. Wij hebben allemaal onze penning om die in deze schatkist te werpen. In dit geval kunnen wij allen 'vorsten Israëls' zijn.

..Geloof de beloften, verenigt u ermee, vertrouwt op dezelve en u zult geloven dat het Beest verwoest, de Antichrist in de hel geworpen en de Magog vernietigd wordt.

..Het is Zijn biddend volk dat Zijn overwinnende legerscharen uitmaakt, die Hem volgen. Schiet niet twee of drie pijlen om het daarbij te laten, maar houdt niet op te schieten totdat de vijanden des Heeren allen verwoest zijn".

Owen haalt enkele bewijzen voor de heerlijke kerkstaat uit Openbaring 21, zoals veel andere Puriteinen dat deden. Thans wordt dit hoofdstuk uitsluitend toegepast op de hemel. Owen leerde echter geen Persoonlijke wederkomst van Christus voorafgaand aan de heerlijke kerkstaat, het zo genaamde pré-chiliastisch standpunt.

"De komst van Christus om Persoonlijk 1000 jaar op aarde te regeren is, indien geen ongegronde opinie, toch zó twijfelachtig en onzeker dat het geen plaats wordt toegestaan in de regelmaat van het geloof om onze uitleg van de Schrift er naar te schikken, daar die teksten veeleer een andere toepassing kunnen hebben". Zie zijn verklaring van de Hebreeën, 1:6, dl. 1, blz. 732. Het is opmerkelijk dat Owen geen uiteenzetting van, of verwijzing naar Openbaring 20 heeft nagelaten.

Maar opdat niemand een verkeerde opvatting zou krijgen over de uitdrukkingen vernietiging en uitroeijing van de Antichristelijke machten, voeg ik er nog één passage bij, genomen uit: 'De plichten van de herders en het volk', Works XIII, pag. 11

"... waartoe het Woord is ingesteld, opdat de Joden hun talmoed verbreken in het verzet tegen Christus en de Papisten hun tradities in de bevordering van de Antichrist; is

ongetwijfeld het enige doel van het werk, wat ook de bedoeling van de werklieden waren", enz.

Owen hoopte dat de Joden en de Roomsens zich onder het gezag van Christus alléén zouden stellen. De afkeer is *niet gericht op personen*, maar op *systemen*; noch wordt de ondergang begeerd van mensen, *maar juist hun eeuwig behoud!*

Conclusie

Wij kunnen uit de Heilige Schrift en uit de citaten in dit boek, onderstaande conclusies trekken:

1. De beloften des Heeren gedaan aan het Joodse volk en hun land, liggen verankerd in de belofte en de eed van Jehowah, hun getrouwe Verbondsgod; *'opdat wij door twee onveranderlijke dingen –waarin het onmogelijk is dat God liege- een sterke vertroosting zouden hebben'.*
2. De heerlijke staat van Christus' Kerk door de bekering van Israël is gebaseerd op *'het Profetisch woord dat zeer vast is'*. Het wordt door Paulus uitgelegd in Romeinen 11. Het apostolisch getuigenis, door de inspiratie van de Heilige Geest is een fundament wat zo vast staat als de besluitende God Zelf. *'Eerder viel dit ganse rond, dan één woord uit Jezus' mond!'*
3. Omtrent de zekerheid van ons eigen behoud worden wij vaak meer geschud en bewogen zolang wij teveel rusten op ons *gevoel* en ondervinding, dan omtrent de zekerheid van Gods beloften in de *Schrift*, die Hij aan Zijn Kerk op aarde heeft gedaan, *'want de Schrift kan niet gebroken worden'*.
4. Als wij bidden *'Uw Koninkrijk kome'* bidden wij óók om de vervulling van al die beloften die de Heere aan Zijn Kerk heeft gedaan, maar tot nog toe onvervuld zijn. Onbewust bidden sommigen dus om de heerlijke staat van Christus' Kerk op aarde, hoewel ze er in hun visie tégen zijn.
5. Daar, waar de Puriteinse geschriften het meest gelezen worden is soms de verwerping van hun toekomstvisie het grootst. Indien wij met geduld die verachting verdragen, *het getuigenis van Jezus en de Geest der profetie* hoog houden, en met lijdzaamheid de Heere en Zijn beloften verwachten, is dit het beste antwoord op gestelde vragen en tegen het heersend ongelooft.

"Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen".

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bunyan, John	Al de Werken	W. M. den Hertog	Utrecht
Love, Chr.	De theologische Werken	J. J. H. Kemmer	Utrecht
Murray, Ian H.	The Puritan Hope	The Banner of truth trust	Utrecht
Ravesteyn, Henr.	Het lied van Mozes		Zwolle, 1728

Dr. J. Owen:

Gods gewone handelingen	Oudshoorns Uitg.	Montfoort	1977
Een uitlegging van de zendbrief aan de Hebreëen		Rotterdam	1740
Twee redevoeringen rakende de Heilige Geest en Zijn werk		's- Gravenhage	1733
Dreigende oordelen	Fa. Romijn en Van der Hoff	Gorinchem	1958
2 preken 2 Petrus 3:11 Overjarig Koren		Gorinchem nov.	1959

De meeste boeken waaruit geciteerd is, worden bij het citaat vermeld.

Achterkant omslag.

De Puriteinen in Engeland staan wereldwijd bekend voor hun helder inzicht in de exegese van de Heilige Schrift, hun bevindelijke uitleg en hun eenvoudig, godzalig leven.

Als onderdeel van de zuivere Geloofsleer hebben zij ook de bekering Van het Joodse volk beschreven. Onlosmakelijk daaraan verbonden is de wereldomvattende zegen voor de Kerk van Christus door een mildere uitstorting van Gods Geest.

Deze overtuiging is na de Reformatie langzaam gegroeid in de 16^e en 17^e eeuw. Hun visie werd echter door sommigen misbruikt of niet goed begrepen.

In dit boekje wordt een overzicht gegeven van de hoop van de Engelse schrijvers op de onvervulde profetie. Romeinen 11 vormde de voornaamste basis voor die hoop.

Omdat Dr. John Owen een van de voornaamste vertegenwoordigers Van de Puriteinen mag genoemd worden, is zijn visie verder uitgewerkt.

De serie *ONVERVULDE PROFETIE* bestaat uit 5 delen:

1. **ZIET HEM, HIJ KOMT!**
De bekering van Israël tot verlevendiging van Christus' kerk op aarde.
2. **DE BEKERING VAN ISRAËL.**
Preek over Zacharia 12:12 door Thomas Boston.
Met een toelichting over het grote belang hiervan voor onze tijd.
2. **DE UITSTORTING VAN DE HEILIGE GEEST.**
De heerlijke staat van Christus' kerk, vóór het eind der dagen;
In een preek over Ezechiël 39:29, door John Howe.
3. **DE HOOP VAN CHRISTUS' KERK.**
Studie over de toekomstverwachting van Godgeleerden uit Engeland in de 17^e eeuw.
5. Enkele hoofdstukken uit: **DE GESCHIEDENIS VAN DE VERLOSSING.**
Door Jonathan Edwards.
Hieraan toegevoegd de visie over het MILLENNIUM.
Door J. C. Philpot

Deel 1 is geschreven, deel 2-5 vertaald en toegelicht, door W. Westerbeke